

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN PEYGAMBERLERİN MİRASI
MESELESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman   **Hazırlayan**
Dr. Öğr. Üyesi Yüksel MACİT   **Kübra UZAN**

Malatya-2022

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN PEYGAMBERLERİN
MİRASI MESELESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra UZAN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Yüksel MACİT**

Malatya-2022

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Yüksel MACİT danışmanlığında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “İslam Hukuku Açısından Peygamberlerin Mîrâsı Meselesi” başlıklı bu çalışmamın, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Kübra UZAN

ÖNSÖZ

Mîrâs veya Ferâiz ilmi fıkıh terimi olarak ölenin geride bıraktığı mal ve hakların belli ölçülerle, şer'i mîrâsçılara bölünmesi olarak tanımlanır. Ferâiz ilminin amacı, mîrâsta hak sahiplerine haklarını ulaştırmaktır. Buna mîrâsın bölüştürülmesi denir. Mîrâsın Kur'an ve Sünnette dayandığı deliller bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in mîrâs ahkâmına önem verilmesi yönündeki teşvikinden hareketle Müslümanlar, konu hakkında Kur'an ve Sünnette yer alan açıklamalar ve oluşan icmâlar yanında sahabe ve tabiinden rivâyetleri de dikkate alarak ferâiz ilmini meydana getirmişlerdir.

İslam teşri tarihi ile ilgili bilgilerden, Mekke döneminde mîrâs konusunda hukuki bir düzenleme yapılmadığı ve hicrete kadar Arapların örfi hukukunun uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu hukuk telakkisinin en belirgin özelliği, savaşlara katılmadıkları ve ganimet getiremedikleri için kadın ve çocukların mîrâsçı olamamalarıydı. Aksine çocuklar ve kadınlar mîrâs olarak görülüyorlardı. Ferdin veya ailenin korunmasını esas alan İslam mîrâs hukukunun ise aşırılıklardan uzak orta bir yol tuttuğu görülür.

Mîrâsın taksimi ile ilgili âyetler umum ifade ederler ve onlarda hiç kimseye özel bir husus geçmez. Ancak Peygamberlerin mîrâsı ile ilgili rivâyet edilen hadise dayanarak bir kısım âlim Peygamberlerin mîrâs bırakmayacağını, bu durumun Peygamberlere has bir özellik olduğunu kabul etmiş, bir kısım âlim ise bu duruma karşı çıkmıştır.

Biz bu çalışmada, ilk olarak Peygamberlerin mîrâsı ile ilgili âyet ve hadisleri inceledik. Daha sonra ise, Hz. Peygamber'in vefatından sonra geriye kalan tek evladı Hz. Fâtıma'nın ve bazı rivâyetlerde amcası Hz. Abbas'ın, amcaoğlu Hz. Ali'nin Fedek arazisini istemeleri üzerine kendilerine verilmemesi hadisesi üzerinden cereyan eden tartışmaları inceledik. Bu konu, bizler için örnek teşkil eden Hz. Peygamber'in ve onun şahsında tüm Peygamberlerin beşeri yönünü ve Peygamberlik yönünü ayırt edebilme hususunda önem arz etmektedir.

Bu vesile ile çalışma konumun belirlenmesi aşamasından bitimine kadarki süreçte yardımını esirgemeyen, ilim öğrenme yolunda teşvik ve desteği ile azmimi arttıran kıymetli danışmanım *Dr. Öğr. Üyesi Yüksel Macit'e*, tezim ile ilgili çalışmalarım sürecinde istişarede bulunduğum değerli hocalarım *Prof. Dr. Mehmet Birsin'e*, *Doç. Dr.*

Ali Duman'a ve Doç. Dr. Mehmet Öztürk'e teşekkür ederim. Ayrıca öğretim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hiç eksiltmeyen kıymetli annem *Gülhan Uzan'a* ve babam *Hacı Uzan'a* teşekkür ederim.

Kübra UZAN

Malatya-2022

ÖZET

Hz. Peygamber'in vefatından sonra, kızı Hz. Fâtıma babasının mîrâsını istemek üzere Halife Hz. Ebû Bekir'in yanına gitmiş ve Hz. Ebû Bekir ona Hz. Peygamber'in: "Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır." sözünü işittiğini söyleyerek Hz. Fâtıma'yı geri çevirmiştir. Bu konu ile ilgili çeşitli rivâyetler gelmiş ve âlimler arasında farklı görüşler ileri sürenler olmuştur. Ayrıca Peygamberlerin mîrâs bırakıp bırakamayacağı meselesi de gündeme gelmiş ve konu ile ilgili âyetler üzerinde de yorumlar yapılmıştır.

Mezhepler arasında Hz. Fâtıma'ya mîrâs verilmesi gerektiğini savunan Şii âlimleri ve Peygamberlerin mîrâs bırakmayacağını savunan Ehl-i Sünnet âlimleri konuya dikkat çeken deliller getirmişlerdir. Ayrıca mezhepler arasında mutedil görüş belirten âlimler de bulunmaktadır. Yine konu üzerine yorum yapmanın sakıncalı olduğuna ve bir görüş belirtmekten uzak kalınması gerektiğine inananlar da olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fedek, Ferâiz, Ehl-i Sünnet, Şia

ABSTRACT

After the death of the Prophet Muhammed, his daughter Hz. Fatıma went to the Caliph Abu Bakr and asked for her father's inheritance. Therefore Hz. Abu Bakr quoted what the Prophet said to him: "We, the community of prophets, do not leave an inheritance. It is the charity that we left behind." He rejected Fatıma by saying he heard the word from the Prophet. There have been various rumors about this issue and there have been those who stated different opinions among the scholars. In addition, the issue of whether the prophets could inherit or not became a current issue, and comments were made on the verses related to the subject.

Among the sects, Shia scholars, who argue that Fatıma should be inherited, and Ahl-i Sunnah scholars, who argue that the Prophets will not inherit, have brought remarkable evidence to the subject. In addition, there are scholars who express an equable view among sects. Also, there are some who believe that it is inconvenient to comment on the subject and that it is necessary to stay away from expressing an opinion.

Keywords: Fedek, Feraiz, Ahl as-Sunnah, Shia

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Önemi.....	1
2. Araştırmanın Sınırları	1
3. Araştırmanın Yöntemi.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM MİRÂS HUKUKU

1.1. Yahudi Mîrâs Hukuku.....	3
1.2. Roma Mîrâs Hukuku	5
1.3. Cahiliye Devri Arap Mîrâs Hukuku.....	7
1.4. İslam Mîrâs Hukuku ve Özellikleri	10
1.4.1. İslam Mîrâs Hukuku İle İlgili Terimler	12
1.4.1.1. Mîrâs	12
1.4.1.2. Mûris	13
1.4.1.3. Vâris	13
1.4.1.4. Terike	13
1.4.1.5. Asabe.....	14
1.4.1.6. Ashâbu'l Ferâiz	14
1.4.1.7. Hacb	14
1.4.1.8. Hâcib	15
1.4.1.9. Mahcûb	15
1.4.2. İslam Mîrâs Hukukunun Kaynakları.....	15
1.4.2.1. Kur'an-ı Kerim	15
1.4.2.2. Sünnet	17

1.4.2.3. İcmâ.....	19
1.5. İslam Mîrâs Hukukunda Çocukların Mîrâsı.....	19
1.6. İslam Mîrâs Hukukunda Kadınların Mîrâsı	21

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERLERİN MİRÂS BIRAKIP BIRAKAMAYACAĞI İLE İLGİLİ NASLAR ÜZERİNE GÖRÜŞLER

2.1. Peygamberlerin Mîrâs Olarak “İlim” ve “Nübüvvet” Bırakacağı Görüşü	26
2.2. Peygamberlerin Mîrâs Olarak “Mal” Bırakacağı Görüşü.....	34
2.3. Peygamberlerin Mîrâs Olarak “Mal ve İlim” Bırakacağı Görüşü.....	37
2.4. “Biz Peygamberler Topluluğu Mîrâs Bırakmayız” Hadisi Üzerine Görüşler	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED’İN GERİYE BIRAKTIĞI MALLARIN DURUMU VE FEDEK ARAZİSİ

3.1. Hz. Muhammed’in Gelir Kaynakları.....	44
3.1.1. Hz. Muhammed’in Fey ve Ganimet Vasıtası ile Elde Ettiği Gelirler	44
3.1.1.1. Nâdiroğulları Arazisi	50
3.1.1.2. Hayber’deki Ketibe Kalesi.....	50
3.1.1.3. Vâdi’l Kurâ.....	50
3.1.1.4. Mehruz	51
3.1.1.5. Fedek Arazisi.....	51
3.1.3. Hz. Muhammed’in Çeşitli Hediyeler Vasıtası ile Elde Ettiği Gelirler....	51
3.2. Fedek Arazisinin Mîrâs Olarak Hz. Fâtıma’ya Verilmemesi Meselesi.....	52
3.2.1. Konu ile İlgili Ehl-i Sünnet Âlimlerinin Görüşleri.....	52
3.2.2. Konu ile İlgili Şii Âlimlerin Görüşleri	56
3.2.3. Konu ile İlgili Günümüzde Bazı İlahiyatçıların Görüşleri	65
SONUÇ	67
KAYNAKÇA.....	70

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselam
Bs.	: Baskı
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
m.	: Miladi
mad.	: Maddesi
nşr.	: Neşreden
r.a	: Radiyallahu anhu
s.a.s	: Sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik eden
trc.	: Tercüme eden
t.y	: Tarih yok
ö.	: Ölümü
vdğ.	: Ve diğerleri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Önemi

Hz. Peygamber'in mîrâsı ve Fedek arazisi de dâhil olmak üzere bu mîrâsın mîrâsçılara intikal ettirilmesi meselesi tarih boyunca Şii ve Ehl-i Sünnet mezhepleri arasındaki tartışma konusu olmuştur. Bu konuda halifenin “Peygamberler mîrâs bırakmaz” hadisini söylemesi ve Fedek arazisini Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma'ya vermemesi durumu akıllara Peygamberlerin mîrâsı meselesini getirmektedir. Araştırmamız boyunca Kur'an ve hadislerin bir arada bütüncül bir şekilde nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin önem arz ettiğini düşünüyoruz. Zira âyet ve hadislerde geçen ibarelerin zahir anlamları ile mecaz ifade eden anlamları herhangi bir ayrışmaya mahal vermeksizin en iyi şekilde irdelenmelidir. Bir bilimsel araştırma yapılırken tarafsız bir şekilde bütün yönleri ile ele alınmalıdır. Tarihin seyri içerisinde vuku bulmuş olayların arka planında yatan nedenler doğru bir şekilde yorumlanmalıdır. Biz çalışmamızı bu minval üzere şekillendirdik.

2. Araştırmanın Sınırları

Araştırmamız “Peygamberler mîrâs bırakmaz” hadisi üzerinden şekillenmiştir. Böylece Hz. Peygamber'in söylemiş olduğu bu hadis üzerinden Peygamberlerin mîrâsı meselesini Kur'an'ı Kerim çerçevesinde incelemiş bulunmaktayız. “Peygamberler mîrâs bırakabilir mi?” konusu ile ilgili âyetler ve hadisler çalışmamızın mihenk taşlarını oluşturmuştur. Bu minval üzere konuyu daha çok hadis ve tefsir ilmi çerçevesinde yoklamış bulunmaktayız. Hz. Muhammed ve mîrâsı konusuna özel bölüm açıp Fedek arazisi mevzusunu Şii âlimler ve Ehl-i-Sünnet âlimlerinin yaklaşımları çerçevesinden araştırıp incelemiş bulunmaktayız. Konu mîrâs hukuku açısından da önem teşkil etmekle beraber mîrâs hukukunun ayrıntılarına inilmemiş, gerekli noktalara atıf yapılmıştır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızı kaynaklarda konuya ilişkin yer alan farklı dağınık bilgileri bir araya getirip onları belli bir sonuca ulaştıracak biçimde yorumlayacağız. Bunu yaparken istikra (tümevarım) yöntemini kullanacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİRÂS HUKUKU

1.1. Yahudi Mîrâs Hukuku

“İslam’dan önce Arap Yarımadası’na Yahudi cemaatlerinin ne zaman gelip yerleştikleri bilinmemektedir. Kur’an bu konuda bize Yemenli Saba Melikesinin Süleyman Peygamber’e yapmış olduğu ziyareti nakleder. İslam’ın ortaya çıkmasına yakın, Yahudilerin Arabistan’ın her tarafına dağılmış olduğunu görürüz. Bunlar birbirine tutkun, gerek bireysel gerekse küçük topluluklar halinde, Akabe Körfezi’ndeki Eyle Limanı’ndan Yemen ve Uman’ın en ücra köşelerine, Medine’den Bahreyn’e kadar uzanan bölgelere yayılmışlardı. Bunlara Makna’da, Vâdi’l-Kurâ’da, Teyma’da, Fedek’de, Taif’de, kısaca bütün şehirlerde olduğu kadar, fuar ve kervanlarda rastlamak mümkündü. Mekke’de yok denecek kadar az idiler. Ancak, bölgede özellikle Ukaz gibi yılda bir kurulan fuarlarda ticari mal satmışlardır.”¹

İslam’ın ilk dönemlerinde Yahudilerin kendi aralarındaki hukuki uygulamalarında ellerinde bulunan kutsal kitaplarının etkili olduğunu düşünmekteyiz. Bu bağlamda bu döneme ait kaynakların sınırlı olması sebebiyle Yahudilerin mîrâs hukuku sistemlerini ellerindeki kutsal kitapları çerçevesinde incelemeyi uygun bulduk. Bir başka deyimle günümüz Yahudilerinin hukuk sistemleri çalışmanın kapsamına dâhil değildir. Biz kutsal metinler üzerinden Yahudilerin mîrâs hukukuna değineceğiz.

Yahudilikte pek çok konuda çoğunlukla ön safta ve hâkimiyet sahibi olan erkek, mîrâsla ilgili hükümlerin uygulanmasında da bu özelliğini devam ettirmektedir.² İlk doğan erkek evlat yani “bohor” mîrâsın paylaştırılmasında iki kat daha fazla hak sahibidir.³ Şâyet bir adam bir erkek evlat mîrâsçı olması için geride bırakmazsa, adamın mîrâsı kızı varsa kızına kalacaktır. Eğer adamın kızı yoksa mal varlığı erkek kardeşleri varsa erkek kardeşlerinin olur. Şâyet adamın erkek kardeşleri de yoksa mîrâs ölen adamın ailesinde bulunan en yakın akrabasına intikal eder. Buna göre Rabiler şu şekilde

¹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, trc. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014), 460.

² Muhammed İsmail Hiçyılmaz - İsmet Eşmeli, “Yahudiliğin Erkek Egemen Anlayışı”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020): 84.

³ Tesniye, 21:17

bir karara varmışlardır: ölen adamın arkasında hem erkek çocuğu hem de kız çocuğu varsa, öncelik erkek çocuğundur; mîrâsının tümü erkek çocuğunun olur. Ancak kişi vefat etmeden önce erkek çocuğu vefat etmişse, mîrâsın hepsi erkek çocuğunun evlatlarına intikal edecektir. Bu çocuklar ölen kişinin kızından önce mirâsına hak sahibi olarak kabul edilmişlerdir. Fakat ölen kişinin erkek kardeşlerine oranla kızına öncelik verildiğinden mîrâs erkek kardeşlerine intikal etmez, vefat eden kişinin kızının çocuklarına (yani torunlarına) kalır. Böylece ölen kişinin kız çocuklarından olan torunlarının da ölen kişinin kardeşlerine nazaran önceliği bulunmaktadır.⁴

Bunların dışında bir kişi mîrâsını vasiyet edebilir. “Bunun taksimatı şahitler huzurunda belgelenmelidir. Bu işleme ‘tsavaa’ yani ‘vasiyetname’ denir. Mîrâsı bırakan kişinin ağır hasta olması durumunda taksimatı şifahen de bildirebilir. Söz konusu adam iyileşirse yaptığı taksimatı iptal edebilir. Şâyet bir adamın oğulları kendisiyle iyi geçinmemişlerse oğullarını mîrâstan mahrum edebilir.”⁵ Kadın vefat ettiği takdirde şayet kendisine ait olarak mal varlığı bulunuyorsa bu mal varlığının tamamı kocasına intikal eder. Eğer kadının kocası yoksa mal varlığı erkek çocuğunun olacaktır. Ancak erkek ölürse mal varlığı karısına değil de oğluna geçer, eğer oğlu yoksa kızına, kızıda yoksa aile içerisinde bulunan diğer erkek yakınlarla geçmesi söz konusudur.⁶

İslam öncesi Arap mîrâs hukukunda evlatlığında mîrâsta hak sahibi olduğuna değinmiştik. Ancak “Yahudilikte evlat edinme kurumunun varlığından söz etmek oldukça güçtür. Tevrat’ta bu konuya temas eden ifadeler son derece muğlak olup bunların evlatlık olarak yorumlanması da mümkündür. Esasen İbranicede evlatlık anlamında bir kelimeye de rastlanmaz. Bu sebeple bazı âlimler Yahudilikte evlat edinmenin bulunmadığını söylemişlerdir.”⁷ Neticede Yahudilikte ailenin vefat etmiş büyüklerine karşı saygıya önem verilmiş, ailenin sürekliliğine büyük özen gösterilmiştir. Tüm bu ibarelerden Yahudi mîrâs hukuk sisteminin, terikenin ailenin dışına çıkmaması esası üzerine kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır.

---

⁴ Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, 1. Bs (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001), 2: 410.

⁵ Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, 2: 411.

⁶ Hiçyılmaz - Eşmeli, “Yahudiliğin Erkek Egemen Anlayışı”, 84.

⁷ Mehmet Akif Aydın, “Evlat Edinme” (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995), 11: 527.

Yahudilerde mîrâs hukuku ile ilgili yaptığımız araştırmalar neticesinde peygamberlerin mîrâs bırakıp bırakamayacağı meselesi ile ilgili herhangi bir bulguya rastlamadık.

1.2. Roma Mîrâs Hukuku

“Roma hukuku, milattan sonra 527-565 yılları arasında hüküm süren Doğu Roma imparatoru Justinianus’un dünya tarihi çapında önemi olan büyük bir kanunlaştırma eseriyle, Corpus Julis Civilis ile yazılı olarak tespit edilmiştir. Corpus Julis Civilis ismi orta çağdan beri kullanılmaktadır. Bu tabir ‘bütün hukukun bir araya toplanması-bir araya getirilmesi’ şeklinde tercüme edilebilir.”⁸ Roma hukuku en eski hukuk sistemlerinden biridir. Roma hukuku, günümüzde öncelikle Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkenin hukuk sisteminin temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda Roma hukuku uzun bir süreç içerisinde oluşumunu tamamlamıştır. Çalışmamızda Roma hukukunun Justinianus dönemi dikkate alınacaktır. Zira bu dönem gerek Roma hukuku açısından bir dönüm noktasını teşkil etmesi gerekse İslam’ın doğuş dönemine rastlaması sebebiyle çalışmamız açısından önem teşkil etmektedir.

Justinianus dönemi Roma hukukunda mîrâsçılık kavramı, İslam mîrâs hukukundaki anlamından farklıdır. “Romalılar mîrâs terimini hereditas kelimesi ile ifade ederler ve bu tabiri başlıca iki manada kullanırlardı. İlk manası ölen kişiye (de cuius) ait bulunup onun yerine kaim olan bir veya birkaç kişi tarafından kazanılan malların genelidir ki biz buna ‘terike’ diyoruz. İkinci manası ise ius civile ahkâmına göre, ölen bir Roma vatandaşına, borç ve alacakları ile birlikte, bütün hukuki münasebetlerinde halef olma hakkını ifade eder; buna da biz ‘mîrâs’ diyoruz.”⁹

“Roma hukukunda vasiyet yolu ile mîrâsçılık önem teşkil etmekteydi. Zira vasiyet yolu ile mîrâsçılık kanuni mîrâsçılıktan daha önceliklidir. Vasiyet yoluyla mîrâsçı olan taraf hakkından feragat edene veya herhangi bir sebeple mîrâsçılık hakkını kaybedene kadar kanuni mîrâsçı mîrâs takibinde bulunamazdı.”¹⁰ Mûrisin malının tamamını vasiyet

---

⁸ Paul Koschaker - Kudret Ayiter, *Roma Özel Hukukunun Ana Hatları* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977), 3.

⁹ Ziya Umur, “Roma Mîrâs Hukuku’nun Ana Hatları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 31/1-4 (1965): 159.

¹⁰ Umur, “Roma Mîrâs Hukuku’nun Ana Hatları”, 162.

etmesi ve kanuni mîrâsçılarını terikeden mahrum etmesi mümkündür.¹¹ Vasiyette bulunan kişi; mîrâsçısının ölümünden sonra, terikenin tamamının kime ya da kimlere intikal edeceğini bizzat belirleyebilme ve vasiyette bulunabilme imkânına sahipti.¹²

“Roma hukukunda yabancılar ve müebbet cezalara veya ölüm cezasına mahkûm edilmiş kimseler mîrâsçı olamazlardı. Başkasının kölelerini ve başkasının aile evlatlarını mîrâsçı nassetmek mümkündür.”¹³ “Ayrıca mûris vasiyetnamede kölesini azat edebilir ve aynı zamanda onu -mecburi mîrâsçı olacak şekilde- mîrâsçı nasp edebilirdi. Borca batık bir terikede, terikenin iflasa tabi tutulmasıyla ailenin muhtaç bir duruma düşmesine mani olmak için bu usule çok müracaat edilirdi. Terike onu reddedemeyen köleye intikal ederdi. Ancak başkasına ait bir kölenin mîrâsçı nasp edilmesi, mîrâsın bu kölenin efendisine teklif edilmesi manasına gelirdi. Bu kölenin efendisi, mîrâsın köle tarafından kabul edip edilemeyeceği hakkında karar verirdi. Çünkü yalnız mûrisin kendi kölesi mecburi mîrâsçıdır.”¹⁴

“Roma mîrâs hukukunda terikenin taksimi kan hısımlığına dayanan çeşitli tabaka ve zümrelere ayrılmıştır. İlk tabakada anneye ve babaya göre derece itibariyle en yakın fûru mîrâsçı olur. Bu birinci derece fûru arasında mîrâs şahıs adedine göre taksim edilir. Bir fûruun çocukları, o fûruun mevcut olması sebebiyle mîrâs alamaz. Fakat biri herhangi bir sebepten dolayı tevarüs edemezse çocuklar onun yerine geçerler, onun hissesini alırlar. Böylece taksim nesil esasına göre yapılır. İkinci olarak, en yakın usul, ana baba bir kardeşler ve onların fûruyu esasına göre mîrâsçı olur. Daima derece itibariyle en yakın olan usul mîrâsçı olur. Üçüncü olarak yarım kardeşler ve onların yerine geçen fûruyu mîrâsçı olur. Dördüncü olarak mûrisin diğer civar hısmı, hiçbir sınırlamaya tabi olmadan ve temsil hakları bulunmadan derece yakınlığı esasına göre mîrâsçı olurlar. Beşinci olarak hayatta kalan eşin mîrâs hakkını nihâyet justinianus en son sırada korumuştur. Hayatta kalan eşin mîrâs hakkı mûrisin en uzak civar hısmının bulunmasıyla imkânsız hale geliyordu.”¹⁵ Tüm bu bilgilerden yola çıkarak Roma mîrâs hukukunda mîrâs sebepleri olarak nesep, velâ u'l-itakeyi (Kölesini hürriyete kavuşturan

---

¹¹ Yusuf Ziya Kavakçı, *Suriye-Roma Hukuk Kodu ve İslam Hukuku* (Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1975), 7.

¹² A.Nadi Günel, “Roma Mîrâs Huku’na Genel Bir Bakış ve Vasiyet Yolu ile Mîrâs”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/1-4 (1995): 440.

¹³ Umur, “Roma Mîrâs Hukuku’nun Ana Hatları”, 162.

¹⁴ Koschaker - Ayiter, *Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*, 354.

¹⁵ Koschaker - Ayiter, *Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*, 382 vdğ...

kişi ile kölesi arasında ona hürriyetini vermesiyle oluşan bağ.) görmekteyiz. Evlilik ise bir mîrâs sebebi değildir.

Roma hukukunda mîrâs sebeplerinden biri olan nesep içerisinde evlatlık edinme konusu da yer almaktadır. Roma hukukunda evlâtlık müessesesi ailenin vefat etmiş bireylerine karşı saygı ve değer sonucu itibari ile önemli bir konuma sahiptir. Ailenin vefat etmiş bu bireylerine karşı duyulan saygı ve değeri erkek çocuklar sürdüreceğinden ilk başlarda bir tek erkek çocuklarının evlâtlık olarak alınması kabul görmekteydi. Daha sonraki zamanlarda ise evlâtlık müessesinin bu boyutu arka planda yer almış, daha çok sosyal ve psikolojik etkenler önemli bir hale gelmeye başlamıştır. Sonuç itibariyle de belirli durumlarda kız çocuklarının da evlatlık müessesinde yer edinmesi mümkün hale gelmiştir. Cumhuriyet zamanında ise bir aile büyüğünün velâyeti altında yer alanlarla velâyeti altında yer almayanların evlat edinilmesi şeklinde ikili bir uygulama (adrogatio-adoptio)sürdürülmüştür. Her iki durumda da uyulması gereken hukuki metotlar ve oluşan sonuçlar kısmen farklılık arz etmektedir. Kadınlar evlat edinemezlerdi. Zira kadınlar hiç kimse üzerinde velâyet oluşturamadıkları ve aile reisi olamadıkları için evlat edinemezlerdi.¹⁶

1.3. Cahiliye Devri Arap Mîrâs Hukuku

İslam öncesi Arapların sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarını bilmek çalışmamız için önem teşkil etmektedir. Bu durum İslam'ın getirmiş olduğu sistemin anlaşılmasını kolaylaştırmakta bilhassa İslam mîrâs hukukunun inceliklerini kavramaya imkân sağlamaktadır.

İslam öncesi Cahiliye Araplarının çocuklara ergenlik çağına kadar mîrâs vermediği çalışmamız kapsamında görülmüştür. Taberi'nin Tefsirinde yer alan ve Abdullah b. Abbas vasıtasıyla aktarılan bir rivâyet şu şekildedir:

“Allah’u Teâlâ mîrâsla ilgili âyetleri vahyettikten sonra, insanlar bu uygulamayı başlangıçta hoş görmediler ve bazıları şöyle diyordu: Kariya dörtte bir veya sekizde bir (mi) verilir? Kız çocuğuna mîrâstan yarım hisse olur mu? Küçük çocuğa mîrâs mı verilir? Bunlardan hiçbirisi bir kavme karşı savaşılamaz ve ganimet elde edemez. Bazıları ise şöyle diyordu: Peygamber bunu unutacaktır veya değiştirecektir. Ayrıca Hz.

---

¹⁶ Aydın, “Evlat Edinme”, 11: 527.

Peygamber (s.a.v)’e hitaben şu şekilde demektedirler: Ey Allah’ın Resûlü, kız çocuğuna, babasının terikesinin yarısını mı vereceğiz? Kız çocuğu ata binemez ya da kavme karşı savaşamaz, küçük çocuğa mîrâs mı vereceğiz? O hiçbir şeydir.”¹⁷

İslam’dan önce Cahiliye devrinde kadınların mîrâs durumuna bakacak olursak, Cahiliye Araplarının genel olarak kadınlara mîrâsta yer vermediğini görmekteyiz. Buhârî de nakledilen bir hadiste Ömer b. Hattab’ın şu şekilde dediği nakledilmektedir: “Biz Cahiliye döneminde kadınlara önem vermez, onları bir şey saymazdık. Allah Teâlâ onlara terikeden hisse verince fikrimiz değişti.”¹⁸ İslamiyet’ten önce bazı zengin ve soylu ailelerin kız çocuklarına terikeden pay verdikleri¹⁹ nakledilmektedir.

Fahredden er-Razi, Cahiliye dönemi mîrâs sebepleri olarak nesep ve akdi zikretmekte, akdi de kendi içinde hılf ve tebenni (evlat edinme) olarak ikiye ayırmaktadır.²⁰

“Nesep, dar anlamda çocukla anne ve babası, geniş anlamda kişiyle usulü (annesi-babası, nineleri-dedeleri) arasındaki soy bağıını ifade eder.”²¹ Nesep, Cahiliye dönemi Araplarında mîrâs sebebi olarak görülmektedir. Ancak çocukların ve kadınların mîrâsçı olmayıp savaşabilen ve ganimet toplayabilen erkeklerin mîrâsçı olabildiklerini yukarıda belirtmiştik. Ayrıca kişinin nesebinden olmayan yabancı birinin evlat edinme yoluyla nesebe dâhil edilmesi veya aile fertlerinden birinin kötü halinin görülmesi durumunda nesepten çıkarılması mümkündür.²²

Cahiliye dönemi Araplarında mîrâs sebebi olan bir diğer madde “hılf” tır. “Sözlükde ‘antlaşma, akid ve yemin’ manalarına gelmekte olan hılf, terim olarak Cahiliye devri Araplarında kabilelerin ya da bireylerin yardımlaşma, dayanışma ve himaye amacıyla oluşturdukları antlaşma ve bağdaşmaları ifade eder.”²³ İbn Haldun ise şu şekilde tarif etmektedir; “birbirine yardımcı olmak ve imdadına koşmak üzere yapılan anlaşmaya veya samimi dostluk kurmaya hılf denir. Bir nevi ittifak manasına gelen hılf de bir asabiyet sebebi idi. Müttetikler tehlikeli zamanlarda birlikte hareket

---

¹⁷ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu’l-Beyân An Te’vîli Âyi’l-Kur’ân (Tefsîrü’l-Taberî)* (Beyrut, 1999), 5: 301.

¹⁸ Buhârî, “*Libas*”, 30.

¹⁹ Neşet Çağatay, *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989), 135.

²⁰ Muhammed b. Ömer Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîrü’l-kebîr (Mefâtihu’l-ğayb)* (Beyrut: Dâru’l Fikr, 1978), 3: 153.

²¹ İbrahim Kâfi Dönmez, “Nesep”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006), 32: 573.

²² Çağatay, *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi*, 130.

²³ Nâdir Özkuyumcu, “Hılf”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 18: 29.

eder yekdiğerinin imdadına koşarlardı.”²⁴ Said b. Mansur’un es-Sünen’inde bu akitle ilgili şu ifadeler yer almaktadır: İki adam Cahiliye döneminde, ‘Sen bana mîrâşçı olursun, ben sana mîrâşçı olurum.’ diyerek aralarında akit yapardı. Bunlardan birisi öldükten sonra mîrâsının altıda biri sağ kalana ait olur, arta kalanı da vereseşi arasında paylaştırılırdı.²⁵ Bu uygulamanın “Ve akraba olanlar Allah’ın kitabına göre birbirlerinden daha yakındırlar. Allah her şeyi bilir.”²⁶ âyeti ile uygulamadan kaldırıldığı belirtilmektedir.

Cahiliye dönemi Araplarında mîrâs sebebi olan evlatlık edinme maddesi ise o dönemde yaygın görülmekte idi. Evlatlık edinme kişinin yabancı birini aile fertlerine katması demektir. “Arapçada evlat edinme karşılığında kullanılan tebenni, ‘oğul’ anlamındaki ibn kelimesinden türemiş olup ‘oğul edinme’ demektir. Evlat edinme kurumunun var olduğu hemen bütün toplumlarda görüldüğü gibi eski Arap toplumunda da sadece erkek çocuklar evlat edinildiğinden bu vakıa tebenni kelimesi ile ifade edilmiştir. Kız çocuklarının evlat edinilmesi sonraki dönemlerde görülür.”²⁷ Cahiliye döneminde evlatlık edinilen çocuk öz çocuk gibi mîrâşçı olurdu. Aynı şekilde Evlatlık öldüğünde geriye mal bırakırsa evlat edinen de ona mîrâşçı olabilirdi. “Cahiliye döneminde Peygamber (s.a.v)’in, Zeyd b. Harise’yi evlatlık edinmesiyle onun Zeyd b. Muhammed şeklinde çağırılması”²⁸ bu uygulamanın İslam öncesi Araplardaki durumunu göstermektedir. “İslam hukukunda evlatlık kurumu onaylanmamıştır. Bu nedenle evlatlığın nesebi evlat edinene bağlanmaz, aralarında mahremiyet meydana gelmez ve mîrâşçılık ilişkisi doğmaz. Nitekim Hz. Peygamber eski evlatlığı Zeyd b. Harise’nin boşadığı eşi Zeyneb’le evlenmiş ve böylece evlatlık kurumunun bütün sonuçlarıyla geçerliliğini yitirdiğini göstermiştir. Ancak İslam ve özellikle Türk hukuk tarihinde evlatlık kurumu zaman zaman koruyucu aile tarzında, bazen da hukuki sonuçlarından mahrum fiili bir evlatlık şeklinde sınırlı olarak varlığını sürdürmüştür.”²⁹

---

²⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, trc. Süleyman Uludağ, 13. Bs (İstanbul: Dergah Yayınları, 2016), 100.

²⁵ Ebû Osman Said b. Mansur, *es-Sünen, nşr. Habîbü’r-Rahman el-A’zami*, (Beyrut: Dâru’l-Küttübi’l-İlmiyye, t.y), 1: 91.

²⁶ Enfâl, 8/75

²⁷ Aydın, “Evlat Edinme”, 11: 527.

²⁸ Semire Zayid, *El-Cami Fi’s-Sireti’n-Nebeviyye*, 1. Bs (y.y: Matbaatü’l-İlmiyye, t.y), 2: 616.

²⁹ Aydın, “Evlat Edinme”, 11: 528.

1.4. İslam Mîrâs Hukuku ve Özellikleri

Mîrâs hukuku kişinin vefatından sonra malının ve mülkünün kimlere ne kadar verileceği ve mîrâsının yakınlarına geçişinin nasıl olacağını konu edinen bir hukuk sistemidir. İslam hukukunda mîrâsa ve mîrâşçılara ilişkin temel prensipler Kitap ve sünnette diğer alanlara oranla ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

“Kişinin malı ve mülkünün, parası ve servetinin yakınları tarafından nasıl bölüşüleceği önemlidir. Adalet ve hakkaniyete uygun bir sistem olmazsa ölenin vârisleri arasında paylaşım kavgası çıkabilir. İşte Rabbimiz Allah, böyle bir kavga ve huzursuzluk çıkmasın diye aziz kitabı Kur’an ve âlemlere rahmet olarak gönderdiği son Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s) ile hayatın her alanında olduğu gibi mîrâsın vârisleri arasında taksimi ile ilgili olarak da rehberlik etmiş, hem de bu rehberliğini diğer alanlara göre daha detaylı olarak yapmıştır.”³⁰

“Mîrâs hukuku fıkıh kitaplarında ‘ferâiz’ kelimesiyle ifade edilmektedir. Ferâiz ‘farz, belli hisse’ manalarına gelen fariza kelimesinin çoğuludur. Bir hukuk branşı olarak ferâiz, ‘Terike de hakkı olan şahıslar ile her birinin payını ve bu paylarla ilgili hesap şekillerini gösteren hükümler ve kaideler’ şeklinde tarif edilmiştir.”³¹

İslam mîrâs hukukunun, diğer mîrâs hukuklarına ve çağdaş hukuka nazaran kendine has usul ve özellikleri vardır. Bu özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. İslam mîrâs hukuku diğer mîrâs hukuklarından kaynağı açısından belirgin bir biçimde ayrılmaktadır. Zira “İslam mîrâs hukukunun kaynağı beşeri değil ilahidir. Yani mîrâs hükümleri ilahi iradeye dayalı olarak oluşmuştur. Terikeye kimin hangi oranda vâris olacağı kanun koyucu (Şari) olan Allah tarafından açıkça belirlenmiştir. Bu da onun yaptırım gücünü arttırmıştır.”³²
2. “İslam hukukunda hükümler hem zaman hem de muhteva itibarıyla tedricen konulmuş, yani hükümler bir anda topluca belirlenmemiş; ihtiyaç ortaya çıktıkça ve toplum hazır hale geldikçe parça parça sevk edilmiştir.”³³ Bu

³⁰ İsmail Karagöz, *Kur’an ve Mîrâs*, 1. Bs (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015), 8.

³¹ Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 18. Bs (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015), 2: 157.

³² Hilal Özay, “İslam Mîrâs Hukukunun Özellikleri”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3/2 (2018): 203-224.

³³ Muhsin Koçak v.dğr., *İslam Hukuku*, 3. Bs (İstanbul: Ensar Yayınları, 2016), 316.

şekilde olması insan tabiatına daha uygundur. Çünkü insan bir anda tüm hükümleri özümsemeyebilir.

3. İslam mîrâs hukuku abartılı olan düzenlemelerden soyutlanmış orta yollu bir sistem olarak ele alınmaktadır. Mülkiyet hakkını bazı düzenlemelere tabi tutmuş ancak terike de yer alan malların 3/2 oranında mîrâsçılara intikal ettirilmesi ilkesini getirerek aileyi koruyan düzene yer verirken mîrâs bırakan kişiye malından 3/1 miktarında kullanım hakkı vermiştir.³⁴
4. “İslam mîrâs hukukunda mîrâsçılarının tespitinde çerçeve geniş tutulmuştur. Mîrâs bırakanın ana ve babası her durumda ölene mîrâsçı olur. Ölen kimsenin erkek evladı, ana babası veya dedesi bulunmuyorsa civar hısımlar yani öncelikle ölenin kardeşleri, bunlarda yoksa amca ve amcaoğulları mîrâsçı olabilirler. Bu şekilde, servetin bazı ellerde toplanması yerine nispeten serveti dağıtma yolu tercih edilmiştir.”³⁵
5. Mîrâsın dağıtılması İslam mîrâs hukukunda bazı sebeplere bağlanmıştır. Bunlar: hısımlık, evlilik bağı ve velâ’dır.
6. “İslam mîrâs hukukunda, aralarında tevarus cereyan eden şahıslar, aralarında temsil ve dayanışma bulunan şahıslardır. Tevarus ilişkisi, karşılıklı sevgi ve şefkatle tamamdır. Düşmanlık, öldürme ve farklı dinden olma ise mîrâstan mahrumiyete sebep olur.”³⁶
7. “İslam mîrâs hukukunda mûris olmak da vâris olmak da mecburilik prensibi gereği kişilerin arzu ve iradelerine bırakılmamıştır. Ayrıca mîrâs yakından uzağa doğru bir sıra takip ederek intikal etmektedir.”³⁷
8. “İslam mîrâs hukukunda mîrâsçının, mîrâs bırakanın iradesiyle mîrâstan mahrum bırakılması mümkün değildir. Mîrâsçının mîrâstan mahrum kalmasının sebepleri şeran tespit edilmiştir. Mîrâstan mahrum kalmayı icap ettiren sebepler tahakkuk edince mîrâs bırakanın iradesine bağlı olmaksızın mîrâsçı şeran mîrâstan mahrum kalır. Bu sebepler mûrisini öldürme, Müslüman olmama, İslam dininden çıkma, nesebi gayri sahih olma, nesebi

³⁴ Hamza Aktan, *Mukayeseli İslam Mîrâs Hukuku* (İstanbul: İşaret Yayınları, t.y.), 21.

³⁵ Aktan, *Mukayeseli İslam Mîrâs Hukuku*, 22.

³⁶ Koçak v.dğr., *İslam Hukuku*, 322.

³⁷ Koçak v.dğr., *İslam Hukuku*, 322.

reddedilme, köle olma, gayrimüslimler açısından ayrı memleket vatandaşı olma gibi hallerdir.”³⁸

9. “İslam mîrâs hukukunda evlatlık alınan kimse evlat edinenin gerçek evladı ve mîrâsçısı olamaz. Ona bırakılan mal mîrâs değil vasiyet olur, o da malın üçte birini aşamaz.”³⁹
10. “İslam mîrâs hukukunda terikeden ilk harcama yapılacak şey ölenin teçhizi, kefenlenmesi ve örf'e göre defin işlemleridir. Daha sonra mûrisin vasiyeti varsa o yerine getirilir. Daha sonra mîrâs taksimi yapılır.”⁴⁰

1.4.1. İslam Mîrâs Hukuku İle İlgili Terimler

1.4.1.1. Mirâs

Mîrâs hukuku fıkıh literatüründe “ferâiz” kelimesi ile ifade edilir. Ferâiz farz kökünden türemiş olan “fâriza” kelimesinin çoğuludur ve belirlenmiş olan miktar yani pay demektir.⁴¹ Farz ise takdir etmek, belirlemek, ölçü koymak anlamındadır.⁴² Fıkhi olarak ferâiz ölen kişinin geriye bıraktığı malın hak sahiplerine nasıl dağıtılacağını⁴³ yahut kimlerin ne kadar mîrâs alacağını, paylarını belirleyen ilimdir.⁴⁴ Sözlükte birine ait olan bir şeyin kendisinden sonra soy ya da başka bir nedenden dolayı başka birine geçmesi anlamında olan mirâs “verise” fiilinin “el-virs” mastarından türemiştir.⁴⁵ Başka bir tanımda ise mîrâs, el-irs kelimesinden türemiştir. el-İrs: Herhangi bir akit, ya da akit türünden bir şey olmadan bir kazancın ya da servetin başka birinden kişiye intikal etmesi; geçmesidir. Ölmüş birinden intikâl eden (kazanç ya da servet) böyle

³⁸ Aktan, *Mukayeseli İslam Mîrâs Hukuku*, 24.

³⁹ Özay, “İslam Mîrâs Hukuku”, 213.

⁴⁰ Ebû Sehl Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed Serahsi, *Mebcut*, ed. Mustafa Cevat Akşit, trc. Komisyon (İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2018), 29:182-183.

⁴¹ Ömer b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail Ebû Hafs Necmüddîn en-Nesefî, *Ṭilbetü 't-talebe* (Matbaatu'l-Âmire, Mektebetü'l-Müsenna bi Bağdat, 1311), 1: 170.

⁴² Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Alî el-Feyyûmî el-Hamevî, *el-Mişbâhu'l-münîr fî ġaribi 'ş-şerhi'l-kebîr* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, t.y.), 2: 468.

⁴³ Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürçânî, *Kitâbü't-Ta'rîfât* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1983), 1: 166.

⁴⁴ Muhammed b. Mükerrrem b. Alî Cemâlû'd-din ibn Manzur el-Ensârî er-Rüveyfî el-İfrîgî Ebû'l-Fazl, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, 1414), 7: 202.

⁴⁵ Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ el-Kazvînî er-Râzî, *Mu'cemü Mekâyisi'l-Luġa*, thk. Abdu's-Selâm Muhammed Harun (Dâru'l Fikir, 1979), 6: 105.

adlandırılarak, ‘mirâs kalan kazanca ya da servete’ denir.⁴⁶ Tanımlardan da anlaşılacağı üzere mirâs, ölen bir kimsenin mal varlığının vârisleri arasında taksim işlemini düzenleyen kurâlları ifade eder.

1.4.1.2. Mûris

Fıkhi literatürde mûris, ölen, geriye menkul veya gayr-i menkul mal, para ve servet bırakan kimse olarak tanımlanmıştır.⁴⁷

1.4.1.3. Vâris

Vâris “verise” fiilinin failidir ve birisi öldükten sonra ölen kişinin malının kendisine geçtiği kişiye denir. Geçen mala ve ölen kişiye “mevrus” denir.⁴⁸ Vâris, babasının malına mîrâsçı oldu anlamına da gelir. Aynı zamanda vâris, Allah’ın sıfatlarından biridir ve sürekli kalıcı olan demektir. Bütün mahlûkat yok olduktan sonra kalan Allah’u Teâlâdır. Allah yeryüzü ve üzerindeki her şey yok olduktan sonra kalacak olandır. O mîrâsçı olanların en hayırlısıdır.⁴⁹

1.4.1.4. Terike

Sözlükte, bir şeyi bırakmak, bir şeyden vazgeçmek anlamına gelir.⁵⁰ Kişinin ölümünden sonra geride bıraktığı şeye (mirâsa) terike denmiştir.⁵¹ Terike ile ilgili haklar bulunmaktadır. Bu konu Mebcut’ta şu şekildedir: “Kişi öldüğü zaman Terikesini harcamaya en kuvvetli olan hakla başlanır. Hakların en kuvvetlisi aklın verdiği hüküm ve delillerin tanıklıkları ile bilinir. Buna göre ilk harcama yapılacak şey ölenin teşhizi, kefenlenmesi ve örfe göre defin işlemidir. Hiç mal bırakmadan ölen kişinin kefen masrafının Müslümanlar tarafından karşılanması gerekir. Bu bakımdan o kimsenin kefen masrafı hazineye paradan yapılır. Kefenden sonra borç, vasiyet ve mîrâstan öne alınır. Ayrıca borcun ödenmesi, ölenin asıl ihtiyaçlarıdır. Çünkü o, bununla

---

⁴⁶ er-Râgıp el-İsfahâni, *el-Müfredât elfâzi'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan Dâvudî (Dâru Kalem-Dâru Şamiyye, 2009), 863.

⁴⁷ Karagöz, *Kur'an ve Mirâs*, 13.

⁴⁸ el-Hamevî, *Mişbâhu'l-münîr*, 2: 655.

⁴⁹ Ebû'l-Fazl, *Lisânü'l-Arab*, 2:199.

⁵⁰ er-Râzî, *Mu'cemü Mekâyisi'l-Luğa*, 1: 345.

⁵¹ el-İsfahâni, *el-Müfredât elfâzi'l-Kur'an*, 166.

kıyamet günü kendisini alacaklıların elinden kurtaracaktır. Vasiyetin yerine getirilmesi ise onu asıl ihtiyaçlarından biri değildir.”⁵²

1.4.1.5. Asabe

Asabe kelimesi bir şeyi bir şeye bağlamak anlamına gelir. Yani üst soy ve alt soy olarak tabir edilebilir.⁵³ Bir kişinin asabesi oğulları ve baba tarafından akrabalarıdır. Asabe babası ya da çocuğu olmadığı zaman kandisine mîrâşçı olan kişilere denir. Ferâiz ilminde mîrâstan payı belli olmayan herkes asabedir. Bu kişiler pay sahipleri paylarını aldıktan sonra bir şey kalırsa alırlar. El-Ezheri, kişinin mîrâşçılarından erkek olana asabe denir demiştir. Çünkü bunlar onun soyunun taraflarıdır. Baba bir taraftır, çocuk bir taraf, kardeş ise yan taraftır. Bunların hepsi de asabedir.⁵⁴

1.4.1.6. Ashâbu'l Ferâiz

Ashâbu'l ferâiz Allah'ı Teâlâ'nın kendilerine bir pay belirlediği kişilere denir.⁵⁵ “Ferâizin tekili olan fariza ‘belirli pay’ demektir. Mîrâstaki payları ferdi sisteme uygun olarak tek tek belirlenen mîrâşçılara, ‘belirli pay sahibi mîrâşçılar’ anlamında bu isim verilmektedir. Bu gruba giren mîrâşçılar on bir olup değişik durumlara göre bunlar için kırk pay durumu (kırk hal) söz konusudur. Kitap, sünnet ve icmâ ile belirlenen bu on bir mîrâşçı şöyledir: Koca (zevc), Karı (zevce), Baba, Anne, Dede, Kız, Oğlun kızı, Ana baba bir kız kardeş, Baba bir kız kardeş, Ana bir kardeşler, Nine.”⁵⁶

Mîrâs hakkını doğuran sebeplerin başlıcaları: akrabalık, nikâh ve velâ olmak üzere üç kısımdır. Mîrâs hakkından yoksun bırakan nedenler de üçe ayrılır: kölelik, din ayrılığı ve hukuken kusurlu sayılacak şekilde haksız yere adam öldürmektir.⁵⁷

1.4.1.7. Hacb

Hacb sözlükte engellemek⁵⁸, örtmek⁵⁹ anlamlarına gelmektedir. İstilahta ise, belli bir kişiyi mîrâsının bir kısmından ya da tamamından başka bir kişinin varlığından dolayı

---

⁵² Serahsi, *Mebcut*, 29: 185.

⁵³ er-Râzî, *Mu'cemü Mekâyisi'l-Luğa*, 4: 336.

⁵⁴ Ebû'l-Fazl, *Lisânü'l-Arab*, 1: 602-605.

⁵⁵ el-Cürçânî, *Kitâbü't-Ta'rîfât*, 1: 28.

⁵⁶ Hamdi Döndüren, “Ashâbu'l-Ferâiz”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991), 3: 3: 467-468.

⁵⁷ Serahsi, *Mebcut*, 29: 184-185.

⁵⁸ er-Râzî, *Mu'cemü Mekâyisi'l-Luğa*, 2: 143.

⁵⁹ Ebû'l-Fazl, *Lisânü'l-Arab*, 1: 298.

alıkoymaya denir. Eğer tamamında engelliyorsa “hacb-1 hırman” eğer bir kısımandan alıkouyorsa “hacb-1 noksan” denir.⁶⁰

1.4.1.8. Hâcib

“Mîrâsta, vârisi mîrâstan mahrum eden, hisse almasına engel olan yani hacb eden kimsedir.”⁶¹

1.4.1.9. Mahcûb

“Hacb olunan yani mîrâstan kısmen veya tamamen mahrum kılınan kişi demektir.”⁶²

1.4.2. İslam Mîrâs Hukukunun Kaynakları

1.4.2.1. Kur’an-ı Kerim

Kur’an-ı Kerim İslam mîrâs hukukunun temel kaynağıdır. Nitekim Kur’an’daki mîrâs ile ilgili âyetler bunun örneğini teşkil etmektedir. İslam mîrâs hukuku ile doğrudan ilgili olan âyetler şu şekilde yer almaktadır:

يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ خِطِّ الْأُنثِيَّتَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلَا يُوْصِي لَهُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ الشُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe iki kadın payı kadar (vermenizi) emreder. (Mîrâsçılar) ikiden fazla kadın iseler bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin mîrâstan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da anne babası ona vâris olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir. Ölenin kardeşleri varsa annesinin payı, vasiyetten ve borçtan sonra altıda birdir. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş paylardır; şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.” (Nisâ, 11)

⁶⁰ el-Cürçânî, *Kitâbü't-Ta'rifât*, 1: 82.

⁶¹ Mehmet Şener, “İslam Mîrâs Hukuku İle İlgili Terimler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (1994): 32.

⁶² Şener, “İslam Mîrâs Hukuku”, 35.

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ خَلِيمٌ

“Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra, eşlerinizin, çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, annesi, babası ve çocukları bulunmadığı halde malı (diğer) mîrâsçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, vasiyetten ve borçtan sonra her birinin payı altıda birdir. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. Kimse zarar görmesin; Allah'ın hükmü budur. Allah her şeyi bilendir, hilim sahibidir.” (Nisâ, 12)

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرَأَةٌ إِذَا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِيهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا أُخْتَيْنِ فَلَهُمَا النِّسْفَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Senden fetva istiyorlar. De ki: Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mîrâsı hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Eğer (ölen) kız kardeşin çocuğu yoksa erkek kardeş de ona vâris olur. Kız kardeşler iki tane olursa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş varsa, erkeğin hakkı iki kadın payı kadardır. Yanılmayasınız diye Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir.” (Nisâ, 176)

كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Birinize ölüm yaklaştığında, eğer geriye mal bırakıyorsa anasına, babasına ve akrabasına uygun bir vasiyette bulunması, sakınanlara bir borç olmak üzere yazıldı.” (Bakara, 180)

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَمَّا إِيَّاهُ عَلَى الدِّينِ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“(Artık) Bundan böyle kim onu (vasiyeti) işittikten (ve kesinliğini bildikten) sonra değiştirirse, (veya gizlerse bunun) günahı elbette onu değiştirenlerin üzerindedir. Şüphesiz Allah Semî’ (her şeyi duyan) ve Alîm (olan) ’dir.” (Bakara, 181)

فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَاصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ

“Her kim, bir vasiyette bulunacak kimsenin hakkı çiğnemesinden veya günaha girmesinden korkar da (ilgililerin) aralarını düzeltirse ona bir günah yoktur. Allah elbette bağışlayıcıdır, sonsuz rahmet sahibidir.” (Bakara, 182)

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا

“Anne babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere pay vardır; yine anne babanın ve akrabasının bıraktıklarından kadınlara da pay vardır; azından çoğundan, belli pay.” (Nisâ, 7)

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

“(Vâris olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar mîrâs taksiminde hazır bulunurlarsa bundan, onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.” (Nisâ, 8)

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدِ وَهَجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ

“Bundan sonra (gerçekten) iman edip (dinleri ve davaları uğrunda) hicret edenler ve sizinle birlikte cihad edenler, işte onlar da sizdendir. Akrabalar ise, Allah’ın Kitabına göre (mîrâsta) bir birlerine (yakınlık derecesi nispetinde) önceliklidirler. Doğrusu Allah her şeyi bilendir.” (Enfâl, 75)

Mîrâs âyetlerinin en küçük ayrıntılara varan esaslara kadar yer vermiş olması mîrâs ilminin önemini daha da arttırmaktadır. Ayrıca Kur’an-ı Kerimde hükümlerin bu kadar detaylı bir şekilde ifade edildiği çok az âyet bulunmaktadır.

1.4.2.2. Sünnet

Sünnet Ferâiz ile ilgili kaideler ve hükümlerin öğrenilip öğretilmesini, unutulmamasını tavsiye etmiştir. Aynı zamanda sünnet mîrâs konusu üzerine âyetler nazil olmasına sebep olmuş âyetleri yorumlamaya yardımcı olmuştur. Dede ve ninenin mîrâsını, kimlerin ne şekilde nasıl ve hangi sırada mîrâs alabileceği gibi konuları açığa kavuşturmuştur. Mîrâs ile ilgili hadisler hadis kitaplarının “Kitab-ı Ferâiz” bölümünde

yer almaktadır. Mîrâsın önemi ve taksimi ile ilgili hadislerden birkaç örnek verecek olursak:

عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم «يا أبا هريرة! تعلموا الفرائض وعلموها فإنه نصف العلم. وهو ينسى. وهو أول شيء ينزع من أمتي» .

Ebû Hûreyre (r.a)'den aktarılan bir rivayete göre; Allah Resûlü (s.a.v) şöylelemiştir:

“Yâ Ebâ Hûreyre, Ferâiz (ilmin) i öğreniniz ve öğretiniz. Çünkü ilmin yarısıdır ve bu ilim unutulur. Ümmetimden çekilip çıkarılacak ilk şey bu ilimdir.”⁶³

Hadiste Ferâiz ilminin öğrenilmesi ve öğretilmesi teşvik edilmiştir. Zira Ferâiz hükümleri kişinin ölümünden sonra uygulanır ve bu ilim bir takım hesaplar ve kaideler içerir. Hadisteki bu haber günümüzde gerçekleşmiştir. Ferâiz ilmini bilen sınırlı sayıda kişi bulunmaktadır. Toplumun düzeni, birliğin ve beraberliğin sağlanması açısından hadise riâyet edilmelidir.

عن عبد الله بن عمرو بن العاص، أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: «العلم ثلاثة، وما سوى ذلك فهو فضل: آية محكمة، أو سنة قائمة، أو فريضة عادلة» .

Abdullah b. Amr b. As (r.a) dan aktarıldığına göre Allah Resûlü (s.a.v) şu şekilde buyurdu:

“İlim üçtür. Bunlardan başkasını öğrenmek farzdır. (Mensuh olmayan) muhkem âyetlerin ilmi veya Resûlullah'tan sahih olarak rivâyet edilen sünnet ilmi veya kendisiyle adalet temin edilen ferâiz ilmidir.”⁶⁴

Burada islamın temeli olan şeri delillerin dayandığı kitap ve sünnet ile birlikte Ferâiz ilmî zikredilmiş böylece bu ilmin öğrenilmesi teşvik edilmiştir.

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه و سلم قال «أنا أولى، بالمؤمنين من أنفسهم، فمن مات و عليه دين، ولم يترك وفاء، فعلىنا قضاؤه، ومن ترك مالا فلورثته» .

⁶³ İbn-i Mâce, “Ferâiz”, 1

⁶⁴ Ebû Dâvud, “Ferâiz”, 1

Ebû Hûreyre'den aktarılan bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) şu şekilde buyurmuştur:

“Ben müminlere kendi öz nefislerinden daha yakınımıdır. Her kim üzerinde borç olduğu halde ölür ve o borcu ödeyecek bir şey bırakmazsa onu ödemek bize aittir. Her kim de bir mal bırakırsa o da kendi mîrâsçılara aittir.”⁶⁵

عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه و سلم قال «الحقوا الفرائض بأهلها، فما بقي فهو لأولى رجل ذكر»

İbn Abbas'ın aktardığına göre Allah Resûlü (s.a.v) buyurmuştur ki:

“Mîrâs paylarını sahiplerine veriniz. Bu paylardan geri kalan herhangi bir şey de baba tarafında en yakın olan erkek kişiye aittir.”⁶⁶

1.4.2.3. İcmâ

“İçtihatların birleşmesinden ibaret olan icmâ kaynağı da ferâiz konusunda bazı hükümler getirmiştir. Baba bir kardeşlerin bazı hallerde öz kardeşler gibi olacağı, yine bazı durumlarda oğlun oğlunun oğlu gibi, oğlun kızının kızı gibi olacağını (mîrâsta onlar gibi pay alacaklarını) icmâ karara bağlamıştır.”⁶⁷

1.5. İslam Mîrâs Hukukunda Çocukların Mîrâsı

İslamın düzenlenmeye tabi tuttuğu en önemli müesseselerden biri de mîrâs hukukudur. Mîrâs hukuku ile ilgili düzenlemeler ihtiyaca binaen ortaya çıkmıştır İslam mîrâs hukukunda çocukların mîrâs hakkına âyetler ve hadisler ışığında en ince ayrıntısına kadar yer verilmiştir. Kız çocukları ve erkek çocukları arasında adaletli bir paylaşım gözetilmiştir. Kız çocuğunun haklarına en güzel şekilde yer verilmiştir. Kız çocuğu gerektiğinde mîrâs hakkını talep etme özgürlüğünü elde etmiştir. İleride de geniş yer ayırdığımız Hz. Fâtıma'nın Hz. Peygamber'in (s.a.v) vefatından sonra halife Hz. Ebû Bekir'den babasından geriye kalan Fedek arazisini talep etmesi örneği İslam mîrâs hukukunun diğer hukuklara (Bkz. Yahudilerde mîrâs hukuku, Roma hukukunda mîrâs) nazaran hak ve hukuk sistemini ve adalet çemberini ne denli geniş tuttuğunu gözler önüne sermektedir. Kişinin vasiyette bulunurken dahi aile fertlerini gözetmesini tavsiye eden Hz. Peygamberden şu hadis nakledilmiştir:

⁶⁵ Buhârî, “*Ferâiz*”, 4

⁶⁶ Buhârî, “*Ferâiz*”, 5

⁶⁷ Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, 2: 161.

عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال جاء النبي صلى الله عليه و سلم يعودني وأنا بمكة، وهو يكره أن يموت بالارض التي هاجر منها قال
« يرحم الله ابن عفرأ » . قلت يا رسول الله، أوصي بمعالي كله قال «لا» قلت فالشطر قال «لا» قلت الثلث. قال «فالثلث،
والثلث كثير، إنك أن تدع ورثتك أغنياء خير من أن تدعهم عالة يتكففون الناس في أيديهم، وإنك مهما أنفقت من نفقة فإنها صدقة، حتى
اللقمة التي ترفعها إلى في امرأتك، و عسى الله أن يرفعك فينتفع بك ناس و يضر بك آخرون» . ولم يكن له يومئذ إلا ابنة.

Sa'd İbn Ebû Vakkas'tan (r.a) nakledilmiştir:

“Ben Mekke’de hastalanmışım. Hz. Peygamber (s.a.v) yanıma geldi. - Kendisinden hicret ettiği toprakta vefat etmek istemiyordu.- Hz. Peygamber “Allah Afrâ’nın oğluna rahmet etsin" buyurdu.“Yâ Resûlullah! Mâlimin tamamını vasiyet edeyim (mi? Ne dersin)” diye sordum. Resûlullah “Hayır”dedi. “Peki yarısını?” diye sordum. Resûlullah “Hayır”dedi. “Üçte birini?” diye sordum. Resûlullah “Üçte bir olur. Üçte bir bile çok (ya neyse). Senin aileni zengin bırakman insanlara el açar bir vaziyette fakir bırakmandan daha iyidir. Senin ailene yaptığın her türlü harcama da sadakadır. Hanımının ağzına koyduğun lokma var ya o bile. Umarım ki Allah seni hasta döşeginden kaldırır da bazı insanlar senden faydalanır, kimileri de zarar görür” buyurdu.” O gün Sa’d İbn Ebû Vakkas'ın tek bir kızı vardı.⁶⁸

Kişinin vârisinden başkasına vasiyet bırakması izin olmaksızın ancak 3/1’lik payda bağlayıcı olmaktadır. Bu pay 3/1’den çok olduğu takdirde, veresenin iznine bağlı olarak intikal eder. Zira izin vermeleri halinde bu durum mümkün hale gelir. İzin vermemeleri halinde ise bu vasiyet geçersiz olur. Çünkü 3/1’in dışında kalan payda veresenin hakkı vardır.⁶⁹

İslam’dan önce çocuklara ergenlik çağına kadar mîrâs verilmediğinden bahsetmiş (Bkz. Cahiliye Devri Arap Mîrâs hukuku) olmakla beraber İslam mîrâs hukukuna baktığımızda; ceninin haklarına dahi riâyet edildiğini görmekteyiz. Mîrâsın çocuklar arasında paylaşılması hususu ile ilgili hadiste şu şekildedir:

وقال زيد بن ثابت إذا ترك رجل أو امرأة بنتا فلها النصف، وأن كانتا اثنتين أو أكثر فلهن الثلثان، وإن كان معهن ذكر بدئ بمن شركهم،
فيؤتي فريضة، فما بقي فللذكر مثل حظ الأنثيين.

⁶⁸ Buhârî, “*Vesâya*”,2.

⁶⁹ Abdullâh b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-Makdisî, *el-Muğni*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turki ve Abdulfettah el-Hulv (Riyad: Dâru Alemlî’l-Kütüb, 1997), 8: 406.

Zeyd b. Sabit şunları aktarmaktadır: Bir baba ya da anne vefat edip, geriye kız çocuğu bıraktıklarında kız çocuk, mîrâsın yarısını alır. Mîrâsçı kızlar iki veya daha çok olduklarında kalan mîrâsın üçte ikisini bölüşürler. Kızların yanında erkek de bulunduğu onlarla birlikte bulunan başka mîrâsçıdan işe başlanır ve onun hissesi verilir. Geriye kalan mîrâs ise bir erkeğe iki kız hissesi şeklinde bölüştürülür.⁷⁰

Çocukların İslam mîrâs hukukundaki haklarına ilişkin verdiğimiz bilgilerden sonra konuyla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz bir diğer başlık İslam hukukunda kadınların mîrâsı konusudur.

1.6. İslam Mîrâs Hukukunda Kadınların Mîrâsı

İslamiyetten önce kadınlar ve çocuklar savaştıkları ve ganimet toplamadıkları vb. gerekçeler ile mîrâstan mahrum edilmişlerdir. Hatta diğer hukuklara baktığımızda (Çin, Japon, Roma) kadınlara mîrâs hakkı tanınmamıştır. Söz gelimi Yahudilikte kadın kocasının mîrâsından yahut erkek kardeşi varsa babasının mîrâsından hak talep edemezdi.⁷¹ İslamiyet ile beraber kadınların mîrâs hakkını talep edebildiklerini, Hz. Peygamber vefat ettikten sonra eşlerinin Hz. Osman'ı mîrâstan paylarını istemek üzere halife Hz. Ebû Bekir'e göndermeleri⁷² rivâyetinden anlamaktayız. İslamın getirmiş olduğu düzenlemeleri şu hadisten anlamak mümkündür:

عن جابر بن عبد الله، قال جاءت امرأة سعد بن الربيع بابنتي سعد أولى النبي صلى الله عليه و سلم فقالت: يا رسول الله! هاتان ابنتا سعد. قتل، معك، يوم أحد. وإن عمهما أخذ جميع ما ترك أبوهما. وأن المرأة لا تنكح إلا على مالها. فسكت رسول الله صلى الله عليه و سلم حتى أنزلت آية الميراث فدعا رسول الله صلى الله عليه و سلم أبا سعد بن الربيع. فقال «أعط ابنتي سعد ثلثي ماله. وأعط امرأته الثمن. وخذ أنت ما بقي» .

Câbir b. Abdullah (r.a)'dan nakledilmiştir:

(Ensar'ın Hazreç kabilesinden) Sa'd b. Er-Rabî (r.a)'nin karısı (kocası) Sad'ın iki kızını Peygamber (s.a.v)'in yanına getirerek:

“Yâ Resûlellah! Bunlar Sa'd'ın kızlarıdır. Sa'd seninle beraber katıldığı Uhud (savaşı) günü şehid edildi. Bu kızların amcası, Sa'd'ın bıraktığı malın hepsini aldı (yâni

⁷⁰ Buhârî, “*Ferâiz*”, 5.

⁷¹ Sayılar, 27:8-11.

⁷² Buhârî, “*Ferâiz*”, 3.

kızlara hiçbir şey bırakmadı). Şüphesiz kadın (genellikle) ancak malına tamaen nikâhlanır (Yâni malı olmayan kadınlara pek rağbet edilmez). Resûlullah (s.a.v) (bu müracaata cevap vermeyip) sustu. Nihâyet mîrâsa ait ... يوصيكم الله في أولادكم... âyeti indirildi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) Sa'd b. er-Rabî'in erkek kardeşini çağırttı ve: «Sa'd'ın malının 3/2'sini onun kızlarına ver. Karısına da 8/1'inin ver. Sen de geriye kalanı al» buyurdu.”⁷³

Hadiste mîrâşçılara verilecek hisseler ile ilgili Nisâ sûresinin 11 ve 12. Âyetleri inmiştir. Resûlullah (s.a.v) bu âyetler üzerinden terike taksimini yapmıştır. Sa'd (r.a) vefat ettiğinde kendisinden sonra geriye mîrâşçı olarak iki kız çocuğu, eşi ve erkek kardeşi kalmıştır. Kız çocuklarına 3/2 eşine 8/1 pay intikal ettirildikten sonra malından kalanı asabe olan erkek kardeşine geçmiştir. Bu problemler 24 paydan çözümlenir. Burada 24 paydan 16 pay kız çocuklarına düşer, üç hisse eşine düşer ve kalan beş hisse erkek kardeşinin olur. Yâni bakılacak olursa erkek kardeş için belirlenmiş bir pay bulunmamaktadır. Belirli pay sahipleri paylarını aldıktan sonra geriye kalan ne ise erkek kardeşe o düşer. Görüldüğü üzere islamiyetten önce mîrâs hakkı olmayan kız çocukları ve kadınlar bu olay üzere mîrâs paylaşımında önemli bir yer edinmişlerdir.

İslam mîrâs hukukunda kadının mîrâşçı olabilme durumlarını (Anne, nine, kız çocuğu, eş vb.) bazı başlıklar altında toplamak mümkündür.

Kadının Kocasından Mîrâsı: Kadının kocası çocuk yahut oğlun çocuğunu bırakmamışsa, dörtte birdir. Eğer çocuk yahut oğlun çocuğunu bırakmışsa, ister erkek ister dişi olsun, karısı için sekizde bir vardır. Bu da erkeğin vasiyetinden yahut borcundan sonradır.⁷⁴ Çünkü Allah Teâla şöyle demiştir:

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ

إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ التُّمْنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ نِصْفِ نِصْفِ بِنِّهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورِثُ كَاللَّامَةِ أَوْ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ

أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي التُّلْثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةٍ مِنَ اللَّهِ

وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

⁷³ İbn-i Mâce, “Ferâiz”, 2.

⁷⁴ Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Asbahî el-Himyari, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki (Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1985), 505.

“Eşlerinizin terikesinin yarısı sizindir, eğer onların çocukları yoksa. Eğer onların çocukları varsa, terk ettiklerinin dörtte biri sizindir. Bu da kadının ettiği vasiyetten yahut bıraktığı borçtan sonradır. Onlar için sizin terk ettiğinizin dörtte biri vardır, eğer sizin çocuğunuz yoksa. Eğer çocuğunuz varsa, onlar için terk ettiğinizin sekizde biri vardır. Bu da vasiyetinizden ve borcunuzdan sonradır.” (Nisâ, 12)

Kız çocuğu olarak kadının mîrâsı: Kız çocuğunun mîrâs hakkı ile ilgili açıklamayı bir önceki başlıkta ele almış bulunmaktayız.

Anne olarak kadının mîrâsı: Annenin mîrâsçı olması ile ilgili Muğni de üç hâlden bahsedilmiştir. İlk olarak 3/1’lik hisseye mîrâsçı olması hâli ki, bu durumunda iki şartı vardır: birinci şart kadın olsun erkek olsun, çocuğunun ve oğlunun çocuğunun bulunmaması. İkincisi şart ise erkekli kadınlı yahut erkek yahut kadınlı da olsa, hangi yönden olursa olsun erkek ve kız kardeşlerin sayısının iki ve fazla olmaması. Bu durumda anneye 3/1’lik hisse verilir. İkinci hâl ise bu iki şart toplanmadığı sürece anne payın 6/1’ine hak sahibi olur. Üçüncü hâl ise ebeveyn ile beraber karı kocadan biriside bulunuyorsa bu durumda anne, karı-kocanın mîrâsından sonra kalan payın 3/1’ine sahip olur.⁷⁵

---

⁷⁵ el-Makdisî, *el-Muğni*, 9: 18.

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERLERİN MİRÂS BIRAKIP BIRAKAMAYACAĞI İLE İLGİLİ NASLAR ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Hiz. Fâtıma, babası Resûlullah'ın mîrâsını talep etmek üzere Hiz. Ebû Bekir'e gittiğinde, Hiz. Ebû Bekir ona: "نحن معاشر الأنبياء لا نورث، ما تركتها صدقة" "Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır"⁷⁶ şeklinde Peygamber efendimizden bir söz naklederek Hiz. Fâtıma'nın mîrâstan payını vermemiştir. Hiz. Ebû Bekir'in bu şekilde Hiz. Fâtıma'ya mîrâs payını vermemesi, Âlimler arasında çeşitli ihtilaflara yol açmıştır. Bu meseleyi çözmek adına yapılan tartışmalardan biri de, Peygamberlerin geriye mîrâs bırakıp bırakmayacağı meselesi olmuştur. Bu konu ile ilgili naslar şu şekildedir:

وَأَيُّ خِفْتُ الْمَوَالِي مِنْ وَّرَائِي وَكَانَتْ أَمْرًاي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا

"Gerçekten ben arkamdan gelecek akrabamdan endişe ediyorum. Hanımım da kırsırdır. Bundan dolayı bana lütfundan bir veli bağışla!" (Meryem, 5)

يَرْثِي وَيَرِثُ مِنْ آلٍ يَعْتُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا

"Bana da mîrâsçı olsun, Yakupoğullarına da mîrâsçı olsun. Rabbim, Sen onu, rızanı kazanacak bir kişi kıl." (Meryem, 6)

وَوَرِثَ سُلَيْمَنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مِنْتُمْ أَنْتُمْ طَائِفًا وَأَوْتَيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ

"Süleyman Davud'a vâris oldu ve 'Ey insanlar, bize kuşdili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu apaçık bir lütuftur.' dedi." (Neml, 16)

Peygamberlerin mîrâs bırakıp bırakmayacağı ile ilgili bu âyetler üzerine tartışmalar yapılmıştır. Yine konu ile ilgili atıfta bulunacağımız hadisler ise şöyledir:

"نحن معاشر الأنبياء لا نورث، ما تركتها صدقة"

⁷⁶ Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Muhammed Ömer (Kahire: Nşr Hancı, 2000), 2:273.; Buhârî, "Meğazi", 14; Müslim, "Cihad", 51.

“Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır”⁷⁷

عن كثير ابن قيس، قال : كنت جالسا مع أبي الدرداء في مسجد دمشق، فجاءه رجل، فقال: يا أبا الدرداء، أي جئتك من مدينة الرسول صلى الله عليه و سلم لحديث بلغني أنك تحدثه عن رسول الله صلى الله عليه و سلم ما جئت لحاجة، قال: فأني سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: «من سلك طريقا يطلب فيه علما سلك الله به طريقا من طرق الجنة، وأن الملائكة لتضع أجنحتها رضا لطالب العلم، وإن العالم ليستغفر له من في السماوات ممن في الأرض والحيتان في جوف الماء، وإن فضل العالم على العابد كفضل القمر ليلة البدر على سائر الكواكب، وأن العلماء ورثة الأنبياء، وإن الأنبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما، يورثوا العلم، فمن أخذه أخذ بحظ وافر»

Kesir b. Kays (r.a)’dan şu şekilde nakledilmiştir:

“Ebûdderda ile beraber Şam camiinde oturuyordum. Ebûdderda’ya bir zat geldi ve ey Ebûdderda, ben başka bir ihtiyaç için değil, Resûlullah (s.a.v) den senin rivâyet ettiğin bir hadisi şerif bana kadar ulaştı da onun için, ta Resûlullah (s.a.v)’ın Medine’i Tahiresinden sana kadar geldim, dedi. Ebûdderda dedi ki, ben Resûlullah (s.a.v)’ın şöyle buyurduğunu işittim: «Kim bir yola girer orada ilim tahsil ederse Allah (c.c) onu cennete giden yollardan birine girdirir, melekler ilim tahsil edenlerden memnuniyetlerinden dolayı kanatlarını (talebelerin ayaklarının altına) sererler. Âlimler için gökte ve yerde olanlar, suyun içinde bulunan balıklar istiğfar ederler. İlim sahibinin ibadet sahibine üstünlüğü ayın ondördünde ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Gerçekten ilim adamları Nebi’lerin vârisleridir. Hakikatte Nebiler, altın ve gümüş mîrâs bırakmadılar. Lâkin ilim mîrâsı bıraktılar, kim ilim öğrenirse peygamberlerin mîrâsından hissesini fazlasıyla almış olur.»⁷⁸

” إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِلَّا مَا وَرَسُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَ بِهِ فَقَدْ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ .“

Hz.Muhammed (sav) şöyle buyuruyor: “Kuşkusuz âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler mîrâs olarak ne altın ne de gümüş bırakırlar; onların bıraktıkları yegane mîrâs ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur.”⁷⁹

Hz. Peygamber ve Hz. Ali arasında geçen şu diyalogda Peygamberlerin mîrâsı meselesine açıklık getirmektedir.

⁷⁷ Buhâri, “Meğazi”, 14; Müslim, “Cihad”, 51.

⁷⁸ Ebû Dâvud, “İlim” 1; Buhârî, “İlim”, 10; İbn Mâce, “Mukaddime”, 17.

⁷⁹ Tirmizi, “İlim”, 19.

فَأَنْتَ عِنْدِي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى وَوَارِثِي

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَرِثُ مِنْكَ قَالَ: مَا وَرِثَ الْأَنْبِيَاءُ

قَالَ: وَمَا وَرِثَ الْأَنْبِيَاءُ قَبْلَكَ قَالَ: كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِمْ

“Harun’un Musa’ya yakınlığı neyse sen de benim için öylesin ve sen benim vârisimsin. Ali (r.a) ‘Mirâs olarak ne alacağımı’ sorunca, Allah Resûlü (s.a.v); ‘Benden önceki nebîlerin mirâs olarak bıraktıklarını’ demiştir. Bunun üzerine Hz. Ali Allah Resûlüne kendisinden önceki nebîlerin mîrâsını sorunca Hz. Peygamber; ‘Allah’ın kitabını ve nebîlerin sünnetini.’ buyurmuştur.”⁸⁰

Talha b. Musarrif anlatıyor:

حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ مُصَرِّفٍ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أُوَيْسٍ هَلْ كَانَ النَّبِيُّ (ص) أَوْصَى؟ فَقَالَ لَا. فَعُلْتُ: كَيْفَ كُتِبَ عَلَى النَّاسِ الْوَصِيَّةُ أَوْ أُمِرُوا بِالْوَصِيَّةِ؟ قَالَ: أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ

“Bir gün Abdullah b. Ebû Evfa'ya, ‘Peygamber (sav) vasiyette bulundu mu?’ diye sordum, o da ‘Hayır.’ diye cevap verdi. Bunun üzerine, ‘Peki, insanlara vasiyette bulunmak nasıl farz kılındı ya da insanlar sadaka ile nasıl emrolundular?’ diye sorduğumda ise o, Hz. Peygamber (s.a.v) Allah’ın Kitabı’nı (klavuz edinmeyi) vasiyet etti.”⁸¹ demiştir.

Yukarıda konu ile ilgili âyet ve hadislerde geçen rivâyetleri aktardıktan sonra Âlimlerin konuya yaklaşımlarını, kategorilendirdiğimiz başlıklar altında ele alacağız.

2.1. Peygamberlerin Mîrâs Olarak “İlim” ve “Nübüvvet” Bırakacağı Görüşü

Peygamberlerin mîrâsı meselesi ile ilgili daha önce verdiğimiz âyetler hakkında tefsir kaynaklarından Âlimlerin görüşleri ile ilgili elde ettiğimiz bilgileri şöyle aktarmak mümkündür:

Hanbeli âlim İbn Ebi Hatim (ö. 327/938) Hasan (ö. 110/728)’ dan naklen Meryem Sûresi 6. âyet hakkında şöyle demiştir; buradaki mîrâstan kasıt Hz.

⁸⁰ Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlüddîn es-Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (Beyrut: Dâru'l Fikir, t.y.), 8: 77.

⁸¹ Buhârî *Vesâya*, 1.

Zekeriya'nın Peygamberliği ve ilmidir. Dahhak da buna ilaveten mîrâstan kastın Sünnet olabileceğini söylemiştir.⁸²

Taberi (ö. 310/923), Meryem Sûresi 6. âyetle ilgili olarak; Zekeriya (a.s)'ın Yakup (a.s)'ın soyundan olduğunu böylece Allah Teâla'dan dilediği evladın, hem kendilerine hem de Yakup (a.s)'ın ailesine vâris olmasını istediğini belirtmektedir. Buradaki ifade edilen mîrâşçılığın mala mirasçılık şeklinde değil ilime ve Peygamberliğe mirasçılık şeklinde olduğunu aktarmaktadır. Ona göre Peygamberlerden geriye kalan mala mîrâşçı olunmaz. Onlardan geriye kalan mallar sadakadır.⁸³ Neml Sûresi 16. âyetle ilgili olarak da Süleyman (a.s)'ın Davud (a.s)'a iktidar ve Peygamberlikte mîrâşçı olduğunu aktarmaktadır.⁸⁴

Maturidi (ö. 333/944) Tevilâtü'l-Kur'an isimli kitabında Meryem Sûresi 5. ve 6. âyetle ilgili olarak Hasan-ı Basrî'nin (ö.110/728) ve Ebû Bekir el-Esam'ın (ö. 200/816) görüşlerine yer vermiştir. Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini nakleder: Zekeriya (a.s) malının yakınlarına intikal edeceğinden korkmuştu. Zaten onun ilmi ve Peygamberliği mîrâs olarak geriye kalacak değildir. Ebû Bekir el-Esam ise bu yaklaşımın doğru olmadığını Hz. Zekeriya'nın Allah'tan dinini ve sünnetini korumak için kendisinden sonra yerine geçecek bir çocuk dilemiş olabileceğini söylemiş ayrıca "Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Geriye bıraktığımız mal, sadakadır"⁸⁵ hadisini delil getirmiştir. Maturidi bu görüşleri verdikten sonra kendi görüşünü şu şekilde aktarır: Zekeriya'nın (a.s.) "Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum" (Meryem 19/5) demesinin ve çocuk istemesinin bir başka açıklaması daha olabilir. Buna göre söz konusu duayı etmesinin sebebi, Rabb'inin razı olacağı temiz bir çocuk istemektir. Böyle bir çocuğu vefatından sonra hayatta iken yaptığı işlerle ve faaliyetlerle anılmak, kendisine dua edilmek için istemiş olabilir. Duayı da halk arasında ismi hep anılsın ve kendisine sürekli dua edilsin diye arzulamış olabilir. Halk arasında bilinen âdet budur. İnsanlar, salih bir çocuğa sahip oldukları zaman hayatta iken yaptıkları iyilikler dolayısı ile dua alırlar ve isimleri unutulmaz.

---

⁸² Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi İbn Ebi Hatim, *Tefsîrû'l-Kur'ani'l-Azîm*, thk. Esad Muhammed et-Tayyib (Mekke: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, 1997), 2397-2398.

⁸³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân (Tefsîrû't-Taberî)*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki (Kahire: Dâru Hicr, 2001), 15: 459.

⁸⁴ et-Taberî, *Tefsîrû't-Taberî*, 2001, 18:24.

⁸⁵ Buhârî, "*Meğazi*", 14; Müslim, "*Cihad*", 51.

Zekeriya'nın (a.s.) çocuk istemesi halk içindeki bu âdetten dolayıydı denilebilir. En doğrusunu Allah bilir.⁸⁶

Neml Sûresi 16. âyet ile ilgili ise Maturidi'nin yorumu şöyle olmuştur: Hz. Süleyman Hz. Davud'a vâris oldu. Müfessirler şu şekilde ifade etmektedir: Hz. Süleyman Peygamberlik ve idareyi elde etmede Hz. Davud'un yerine intikal etti. Vâris, diğerinin yok olmasından sonra onun yerine intikal eden kimse için kullanılmaktadır. Şu ilahi beyandayer aldığı üzere: "Yeryüzü ve onun üzerindeki sonunda yalnız bize kalır ve hepsi bize dönerler" (Meryem, 19/40) yani onların helak olup yok olmasından sonra sürekli kalıcı olan biz oluruz. "Her şeyin son sahibi de biz oluruz" (Hicr, 15/23) yani onların ölümünden sonra vâris olan, yani sürekli olarak kalan biz oluruz. Yoksa daha önce sahip olmadığına haleflik yoluyla yerine geçme anlamında değildir. Yine şu âyette de durum aynı şekildedir: "Onların topraklarını, evlerini, mallarını, o zamana kadar ayak basmadığınız bir toprağı size mîrâs bıraktı." (Ahzab, 33/27) yani arkalarından sizi onların sahip oldukları topraklarında ve vatanlarında baki kıldı. "İşte bu, yapıp ettiklerinizle girmeyi hak ettiğiniz cennettir"(Zuhruf, 43/72) "Mîrâsçısı kılındığınız", yani içinde baki kalacağınız cennet, demektir. Bu ve bunun gibi örneklerin tamamında mîrâsçı olma, yok olanın arkasından onun yerine intikal etme ve baki olma anlamındadır. Böylece Süleyman (a.s) Davud (a.s)'a vâris oldu demek, egemenliğinde ve peygamberlikte onun yerine intikal etti demektir. Hz. Zekeriya'nın Allah'tan çocuk isterken söylediği ibare de bu anlama gelmektedir: "Tarafından bana yerimi alacak bir halef ver; o, Yakup hanedanına da vâris olsun; Rabbim! Onu rızana erdir!" (Meryem, 19/5) Hz. Yakub'un Allah'tan, kendisinin vefatından sonra malına vâris olacak bir çocuk dilemesi ihtimal dâhilinde değildir. Buna mukâbil o Allah'tan çocuk diledi ki peygamberliği ve elçiliğinde kendisinin makamına geçsin de peygamberlik soyunda kalıcı olarak yer alsın. Allah en doğrusunu bilendir.⁸⁷

Cessas (ö.370/981) "Bu çocuk bana ve Yakupoğulları'na mîrâsçı olsun." şeklindeki Zekeriya Peygamber'in duasının tefsirinden özetle şöyle bir yaklaşım sergilemektedir: Âyete göre Zekeriya Peygamber doğacak erkek çocuğunun kendisine mîrâsçı olması için dua etmektedir. İbn Abbas, buradaki mîrâsçılığın mal mîrâsçılığı ve

⁸⁶ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Şur'ân*, thk. İbrahim Kaçar ve Bekir Topaloğlu (İstanbul: Dâru'l-Mizan, 2007), 9:117-118.

⁸⁷ el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Şur'ân*, 10:365-366-367.

Yakup sülalesinden Peygamberlik mîrâşçılığının olacağı şeklinde bir yorum yapmıştır. Dolayısıyla burada mirâs isminin “nübüvvet” için kullanılmasını da mümkün görmektedir. Yani Zekeriya Peygamber’in bana mirâşçı olsun sözüyle kastını hem kendisinin mallarına hem de kendisinin Peygamberliğine mirâşçı olmayı kastettiğini söylemektedir. Aynı zamanda buradan Zekeriya Peygamber’in ilmine de mirâşçı olmasının söz konusu edilebileceği akla gelmektedir. Çünkü Peygamber efendimiz: “Âlimler peygamberler’in mirâşçılarıdır” buyurmuştur. Dolayısıyla peygamberler kendilerinden sonra dinar, dirhem bırakmazlar. Bu yüzden âlimler ancak peygamberlerin ilmine mirâşçı olurlar. Aynı zamanda Peygamberimiz Arafat’ta iken İbrahim Peygamber’in mirâsı olan Meş’ari’l-Haram’a dikkat edin buyurmuştur ki bu da İbrahim Peygamber’den nakledilen bir ibadete tekabül etmektedir. Âyetin yorumunda Cessas’ın getirdiği iki örnekte mal ve dinar açısından peygamberlere mirâşçı olunabileceği hususunda herhangi bir emare taşımamaktadır. Ayrıca Cessas Hz. Âişe’den, Hz. Fâtıma’nın Ebû Bekir’e gelerek mîrâsını istemesi durumunda Hz. Ebû Bekir’in ona; Peygamberimizin “Biz Peygamberler mîrâs bırakmayız bizim bıraktıklarımız ancak sadakadır.” hadisini naklettiğini aktarır. Devamında da Hz. Ömer’in bir grup seçkin sahabeye hitaben; “Siz Peygamberimizin “Biz mîrâs bırakmayız bizim bıraktığımız sadakadır” dediğini biliyor musunuz?” diye sorması ve onların da evet demesi üzerine sahabeden bir topluluğun Peygamber Efendimizden nakledilen bu haberdan haberdar olduklarını temellendirmektedir. Dolayısıyla Sahabeden önemli miktarda bir topluluğun “Peygamberler mal mîrâs bırakmazlar.” anlamına delalet eden Peygamberimizin sözünü bildiklerine işaret etmektedir. Cessas bunları naklettikten sonra Zekeriya Peygamber’in duasında “bana mîrâşçı olsun.” kısmının mala delalet edemeyeceğini temellendirmiş olmaktadır. O halde Zekeriya Peygamber’in çocuğu ona dünya malı için değil ama Peygamberlik, nübüvvet ve onun ilmi için mîrâşçı kılınacaktır neticesine bağlanmış olmaktadır.⁸⁸

Cessas, âyetin yorumunda ve onu izah ederken âlimlerin peygamberlere mîrâşçı olmasını, İbrahim Peygamber’in mîrâsı olan Meş’ari’l-Haramdaki ibadet örneklerini zikrederek, Peygamberlerin mal bırakmayacağı hadisini desteklemektedir. Ayrıca pek çok sahabenin “Peygamberler mal olarak mîrâs bırakmazlar” hadisini bildiğini de

---

⁸⁸ Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Razi el-Cessas, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, thk. Muhammed es-Sadık Kamhavi (Beyrut: Dâru İhyai’t-Turasi’l-Arabi, 1992), 5: 45.

temellendirerek Hanefiler açısından hadisin meşhur haber kategorisine girdiğini aklen delilleriyle temellendirmeye çalışmaktadır.

Hanefi mezhebinin meşhur fakihlerinden Semerkandi (ö. 373/983), İkrime'den (ö. 105/723) naklen şöyle demiştir; Hz. Zekeriya malına ve Yakupoğullarının Peygamberliğine vâris olacak bir evlat istemiştir. Bazıları da sadece ilim ve Sünnetin mîrâs bırakılacağını söylemiştir. Çünkü Peygamberler malını mîrâs bırakmazlar. Resûlullah şöyle demiştir; “Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Bizim bıraktıklarımız ancak sadakadır.” Ebû Derda (ö.32/652) Hz. Peygamber'den naklen şöyle demiştir; “Peygamberler dirhem ve dinarları mîrâs bırakmazlar. Onlar ancak bu ilmi mîrâs bırakmışlardır.” Zekeriya (a.s)'ın böyle dua etmesinin sebebi olarak o dönemde fitnelerin çok olması ve küfür ehlinin güçlü olması ayrıca Zekeriya (a.s)'ın yerine geçecek kimse olmamasından dolayı yakınlarının fesada uğramasından korkması zikredilmiştir.⁸⁹

Semerkandi Neml Sûresi 16. âyette geçen “Süleyman Davud'a vâris oldu” ibaresinden kastın onun hükümrânlığına vâris olması şeklinde olduğunu belirtmiştir. Semerkandi devamında Hasan'dan naklen mîrâsın mal ve mülk olduğunu, Peygamberlik ve ilim olmadığını nakletmiştir. Bunun sebebi olarak “Peygamberlik ve ilim Allah'ın faziletindedir, bunlar mîrâs bırakılmaz.” demiştir. Yine bir başka görüş olarak denilmiştir ki buradan kasıt ilim ve hükümlerin mîrâs kalmasıdır. Çünkü peygamberler dirhem ve dinarları mîrâs bırakmazlar.⁹⁰

Şafi fakih Maverdi (ö. 450/1058), Meryem Sûresi 6. âyet hakkında dört vecih öne sürmüştür. İlk olarak Ebû Salih'ten (ö. 101/719-20) naklen; Zekeriya (a.s) kendisinin malına ve Yakupoğulları'nın Peygamberliğine vâris olacak bir evlat istemiştir. İkinci olarak Hasan'dan naklen; buradaki mîrâstan kastın ilim ve nübüvvet olduğundan bahsetmiş. Üçüncü olarak Ata'dan (ö. 114/732) naklen; Zekeriya (a.s) kendisinden Peygamberliğin, Yakupoğulların'dan ahlâkin mîrâs kalacağı bir oğul istemiştir. Son olarak İbn Abbas'tan (ö. 68/687-88) naklen; Zekeriya (a.s) kendisinden ilmin, Yakupoğulların'dan mülkün mîrâs kalacağı bir evlat dilemiştir. Devamında İbn Abbas derki; Allah Zekeriya (a.s)'ın ilmine ve Yakupoğulları'nın mülküne vâris olacak bir

⁸⁹ Ebû'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim es-Semerkandi, *Tefsiru Ebi'l-Leys es-Semerkandi (Bahrü'l-Ulum)*, thk. Ali Muhammed Muavved v.dğr. (Beirut-Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 2: 458.

⁹⁰ es-Semerkandi, *Tefsiru Ebi'l-Leys es-Semerkandi (Bahrü'l-Ulum)*, 2: 491.

evlat bahşetmiştir. Maverdi ise Allah'ın ilme mîrâs kıldığını ama mülke mîrâs kılmadığını belirtmiştir.⁹¹

Neml Sûresi 16. âyetle ilgili de Maverdi yine üç vecihten bahseder. İlk olarak Katade (ö. 117/735) Peygamberlik ve mülkü mîrâs bıraktı demiştir. Kelbi (ö. 146/763) de bunun üzerine Davud (a.s)'ın 19 tane oğlu vardı. Bunlar içerisinde Süleyman (a.s) Peygamberlik ve hükümdarlığa vâris olmaya daha layıktı. Eğer malı mîrâs olarak kalsaydı bunda bütün oğulları eşitti der. İkinci olarak Rabi' der ki; Davud (a.s) Süleyman (a.s)'a, şeytanları ve rüzgârları yönetmeyi mîrâs bırakmıştır. Üçüncü olarak Dahhak (ö. 105/723) der ki; Davud (a.s) hayatta iken İsrailoğullarına Süleyman (a.s)'ı halefi olarak atadı. Onun mîrâsı devletiydi. Peygamberlere vâris olma konusunda denilmiştir ki; âlimler peygamberlerin vârisidir. Çünkü onlar din konusunda Peygamberlerin makamındadır.⁹²

Şafi fakihlerinden Semani (ö. 489/1096), Meryem Sûresi 6. âyetle ilgili olarak şu sorulara yer verir; "Allah'ın Peygamberi amcaoğullarına (akrabalarına) mîrâs bırakmaktan nasıl korkar?" ve Katade (ö.117/735) demiştir ki; "Hangi şey Allah'ın Peygamberi Zekeriya'nın evladı dışında birine mîrâs bırakmasına neden olabilir?" Bunlara cevap olarak mîrâs hususunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. İbn Abbas demiştir ki; burada kastedilen malın mîrâs olmasıdır bu aynı zamanda çoğunluğun görüşüdür. Hasan-ı Basriye göre ise buradan kasıt ilmin mîrâs kalmasıdır.⁹³

Neml Sûresi 16. âyette Semani der ki; tefsir ehli buradaki kastın mal olmadığını bilakis Peygamberlik ve hükümlanlık olduğunu Davud (a.s)'ında Peygamberlik ve hükümlanlık sahibi olduğunu söylemişlerdir. Aynı şekilde Süleyman (a.s) da Peygamberlik ve hükümlanlık sahibiydi. Davud (a.s)'a verilen hükümlanlık ve Peygamberlik Süleyman (a.s)'a da verildi. Buna ek olarak Süleyman (a.s)'a babasında olmayan rüzgarları ve şeytanları yönetme yetkisi de verildi.⁹⁴

Neml Sûresi 16. âyetle ilgili Şafi fakih Begavi (ö. 516/1122) de Davud (a.s) Süleyman (a.s)'a Peygamberliğini, ilmini ve hükümlanlığını bırakmıştır. Davud (a.s)'ın

---

⁹¹ Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Basri el-Maverdi, *Tefsirü'l-Maverdi (en-Nüket ve'l-uyun)* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y), 3: 355-356.

⁹² el-Maverdi, *Tefsirü'l-Maverdi (en-Nüket ve'l-uyun)*, 4: 198.

⁹³ Ebû'l-Muzaffer es-Semani, *Tefsirü'l-Kur'an*, thk. Ebû Bilal Ganim b. Abbas Ganim (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1997), 3: 278.

⁹⁴ es-Semani, *Tefsirü'l-Kur'an*, 4: 82.

19 tana çocuğu vardı. Süleyman Peygamber'e Davud Peygamber'e verilen hükümranlık verildi. Buna ek olarak ta şeytanları ve rüzgârı yönetme yetkisi verildi.⁹⁵

Kurtubi (ö. 671/1273) tefsirinde İbn Abbas, Mücahid (ö. 103/721) ve Katade ' den naklen Hz. Zekeriya'nın duası ile ilgili şunları aktarmaktadırlar: İbn Abbas, Mücahid ve Katade şöyle söylemişlerdir: Zekeriya (a.s) akrabalarının mal varlığına mîrâsçı olmalarından, uzak akrabalarının mîrâsını elde edeceklerinden ve çocuğu dışındakilerin mîrâsına kanacağından endişelenmişti. Başka kesimde bu konuya şu şekilde değinmiştir: Zekeriya (a.s)'ın akrabaları din konusunda ihmalkârdılar, Zekeriya (a.s) vefatından sonra dinin yok olmasından dolayı endişelendi. Bu yüzden vefatından sonra dinin emirlerini uygulayacak birisinin yerine gelmesini istedi. Bu görüşü ez-Zeccac (ö.311/923) aktarmıştır. Kurtubi bu görüşleri verdikten sonra kendi görüşünü şu şekilde açıklamıştır: Zekeriya (a.s) buradaki görüşe göre malına mîrâsçı olacak birini istememiştir. Çünkü Peygamberlere mîrâsçı olunamaz. Âyet-i kerimenin yorumuyla alakalı bu iki görüşten doğru olanı bu şekildedir. O (a.s) kendisine ilim ve peygamberlik açısından mîrâsçı olacak birini istemiştir, malına mîrâsçılığını dilememiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) : "Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Bizim geriye bıraktıklarımız sadakadır."⁹⁶ buyurmuştur.⁹⁷

Neml Sûresi 16. âyette geçen "Süleyman Davud'a mîrâsçı oldu." ibaresi için de Kurtubi (ö.671/1273), el-Kelbiden (ö.204/819) naklen şunları aktarır: el-Kelbi şöyle demiştir: Davud (a.s)'ın on dokuz çocuğu vardı. Bu çocuklarından kendisinin nübüvvetine ve hükümdarlığına Süleyman (a.s) mîrâsçı oldu. Eğer buradaki mîrâsçılık mala mîrâsçılık şeklinde olsaydı, Hz. Davud'un çocuklarının hepsinin bu durumda eşit olmaları gerekirdi. İbnu'l Arabi de bu şekilde söylemiştir. (İbnu'l Arabi devamla) şöyle demiştir: Eğer buradaki, bir mal mîrâsçılığı şeklinde olsaydı, bu malın Davud (a.s)'ın çocuklarının sayılarına göre bölüştürülmesi gerekirdi. Yüce Allah Davud (a.s)'ın sahip olduğu bilgelik ve elçilik görevini (diğer çocukları arasından) özellikle Süleyman (a.s)'a

⁹⁵ Muhyissünne Ebi Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud el-Begavi, *Tefsirü'l-Begavi (Me'âlimü't-Tenzil)*, thk. Muhammed Abdunnemir v.dğr. (Riyad: Dâru't-Taybe, 1997), 6: 148.

⁹⁶ Buhâri, "Meğazi", 14; Müslim, "Cihad", 51.

⁹⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *El-Câmi' Li-Ahkkâmi'l-Kur'ân ve'l-Mübeyyin Limâ Tezâmmenehû Mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân (Tefsirü'l-Kurtubî)*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki (Beyrut: Müessesetü'r-risale, 2006), 13: 414-415.

verdi. Birde Allah ihsan ve cömertliğinden de kendisinden sonra hiçbir kimseye verilmemiş büyük bir mülk de verdi.⁹⁸

İbn Kesîr (ö. 774/1373) ise “Süleyman Davud’a vâris oldu” âyetinde ki veraseti ilim veraseti olarak açıklamış ve bunu Hz. Süleyman’ın kendisine öğretilen kuşdilini bahis mevzuu ettiğini bunun ötesinde hiçbir şeyi söz konusu etmediğini belirtmiştir.⁹⁹

Zemahşeri (ö. 538/1144), Meryem Sûresinin 5. ve 6. âyeti ile ilgili şunları aktarmaktadır: Hz. Zekeriya’nın akrabaları olarak zikredilen kişiler onun asabesi, yani kardeşleri ve amcaoğullarıydılar ki bu kişiler İsrailoğullarının en kötü kimseleriydi. Bu nedenle de akrabalarının kendisinden sonra dini bozup değiştirmelerinden, onun yolundan giden insanlara güzel bir haleflik edememelerinden dolayı korkmuş, bu nedenle kendi nesebinden gelecek ve gerek dinin geliştirilmesinde gerekse dinin uyulması gereken kurallarının yürütülmesinde peşinden gidilecek, örnek alınacak bir çocuk isteğinde bulunmuştu. Vârislikten amaç ise dini kanunlara ve ilme mîrâsçı olmasıdır. Çünkü peygamberler mîrâs olarak dünyada mal bırakmazlar. Bu ibarenin “Mîrâs olarak benden ilim alsın -zira Zekeriya âlimdi- Yakup hanedanının da mülküne mîrâsçı olsun.” manâsına geldiği de ifade edilmiştir.¹⁰⁰

Meryem Sûresi 5 ve 6. âyetin yorumu İbn Hazm’a (ö. 456/1064) göre şu şekildedir; Zekeriya (a.s) sadece Peygamberliğini mîrâs bırakacak bir evlat istemiştir. Malını bırakmak için değil. Zira Zekeriya (a.s)’ın akrabalarını mîrâstan mahrum etmesi düşünülemez. Ancak hırs sahibi bir kimse dünya ve onun kalıntılarını ister. Allah (Azze ve Celle) Peygamberlerini bundan uzak tutmuştur. Zekeriya (a.s)’ın böyle dua etmesinin sebebi, Allah’ın Meryem (a.s)’a verdiği mucizeleri görünce o da Allah’tan kendisine bir evlat bağışlamasını diledi.¹⁰¹ Allahu Teâla şöyle buyurmuştur:

“Zekeriya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve ”Ey Meryem! Bu sana nereden geliyor?” der; o da: Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir” derdi. (Âl-i İmran, 37) Orada Zekeriya, Rabbine dua etti: ”Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla, şüphesiz Sen duayı hakkıyla

⁹⁸ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, 16: 112-113.

⁹⁹ İmadüddin Ebû'l-Fida' İsmail İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, thk. Mustafa Seyyid Muhammed v.dğr. (Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000), 10: 395.

¹⁰⁰ Ebû'l-Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harizmi ez-Zemahşeri, *Tefsiru'l-Keşşaf (El Keşşaf an Hakaiki't Tenzil ve Uyunu'l Ekavil fi Vucuhi't Te'vil)* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Ma'refah, 2009), 632.

¹⁰¹ Abdullah b. İshak Semâveru, *Erâü İbn Hazm ez-Zahiri fi't-Tefsir (Vezerâtü't-tâlimi'l-âli Câmiatü Ümmü'l-kurâ, 2004)*, 338.

işitensin" dedi. (Âl-i İmran, 38) Bu mâna üzere Zekeriya (a.s) dua etti ve dedi ki; "Bundan dolayı bana lütfundan bir veli bağışla! Ki o bana vâris olsun, Yakup hanedanına da vâris olsun. Rabbim, onu, rızana layık kıl." (Meryem, 6)

Görüldüğü üzere peygamberlerin mîrâs olarak ilim bırakacağını savunan âlimler kendi görüşlerini verirken aynı zamanda karşıt görüşlere de yer vermişlerdir. Bunun üzerini âyetlerde söz konusu edilen mîrâsın bir mal mîrâsçılığı şeklinde olmadığı ilim ve nübüvvete mîrâsçılık şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşlerini "Âlimler peygamberlerin vârisleridir"¹⁰² ve "Biz peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız, bıraktıklarımız sadakadır"¹⁰³ hadisleri ile desteklemişlerdir.

2.2. Peygamberlerin Mîrâs Olarak "Mal" Bırakacağı Görüşü

Peygamberlerin mîrâs olarak "mal" bırakacağı ile ilgili Âlimlerin görüşlerini şu şekilde derlemek mümkündür:

Hasan-ı Basri'nin Meryem sûresi 6. âyet ile ilgili görüşünü Maturidi şu şekilde nakleder: Zekeriya (a.s) akrabalarının malına mirâsçı olacaklarından dolayı endişelenmişti. Buna karşılık Zekeriya (a.s)'ın ilmi ve nübüvveti mîrâs olarak intikal edecek şeylerden değildir.¹⁰⁴ Semerkandi de Hasan-ı Basri'nin bu görüşünü aktarmıştır.¹⁰⁵

İbn Abbas Meryem sûresi 6. âyet ile ilgili demiştir ki burada kastedilen malın mîrâs olmasıdır.¹⁰⁶

Kurtubi tefsirinde İbn Abbas, Mücahid ve Katade ' den naklen Hz. Zekeriya'nın duası ile ilgili şunları aktarmaktadırlar: İbn Abbas, Mücahid ve Katade şöyle söylemişlerdir: Zekeriya (a.s) yakınlarının malına vâris olmalarından, uzak akrabalarının mîrâsını elde edeceklerinden ve çocuğundan başka kimselerin mîrâsına kanacaklarından korkmuştu.¹⁰⁷

Tabersi (ö. 548/1154), Meryem sûresinin 6. âyetinin tefsirinde şunları söylemektedir: "Âlimler bu âyetin manası üzerinde ihtilaf ettiler. Bazıları bu âyetteki

---

¹⁰² Tirmizi, "İlim", 19.

¹⁰³ Buhârî, "Megazi", 14.

¹⁰⁴ el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 9: 117.

¹⁰⁵ es-Semerkandi, *Tefsiru Ebi'l-Leys es-Semerkandi (Bahri'l-Ulum)*, 2: 491.

¹⁰⁶ es-Semani, *Tefsirü'l-Kur'an*, 3: 278.

¹⁰⁷ el-Kurtubî, *Ahkâmi'l-Kur'an*, 13: 414.

mîrâs kavramının anlamını benim malıma ve Yakup ailesinin Peygamberliğine mîrâsçı olsun şeklinde dediler. Birinci görüş Ebû Salih'in görüşüdür. İkinci görüşte tabiinden Hasan ve Mücahid'in görüşüdür. Tabersi bunları naklettikten sonra şunları söylüyor: Bizimkiler bu âyeti Peygamber'in mal mîrâs bıraktığı hususunda delil olarak gösterirler. Buradaki mîrâstan maksat "ilim" veya "Peygamberlik" değil "mal" dır. Çünkü şöyle diyorlar: Mîrâs lafzı sözlük ve şeriate sadece bir kimseden mal olarak mîrâsçılara intikal eden mallar için kullanılır. Bunun mal dışında mecazen veya anlamın genişlemesi şeklinde bir kullanımı yoktur ve bir lafzın herhangi bir delil olmaksızın hakikatinden mecaz manaya çevrilerek yorumlanması da doğru değildir."¹⁰⁸

Neml sûresi 16. âyetle ilgili olarak Tabersi şunları aktarmaktadır: "Süleyman Davud'a mîrâsçı oldu" âyetinde peygamberlerin diğer insanlar gibi mîrâs bırakacağına delalet vardır bu aynı zamanda Hasan'ın görüşüdür diyor. Bazıları bu âyetin manasının, Süleyman Davud'un diğer evlatlarının dışında olarak ilmine Peygamberliğine ve mülkiyetine yani devletine mîrâsçı oldu da denildi.¹⁰⁹

Tusi (ö.672/1274) et-Tıbyan isimli tefsirinde Tabersi'nin de naklettiği tabiin âlimlerinin görüşünü naklettikten sonra özetle şu yorumları yapar: Tusi, âyette bize muhalif olanların Peygamberler mîrâs bırakmazlar şeklindeki iddialarının aksine peygamberlerin mal mîrâs bırakacağına delalet vardır demektedir. Çünkü Zekeriya Peygamber duasında açıkça bunu zikretmektedir ve kendisine mîrâsçı kılınmasını talep etmektedir. Bu şekilde dua ederken amcaoğullarını ve asabesinin çocuklarını da dışarıda bırakmaktadır. Tusi şöyle devam eder: Mîrâsın hakikati mîrâs bırakılacak olan malın mal sahibinin vefatından sonra mîrâsçılara intikalidir. Bu âyetteki mîrâs bırakmayı ilime veya peygamberliğe mîrâsçı olmak şeklinde yorumlamak zahirin aksinedir. Çünkü ne peygamberlik ne de ilim mîrâs olarak bırakılamaz. Peygamberlik Cenâb-ı Hakkın belirlemiş olduğu bir maslahattır ki bunda nesebin katkısı olamaz. İlime gelince ilim, çalışmaya bağlıdır. Üstelik burada Zekeriya Peygamber kendi soyundan olan birinin mîrâsçı kılınmasını Allah'tan istemekte ve kendi soyundan olan amcaoğullarını ve

---

¹⁰⁸ Ebû Alî el-Fazl b. el-Hasen et-Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân* (Beirut: Dâru'l Ulm, 2005), 6: 308.

¹⁰⁹ et-Tabersî, *Mecma'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*, 7: 268.

asabesini bu mîrâstan hacb etmektedir. Bu ancak mal mîrâsında söz konusu olur. Çünkü ne peygamberlik ne de ilim amcaoğullarından hiçbir şekilde alınmaz.¹¹⁰

Tusi Neml sûresi 16. âyet hakkında özetle şöyle demektedir: Allah Süleyman Peygamber'in Davud Peygamber'e mîrâsçı olduğunu haber veriyor. Buradaki mîrâsın ne olduğu hususunda ihtilaf olmuştur. Bizimkiler bunun mal ve ilim mîrâsı olduğunu söylerken muhaliflerimiz Peygamber Efendimizden nakledilen "Biz peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız" hadisine de dayanarak bunun ilim mîrâsı olduğunu söylerler. Mîrâsın hakikati vefat eden şahsın geride bıraktığı mallarının kendisinden sonra akrabalık konumunda olan şahıslara intikal etmesidir. Bunun hakikati ise ancak eşyada olur. Eğer birileri bu mîrâs ilim mîrâsıdır diyecek olursa bu ancak mecazen olabilir. Tıpkı "Âlimler Peygamberlerin vârisleridir" hadisinde olduğu gibi. Biz diyoruz ki Peygamber Efendimizden nakledilen bu haber ahad haberdur. Böyle bir ahad haberle Kur'an'ın umumunun tahsisi de Kur'an'ın neshi de caiz değildir. Tusi daha sonra itiraz edenlerin görüşlerini zikreder. İtirazlardan biri şöyledir: Davud Peygamber'in Süleyman'ın dışında on dokuz tane daha erkek çocuğu vardır. Âyette ise özellikle Süleyman lehine mîrâsçı kılındığı zikredilmektedir. O halde âyetteki mîrâsçılığın ilim ve nübüvvet olduğuna delalet vardır. Sadece haber-i ahad'a bakmasak bile âyetin bu kullanım yapısı bize bunun mal mîrâsı olmadığına delalet etmektedir.¹¹¹

Tabatabai (ö.1981) Neml sûresi 16. âyetteki mîrâstan kastedilenin ne olduğu konusunda şu şekilde bilgi vermektedir: Cenâb-ı Hakkın Süleyman Davud'a mîrâsçı oldu sözünün anlamına gelince, onun malına ve mülkiyetine yani devlet başkanlığına mîrâsçı oldu demektedir. Ama bazılarının buradan maksat Peygamberliğine ve ilmine mîrâsçı olduğu iddiaları vardır. Hâlbuki peygamberlik soy yolu ile intikal ederek kabul olması mümkün olmayan bir şeydir. Her ne kadar ilim bir tür yardım kanalıyla intikali barındırsa bile fikri, düşünsel ve bilimsel bir şekilde ilmin intikali de söz konusu olmaz. Allah'ın Peygamberlerine has kıldığı ilme gelince; o, Allah'ın onlara Vehbi olarak ikramıdır hiç kimse o ilmi çalışarak kazanmış değildir. Dolayısıyla Peygamber olmayan

---

¹¹⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen et-Tûsî, *et-Tibyan Fi Tefsiru'l Kur'an*, thk. Ahmed Habib Kusayr el-Amili (Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, t.y), 7: 106.

¹¹¹ et-Tûsî, *et-Tibyan Fi Tefsiru'l Kur'an*, 8: 82-83.

kimselerin Peygamberlerin ilmine mîrâşçı olması diye bir şey söz konusu olamaz. Üstelik bir Peygamber başka bir Peygamber'in ilmine de mîrâşçı olamaz.¹¹²

Görüldüğü gibi peygamberlerin mîrâs olarak “mal” bırakacağını savunan âlimler peygamberlerin mîrâs olarak “ilim” bırakacağı görüşünde olan âlimlere muhalefet etmektedirler. Bu görüşte olan müfessirler ilk dönemlerden itibaren olagelmıştır. Dolayısıyla Ehl-i Sünnet âlimleri tamamen şu görüşte, Şii âlimler tamamen bu görüşte diye bir yorum yapmak doğru olmayacaktır.

2.3. Peygamberlerin Mîrâs Olarak “Mal ve İlim” Bırakacağı Görüşü

Peygamberlerin mîrâs olarak hem “mal” hem de “İlim ve Nübüvvet” bırakacağına dair görüşler belirten müfessirler olmuştur. Bu görüşler şu şekildedir:

Mukatıl b. Süleyman (ö. 150/767) Meryem Sûresi 5. ve 6. âyetler ile ilgili olarak Zekeriya (a.s)’ın asabesinin malına mîrâşçı olmalarından korktuğunu bundan dolayı Allah’tan kendisine bir çocuk bağışlamasını ve böylece bu çocuğun malına vâris olmasını ayrıca Yakupoğulları’nın ilim ve riyasetlerine de vâris olmasını istediğini belirtmektedir.¹¹³

Neml Sûresi 16. âyette “Süleyman Davud’a vâris oldu” ibaresini ise Mukatıl b. Süleyman, Süleyman Davud’un ilmini, mülkünü ve hükümlerliğini mîrâs aldı şeklinde değerlendirmiştir.¹¹⁴

“Bu çocuk bana ve Yakupoğulları’na mîrâşçı olsun.” şeklindeki âyet ile ilgili İbn Abbas, buradaki mîrâşçılığın mal mîrâşçılığı ve Yakup sülalesinden Peygamberlik mîrâşçılığının olacağı şeklinde bir yorum yapmıştır. Dolayısıyla İbn Abbas burada mîrâs isminin “nübüvvet” için kullanılmasını da mümkün görmektedir. Yani Zekeriya Peygamber’in bana mîrâşçı olsun sözüyle kastını, hem kendisinin mallarına hem de kendisinin Peygamberliğine mîrâşçı olmayı kastettiğini söylemektedir.¹¹⁵

---

¹¹² es-Seyyid Muhammed Hüseyin Tabâtabâî, *el-Mizân fi tefsîri'l-Kur`ân* (Kum: Cemaatü'l Müderrisin Fi'l Havzati'l İlmiyye, t.y), 15: 15: 349.

¹¹³ Mukatıl b. Süleyman, *Tefsîru Mukatıl b. Süleyman* (Beyrut-Lübnan: Müessesetü't-tarihi'l-arabi, 2002), 2: 620-621.

¹¹⁴ Mukatıl b. Süleyman, *Tefsîru Mukatıl b. Süleyman*, 3: 298-299.

¹¹⁵ el-Cessas, *Ahkâmu'l-Kur`ân*, 5: 45.

Ebû Salih de Zekeriya (a.s)'in kendisinin malına ve Yakupoğulları'nın Peygamberliğine vâris olacak bir evlat istemiştir demektedir.¹¹⁶

Neml sûresi 16. âyetle ilgili Katade Hz. Davud (a.s) Hz. Süleyman (a.s)'a Peygamberlik ve mülkü mîrâs bıraktı demiştir.¹¹⁷

Yukarıda ele aldığımız görüşlere daha öncede değinmekle bereber konunun ayrı bir başlıkta değerlendirilmesi için kısa bir şekilde tekrar ele almış bulunmaktayız.

2.4. “Biz Peygamberler Topluluğu Mîrâs Bırakmayız” Hadisi Üzerine Görüşler

”نحن معاشر الأنبياء لا نورث، ما تركتها صدقة“

“Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Bizim bıraktığımız sadakadır”¹¹⁸ hadisi üzerine çeşitli tartışmalar gündeme gelmiştir. İleride ele alacağımız üzere bu hadis Hz. Fâtıma'nın halife Hz. Ebû Bekir'den babasının mîrâsını istemesi üzerine Hz. Ebû Bekir tarafından rivâyet edilmiştir. Bu hadis ile Kur'an-ı Kerimde yer alan Meryem sûresi 6. ve Neml sûresi 16. âyetler müfessirler tarafından yorumlanmıştır. Ancak bu hadisi ahad hadis kategorisinde değerlendirenler de olmuştur. İlgili görüşler şöyledir:

Hanefi âlimlerinden Serahsi (ö. 483/1090) Peygamberlerin mîrâsı ile ilgili tartışmalara şu şekilde değinmiştir: “Bazı Hanefi âlimleri (rh.a) de Peygamber'in (s.a.v), “Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız. Bıraktığımız sadakadır.” şeklindeki hadisini delil getirerek yukarıdaki hadisi şöyle anlamışlardır: “Bizim bıraktığımız mallar sadakadır. Bunlar arkamızda mîrâs olarak kalmaz.” Fakat burada kastedilen “Peygamberlerin (a.s) mallarının mîrâsa konu olamayacağı” değildir. Çünkü Allah'ü Teâla şöyle buyurmaktadır; “Süleyman, Davud'a mîrâsçı oldu.” (Neml 27/16). “Tarafından bana bir veli (oğul) ver ki o bana mîrâsçı olduğu gibi Yakup hanedanına da mîrâsçı olsun.” (Meryem 19/5-6) Resûlullah (s.a.v) ise kendisine indirilen Kur'an'a aykırı şeyler söylemesi düşünülemez. Bu bakımdan hadisi şu şekilde yorumlamak gerekir; Sadece Peygamber'in (a.s) vakıfları bağlayıcıdır. Nitekim onların vaatleri başkalarının ahitleri gibi değerlendirilir. Ancak bu açıklamalarda tartışmaya açıktır.”¹¹⁹

¹¹⁶ el-Maverdi, *Tefsirü'l Maverdi (en-Nüket ve'l-uyun)*, 3: 355.

¹¹⁷ el-Maverdi, *Tefsirü'l Maverdi (en-Nüket ve'l-uyun)*, 4: 198.

¹¹⁸ Buhâri, “*Meğazi*”, 14; Müslim, “*Cihad*”, 51.

¹¹⁹ Serahsi, *Mebcut*, 12:50.

Aynî (ö. 855/1451) “Peygamberlerin geriye bıraktıkları sadakadır” hadisinden kaynaklı peygamberlerin mîrâs bırakmamasının sebebindeki hikmeti şöyle açıklamaktadır:

Aynî, İnsanların, onların mal toplayıp kendilerinden sonra mîrâsçılarına aktarıyormuş gibi bir kanaate varmalarını engellemek için peygamberler mîrâs bırakmaz diyor. Ayrıca Peygamberlerin mîrâs bırakmamasının gerekçeleri olarak, Peygamberlerin kendi soylarından gelen mîrâsçılarını eğer peygamberlerin malları çok olursa onlara kavuşmak için mîrâsçı olanların, peygamberlerin ölmesini temenni etmelerinden korkmuş olabilir diyenler olduğunu da aktarmaktadır. Diğer bir gerekçe de Peygamberler ümmetlerin babaları gibidir ve öyle olunca da onların bıraktıkları mal bütün evlatlarına dağıtılamaz. “Peygamberlerin geriye bıraktıkları sadakadır” sözünün anlamı da budur.¹²⁰

Bu hadisten kaynaklı olarak Peygamber Efendimizin mîrâs bırakmama sebebine Kûsufî şöyle bir açıklama getirmiştir: Çünkü Allah Peygamber Efendimizin bütün malını Peygamber’e mahsus olmak üzere sadaka kılmıştır ve onun bu malını ona fazladan sevap ve fazilet ile değerlendirmiştir. Tıpkı başkalarına haram olan dörtten fazla kadınla evlenme hususunda Peygamber’e özel olarak dörtten fazla hanımla evlenmeye izin vermesinde olduğu gibi.¹²¹

Bu hadisin Şii Âlimler açısından değerlendirmesini yapan Şeyh Müfid Şii Âlimlerin çoğunluğuna göre hadisin sahih olmadığını söylemekte ardından sahih olsa bile ahad haber olduğunu ve Kur’an’ın umumuna aykırı hükümler getirdiğini dillendirmektedir. Devamında ise şunları aktarmaktadır: Mîrâsla ilgili âyetler herhangi bir istisna getirmeksizin umum olarak bütün vefat edenlerin mallarının akrabalarına nasıl pay edileceğini tek tek açıklamaktadır. Bu hadis ise, bu âyetlere aykırı bir hüküm getirmekte ve Peygamber’i ölenlerin mîrâs bırakmaları hükmünden dışarda bırakmakta

---

¹²⁰ Bedrüddin Ebi Muhammed Mahmud b. Ahmed Aynî, *Umdetü'l Kari Şerhi Sahihi'l-Buhârî*, thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 15: 28.

¹²¹ Ebû Hamid Abdulmelik b. Zafir el-Macuni Kusufî, “el-Miyâhu'l-Gadkâtu fi Ahkâmi ‘La Nurisu; Mâ Tereknâ Sadaka’”, *Makaletü’ş-Şer’iyye Ulumu’l Hadis*, 2012, https://www.alukah.net/sharia/0/38531#_ftnref2.

yani âyetin umumundan tahsis etmektedir. Ancak Şii usulcülerin genel kanaatine göre; ahad haberle Kur'an'ın umumuna ait hükümlerin tahsisi mümkün değildir.¹²²

Şii âlimler bu hadisi Peygambere mîrâşçı olmayan Hz. Ebû Bekir rivâyet ederken Peygamber'in birinci dereceden akrabaları ve mîrâşçıları olan Hz. Abbas, Fâtıma gibi kimselerin bu haberden habersiz olmalarının normal bir durum olmadığı kanaatindedirler. Çünkü onlara göre; Peygamber'in böyle bir sözü olsaydı bunu öncelikle kızı Fâtıma ve amcası Abbas'ın bilmesi gerekirdi diye düşünmektedirler.¹²³

Yukarıda verdiğimiz bilgiler neticesinde ilgili hadis üzerinden de Peygamberlerin mîrâs bırakıp bırakamayacağı meselesi üzerine görüş birliğine varılamamıştır.

---

¹²² Şeyh Müfid, "Risaletün Havle Hadisi 'Nahnu Meaşiri'l-Enbiyai La Nurisu', Mu'temeru'l-Alemi bi Münasebeti ez-Zikri el-Elfiyeti li-Vefati Şeyh Müfid", thk. Malik el-Mahmudi (Tahran: Müessesetü'l-Bi'se, 1413).

¹²³ Şeyh Müfid, "Risaletün Havle Hadisi".

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED'İN GERİYE BIRAKTIĞI MALLARIN DURUMU VE FEDEK ARAZİSİ

Hz. Peygamber (s.a.v)'in gelir kaynakları ve vefatından sonra geriye mal bırakıp bırakmadığı hususları için temel başvuru kaynağımız hadislerdir. İlgili hadisler şu şekildedir:

عن عائشة، أن النبي صلى الله عليه و سلم قال « لا نورث ما تركنا صدقة »

Hz. Âişe (r.a)'den aktarılan bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v) “Biz Peygamberler topluluğuna mîrâşçı olunmaz. Geriye bıraktığımız her mal sadakadır”¹²⁴ buyurmuştur.

عن أبي هريرة، أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال « لا يقتسم وراثتي دينارا، ما تركت بعد نفقة نسائي و مؤنة عاملي فهو صدقة »

Ebû Hûreyre'nin nakline göre Rasûlullah (s.a.v) şu şekilde buyurmuştur: “(Vefatımda) benim mîrâşçılarım dinar paylaşmazlar. Eşlerimin nafakalarından ve işçimin ücretinden geri kalanlar sadakadır.”¹²⁵

عن عائشة رضی الله عنها أن أزواج النبي صلى الله عليه و سلم حين توفي رسول الله صلى الله عليه و سلم أردن أن يبعثن عثمان إلى أبي بكر يسألنه ميراثهن. فقالت عائشة أليس قال رسول الله صلى الله و سلم « لا نورث ما تركنا صدقة » .

Hz. Âişe (r.a)'den aktarılan bir rivayete göre Allah Rasûlü (s.a.v) vefat ettiğinde eşleri Osman'ı mîrâstan paylarını istemek üzere Ebû Bekir'e gönderdiler. Hz. Âişe (r.a) onlara “Rasûlullah (s.a.v) ‘Bize mîrâşçı olunmaz. Geriye bıraktığımız her mal sadakadır’ buyurmamış mıdır?” dedi.¹²⁶

Hz. Âişe (r.a)'nın aktardığı başka bir rivayet şöyledir:

أَلَا تَتَّقِينَ اللَّهَ أَلَمْ تَسْمَعَنَّ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ " لَا نُورِثُ مَا تَرَكَنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ وَإِنَّمَا هَذَا الْمَالُ لَأَلِ مُحَمَّدٍ لِأَنَابَتِهِمْ وَلِصَنَفِهِمْ فَإِذَا مِثُّ فَهُوَ إِلَى مَنْ وُلِيَ الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِي "

¹²⁴ Buhâri, “Meğazi”, 14; Müslim, “Cihad”, 51.

¹²⁵ Buhâri, “Ferâiz”, 3.

¹²⁶ Buhari, “Ferâiz”, 3.

“Allah'tan korkmuyor musunuz? Siz Resûlullah'ın, 'Bizim mîrâşçımız olmaz, bıraktığımız sadakadır. Ancak şu kalan mal Muhammed'in ailesinin ihtiyaçları ve misafirlerinin ağırlanması içindir. Ben ölünce ise bu mal, benden sonra yönetimi üstlenecek kimseye aittir.' buyurduğunu işitmediniz mi?”¹²⁷ demiştir.

Hz. Âişe'nin ifadesiyle;

مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَلَا شَاةً وَلَا بَعِيرًا وَلَا أَوْصَى بِشَيْءٍ

“Resûlullah (s.a.v) vefatında geriye ne bir dinar, ne bir dirhem, ne koyun ne de deve bıraktı. Hiçbir şey de vasiyet etmedi.”¹²⁸

عن عائشة، أن فاطمة، والعباس عليهما السلام أتيا أبا بكر يلتمسان ميرثهما من رسول الله صلى الله عليه و سلم وهما حينئذ يطلبان أرضيهما من فذك، و سهمهما من خبير.

Hz. Âişe (r.a)' nin aktardığı bir rivayette şöyledir; Hz. Fâtıma ile Hz. Abbas, halife Hz. Ebû Bekir'in yanına giderek Fedek ve Hayber topraklarındaki hisselerini istediler.

فقال لهما أبو بكر سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول «لا نورث، ما تركنا صدقة، إنما يأكل آل محمد من هذا المال» قال أبو بكر والله لا أدع أمرا رأيت رسول الله صلى الله عليه و سلم يصنعه فيه إلا صنعته. قال فهجرته فاطمة، فلم تكلمه حتى ماتت.

Hz. Ebû Bekir onlara şunları söyledi: Ben Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle söylediğini duydum: “Biz Peygamberler topluluğuna mîrâşçı olunmaz. Geriye bıraktığımız her mal sadakadır. Muhammed (s.a.v) ailesi ancak bu maldan yerler.” Ebû Bekir sözünü şöyle sürdürdü: “Vallahi ben Rasûlullah (s.a.v)'ın yapmakta olduğunu gördüğüm hiçbir şeyi terk etmem, onu muhakkak yaparım.” Ravi dedi ki: “İşte Hz. Fâtıma bundan dolayı Hz. Ebû Bekir'in yanından ayrıldı ve ölünceye kadar onunla konuşmadı.”¹²⁹

Hz. Peygamber;

لَا يَتَّسِبُ وَرَثَتِي دِينَارًا ، مَا تَرَكَتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمُتُونَةِ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ

¹²⁷ Ebû Dâvud, “İmare”, 18, 19.

¹²⁸ Müslim, “Vasiyye”, 18.

¹²⁹ Buhârî, “Ferâiz”, 3.

“Vârislerim ne bir tek dinarı ne de dirhemi paylaşsınlar. Hanımlarımın nafakasından ve hizmetçimin ihtiyacından sonra bıraktığım mallar sadakadır.”¹³⁰ buyurmuştur.

Tüm bu rivâyetler karşısında daha önce de zikrettiğimiz Hz. Peygamber’in kişinin ailesini zengin bırakmasının fakir bırakmasından daha iyi olacağını tavsiye ettiği hadise tekrar değinmekte fayda görmekteyiz.

عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه قال جاء النبي صلى الله عليه و سلم يعودني وأنا بمكة، وهو يكره أن يموت بالارض التي هاجر منها قال « يرحم الله ابن عفرأ » . قلت يا رسول الله، أوصي بمعالي كله قال « لا » قلت فالشطر قال « لا » قلت الثلث. قال « فالثلث، والثلث كثير، إنك أن تدع ورثتك أغنياء خير من أن تدعهم عالة يتكففون الناس في أيديهم، وإنك مهما أنفقت من نفقة فإنها صدقة، حتى اللقمة التي ترفعها إلى في امرأتك، و عسى الله أن يرفعك فينتفع بك ناس و يضر بك آخرون » . ولم يكن له يومئذ إلا ابنة.

Sa'd b.Ebû Vakkas'tan (r.a) nakledilmiştir:

Ben Mekke’de hastalanmıştım. Rasûlullah (s.a.v) yanıma geldi. -Kendisinden hicret ettiği toprakta vefat etmek istemiyordu.-

Hz. Peygamber “Allah Afrâ'nın oğluna rahmet etsin" buyurdu.

“Ey Allah'ın Rasûlü! Malımın tamamını vasiyet edeyim (mi? Ne dersin)” dedim.

“Hayır" buyurdu.

“Peki, yarısını?” dedim.

“Hayır” buyurdu.

“Üçte birini?” dedim.

“Üçte bir olur. Üçte bir bile çok (ya neyse). Senin aileni zengin bırakman insanlara el açar bir vaziyette fakir bırakmandan daha iyidir. Senin ailene yaptığın her türlü harcama da sadakadır. Hanımının ağzına koyduğun lokma var ya o bile. Umarım ki Allah seni hasta döşeginden kaldırır da bazı insanlar senden faydalanır, kimileri de zarar görür” buyurdu. O gün Sa'd İbn Ebû Vakkas'ın tek bir kızı vardı.¹³¹

Yukarıda verdiğimiz hadis çerçevesinde, başkasına böyle bir tavsiyede bulunan Allah Resûlü'nün kendi eşlerini ve kızını böyle bir haktan mahrum etmesi

¹³⁰ Buhârî, “Vesaya”, 32.

¹³¹ Buhârî, “Vesâya”,2

düşünülemez. Rasûlullah'ın onlara bu konuyla alakalı herhangi bir şekilde haber vermemesi (ki eğer Peygamber'in eşlerinin ve kızının bu durumdan haberi olsaydı halifeden Hz. Peygamber'in mîrâsını talep etmezlerdi.) ve Hz. Ebû Bekir'in bu rivâyeti aktarması konunun altında yatan başka gerekçeler olabileceğini düşündürmektedir. Burada halifenin bu şekilde bir tasarrufta bulunmasının sebebinin incelediğimizde Hz. Peygamber'in fey ve ganimet yolu ile elde ettiği gelirlere devlet başkanlığı sıfatı ile sahip olduğu vefatından sonra ise bu gelirlerin tasarruf hakkının yeni devlet başkanına devrolunacağı gibi bir sonuç ile de karşılaşmaktayız. Bu nedenle konu ile bağlantılı olacağını düşündüğümüz için fey ve ganimet mallarının harcanma yerleri ile ilgili konu başlıklarını uygun görmekteyiz.

3.1. Hz. Muhammed'in Gelir Kaynakları

3.1.1. Hz. Muhammed'in Fey ve Ganimet Vasıtası ile Elde Ettiği Gelirler

Hz. Muhammed'in fey ve ganimet vasıtası ile elde ettiği gelirleri aktarmadan önce fey ve ganimet konusundan bahsetmek konunun daha iyi anlaşılması için faydalı olacaktır.

Ganimetlerin nasıl taksim edileceği ile ilgili hususu yüce Allah indirdiği Kur'an'ın da şöyle buyurmuştur:

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ حُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ أَمْنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّفَافِي الْجُمُعَانَ وَاللَّهِ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Biliniz ki, ganimet olarak elinize geçen malların beşte biri Allah'a, resûlüne, yakın akrabalara, yetimlere, miskinlere, yolculara aittir. Eğer siz Allah'a inanmış, iki ordunun (Bedir'de) birbirine kavuştuğu gün kulumuza indirdiklerimize de iman etmişseniz buna riâyet ediniz. Allah her şeye kadirdir.” (Enfâl, 41)

Ebû Yûsuf ganimeti şu şekilde tanımlamıştır: “Ganimet denen şey şirk ehlinin askerlerinden Müslümanların elde ettikleri her türlü meta, silah, hayvan vesaire gibi şeylerdir ki düşmandan alınıp getirilmiştir.”¹³²

¹³² Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâç*, trc. ALİ Özek, 1. Bs (İstanbul: Albaraka Yayınları, 2019), 45.

Ganimet mallarının beşte biri Kur'an'da yer alan kişilere aittir. Geri kalan beşte dördü ise ganimetleri elde eden askerler arasında paylaşılır. Ebû Yûsuf Kitâbü'l-Harâç isimli eserinde Abdullah b. Abbas'tan şöyle bir rivâyete yer vermiştir: "Humus (yani beşte bir), Resûlullah (s.a.v) zamanında 5 sehime ayrılırdı. Sonra Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman beşte biri 3 sehim olarak taksim ettiler. Reûlullah'ın ve hısımlarının sehimini düştü. Beşte bir geri kalan üç gruba taksim edildi. Sonra Hz. Ali de Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman gibi bölüştürdü." Yine Abdullah b. Abbas'ın şu nakline yer verilmiştir: "Hz. Ömer bize beşte birden bekâr olanlarımızı evlendirmemizi, borçlularımızın borçlarını ödememizi teklif etti. Biz bu teklifi kabul etmedik ve ancak bize teslim etmesini istedik, o da bizim talebimizi kabul etmedi."¹³³

Bir başka rivâyette "Ebû Ca'fer'e, Hz. Ali'nin beşte bir hakkındaki görüşü neydi? diye sorulmuş o da; Onun görüşü ehli beytinin görüşüydü fakat o, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e muhalet etmiş olmayı hoş karşılamadı."¹³⁴söylemiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in zevi'l-kurbâya (akrabaya) ayrılan hisseyi, Hâşim ve Muttaliboğullarına taksim ettiği bildirilmiştir.¹³⁵

Hz. Ali'nin şu şekilde söylediği nakledilmiştir: "-Yâ Resûlullah! dedim, senin sağlığında taksim etmem ve senden sonra hiç kimsenin o hususta bize muhalefette bulunmaması için eğer münasip görürseniz, beşte birden bize ayrılan hakkımıza beni memur ediniz. Bunun üzerine Hz. Ali der ki; Resûlullah bunu yaptı, beni memur etti. Onun sağlığında 1/5 hisseyi bölüştürdüm. Sonra Hz. Ömer de yine beni memur etti. Onun sağlığında da bölüştürdüm. Bu durum Ömer'in halifelik senelerinin sonuna kadar devam etti. Son senelerinden birinde ona pek çok mal geldi. Bizim hakkımızı ayırdı ve bana haber gönderdi, yanına vardığımda 'bunu al ve bölüştür' dedi. Ona dedim ki, 'Ey Mümünlerin Emiri! Bu sene bizim bu mala ihtiyacımız yok, hâlbuki Müslümanların buna şiddetle ihtiyaçları vardır.' Bunun üzerine Hz. Ömer o sene beşte birden ayrılan hisseyi Müslümanlara dağıttı. Nihâyet ben şu makamıma oturuncaya kadar Hz. Ömer'den sonra hiç kimse 1/5 hissemizi vermek üzere bizi çağırmadı. Hz. Ömer'in yanından çıktığımda Abbas b. Abdulmuttalib ile karşılaştım. Bana 'Ey Ali! Dün bizi bir haktan mahrum ettin ki, kıyamet gününe kadar artık bir daha bize o hak

¹³³ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâç*, 47.

¹³⁴ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâç*, 48.

¹³⁵ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâç*, 48.

verilmeyecektir.’ dedi.”¹³⁶ Başka bir rivâyette Ömer b. Abdülaziz’in Resûlullah’ın ve zevi’l-kurbânın sehimlerini Hâsimoğullarına gönderdiği geçmektedir.¹³⁷

“Resûlullah’ın vefatından sonra insanlar bu iki sehim konusunda, yani Resûlullah’ın sehmi ile zevi’l-kurbânın sehminde ihtilafa düştüler. Bazı kimseler, ‘Resûlullah’ın sehmi, kendinden sonra halifeye aittir.’ dediler. Bazılar da ‘zevi’l-kurbânın sehmi Resûlullah’ın akrabalarına aittir.’ dediler. Bir grupta ‘zevi’l-kurbânın sehmi Resûlullahtan sonra halifenin yakın akrabalarına aittir.’ dedi. Bundan sonra bu iki sehim silah, at, katır ve eşek gibi harp vasıtalarına sarf etmek hususunda ittifak ettiler.”¹³⁸

Ebû Yûsuf, ‘Ebû Hanife ve fakihlerimizin çoğu bu sehimlerin Hz. Ebû Bekir, Hz. Osman ve Hz. Ali’nin taksim ettikleri gibi taksim edilmesi gerektiği görüşünü benimsediler’ demiştir.¹³⁹

Ebû Ubeyd’in Kitâbu’l-Emval isimli eserinde Peygamberin ve yakınlarının hissesi hakkında şu rivâyetler nakledilmektedir:

Ebû Ubeyd şöyle demiştir: Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan ve Kays b. Müslim’den bana şu şekilde rivayet etti: Kays Hasan b. Muhammed’e dedi ki: “Biliniz ki, ganimet olarak ele geçirdiğiniz bir şeyin beşte biri Allah’a, Resûlüne ve Zi’l-Kurbaya aittir.” (Enfâl, 41) âyetini sorduğumda O bana şu şekilde cevap verdi: Allah ismi sözün kilididir. Dünya ve ahiret Allah’a aittir. Hâlbuki Resûlullah (s.a.v) vefat ettikten sonra insanlar her iki pay (Peygamberin ve akrabalarının payı) hakkında anlaşmazlık içine girdiler. Kimilerine göre Zi’l-Kurbanın payından amaç Resûlullah’ın yakınlarının payıdır. Kimileride şöyle söylemiştir; bu pay halifenin yakınlarının payıdır. Kimileri de şöyle söylemiştir; Hz. Peygamber (s.a.v)’in payı kendisinden sonra halifeye kalır. Lâkin bu iki payı at ve silah gibi savaş araçlarına harcamak konusunda anlaşılabilir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in halifelikleri zamanında uygulama böyle olmuştur. Ebû Ubeyd şöyle söylemiştir: Abdullah b. Mübarek, Muhammed b. İshak’ dan bize şu şekilde aktarmıştır: Muhammed b. İshak şöyle demiştir: Ebû Cafer Muhammed b. Ali’ye: Hz. Ali halife olduğu zaman Zi’l-Kurbanın payını ne yaptı, şeklinde sordum. Ebû Cafer: Hz.

¹³⁶ Ebû Yûsuf, *Kitâbü’l-Harâç*, 48.

¹³⁷ Ebû Yûsuf, *Kitâbü’l-Harâç*, 49.

¹³⁸ Ebû Yûsuf, *Kitâbü’l-Harâç*, 49.

¹³⁹ Ebû Yûsuf, *Kitâbü’l-Harâç*, 49.

Ebûbekir ve Hz. Ömer ile bu durumda aynı yolu izlediler, şeklinde cevap verdi. ‘O halde sizin bu çok sayıda savınız ve karşı tutumda olmanız ne içindir?’ diye sordum. Muhammed b. Ali şu şekilde cevap verdi: ‘Hz. Ali'nin akrabaları hiçbir zaman düşüncelerinin aksine hareket etmezlerdi.’ Öyleyse, kendi düşüncesini uygulamaktan kendisini geri tutan neydi? diye sordum. O da Hz. Ali, ‘Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e karşı tutumda olmayı iyi görmedi’ şeklinde cevap verdi.¹⁴⁰

Yukarıda ele aldığımız rivâyetlerde ganimetlerin paylaşılması hususunda farklı düşünceler meydana gelmiştir. Burada Allah Rasûlü vefat ettikten sonra yerine geçen devlet başkanı Hz. Ebû Bekir’in Peygamber’in mîrâsını yakınlarına vermemesinin gerekçesi olarak, ganimetin beşte birinin devlet başkanına ait olacağı görüşü de yer almaktadır. Biz burada Resûlullah’a ait olan hakların onun vefatından sonra ne şekilde değerlendirileceği ile ilgili olarak fey mallarına mezheplerin görüşleri çerçevesinde yer vereceğiz.

Ebû Yûsuf feyi şu şekilde tanımlamıştır: “Fey ‘haraç’ yani arazinin haracı, toprak mahsullerinden alınan vergidir.”¹⁴¹ Fey ile ilgili Ku’an’ı kerimde şu âyetler yer almaktadır:

مَا آتَاكَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَيْكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Allah’ın (başka) beldeler halkından alıp resulüne fey’ olarak verdikleri, Allah’a, peygambere, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir; (servet) içinizden sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir şey olmasın diye böyle hükmedilmiştir. Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçın. Allah’a karşı saygısızlık etmekten sakının. Kuşkusuz Allah cezalandırmada çok çetindir.” (Haşr, 7)

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

¹⁴⁰ Kāsım b. Sellâm Ebû Ubeyd, *Kitâbü'l-Emvâl*, 1. Bs (Mısır: Darü'l-Hedy en-Nebevi, t.y.), 1: 1: 456-457-458.

¹⁴¹ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâç*, 53.

“(Bu gelirler) Allah’ın lutuf ve rızasının peşine düşerek Allah’a ve resulüne yardım ederlerken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan yoksul muhacirlerin hakkıdır. İşte onlar dosdoğru kimselerdir.” (Haşr, 8)

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْأِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır.” (Haşr, 9)

Âyetlerden de anlaşılacağı üzere fey malı beş eşit paya bölünür. Bu paylar şu şekilde sıralanabilir:

- 1- “Bir pay Hz. Peygamber (s.a.v)'e yaşamındayken verilir. Hz. Peygamber bu payı kendisinin, ailesinin ve Müslümanların ihtiyaçları için kullanır. Resûlullah (s.a.v) vefat ettikten sonra bu bir payın verilebilip verilemeyeceği konusunda anlaşmazlık oluşmuştur. Peygamberlerin mîrâs bırakacağını kabul eden görüşe göre, bu bir pay Hz. Peygamber (s.a.v)'in mîrâsçılarına verilir. Ebû Sevr'e göre, halifenin mülküne intikal eder. O, bu bir payı tebaanın işlerine kullanır. Ebû Hanifeye göre, Hz. Peygamberin vefat etmesiyle bu bir pay düşmüştür. Şafii'ye göre, Hz. Peygamberin vefat etmesiyle bu bir pay ordunun yiyeceği, binek hayvanları, silah yapımı ve hazırlanması, köprü, kale inşası için, hâkimlerin, imamların maaşı için Müslümanların genel yararına ait yerlere harcanır.”¹⁴²
- 2- “Bir pay da Resûlullah (s.a.v)'ın yakınlarına verilir. Ebû Hanifeye göre: Hz. Peygamberin yakınlarının payı da düşmüştür. Şafii'ye göre: Onların hakkı halen mevcuttur. Bunlar Abd-i Menaf soyundan olan Hâşim ve Abdül-Muttalib oğullarıdır. Bunların dışında kalan Kureyş'lilerin hakkı yoktur. İki kola mensup olan büyük küçük, zengin, fakir hepsi eşit şekilde bu bir payı aralarında bölüşürler. Erkekler iki, kadınlar bir pay alırlar. Akrabalık

¹⁴² Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, thk. Ahmed Cad (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2006), 200.

nedeniyle bu şekilde hareket edilir. Bu iki kolun kölelerine ve kızlarının çocuklarına fey malından verilmez. İki koldan birine ait bir kişi mal elde edildikten sonra, henüz bölüştürülmeden vefat ederse payı mîrâsçılara intikal eder.”¹⁴³

- 3- “Bir pay da ihtiyaç sahibi yetimlere verilir. Yetim: Küçük yaşta bir kişinin babasını kaybetmesidir. Kız ve erkek eşittir. Baliğ olup olgunluk çağına erişince yetimlik özelliği de kalkar. Hz. Peygamber (s.a.v) de hadis-i şeriflerinde: ‘Reşit olduktan sonra yetim olunmaz.’ demiştir.”¹⁴⁴
- 4- “Bir pay da miskinlere verilir: Buradaki miskin den amaç, fey'e hak kazananlardan, yeteri kadar malı olmayan kişilerdir. Masraf yönü ayrı olması nedeniyle fey miskinleri zekât miskinlerinden farklıdır.”¹⁴⁵
- 5- “Bir pay da yolda kalmış kişilere verilir: Buradaki yolda kalmış kişiler, fey'e hak kazanan kişilerden olan ve yiyeceği olmayan kişilerdir. Yolculuklarının başında da olsa ortasında da olsa bu pay onlara verilir.”¹⁴⁶

Hz. Ömer döneminde fey mallarının taksiminde araziler taksim edilmemiş o bölgede bulunan işleyicilerine bırakılmıştır. Bu uygulamada daha sonra gelecek olan Müslümanların maslahatı düşünülmüştür. Bu uygulamayı Hz. Ömer'in Irak'ın ve Şam'ın fethi üzerine yaptığını görmekteyiz. Lâkin Hz. Ömer'in bu düşüncesine karşı çıkanlar olmuş Hz. Ömer durumu istişare etmiştir. Bunun üzerine arazileri olduğu hâl üzere bırakmış, vergiye tabi tutmuştur.¹⁴⁷

Hz. Peygamber'in vefatından sonra fey ve ganimet mallarından yakınlarına düşen paylar halifeler tarafından kendilerine verilmiştir. Tüm bu incelemeler bize Allah Resûlünün diğer insanlar gibi geriye mallar bırakmadığını ancak kendisine has olarak âyetlerde de ifade edildiği gibi fey ve ganimetler üzerinden gelirleri olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle Hz. Peygamber'in fey ve ganimetler üzerinden kendisine taksim edilen arazileri ele alacağız.

---

¹⁴³ el-Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 202.

¹⁴⁴ el-Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 202.

¹⁴⁵ el-Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 202.

¹⁴⁶ el-Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 203.

¹⁴⁷ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâç*, 55-56-57-58.

3.1.1.1. Nâdiroğulları Arazisi

“Çarpışmasız alındığı için Kur’an’ı Kerimde fey’ olarak tamamıyla Hz. Peygamber’e verilen ilk arazi H. 4 yılında ele geçirilen Nâdiroğulları arazisidir. Resûlullah, buradan elde ettiği mahsul gelirlerinden kendisinin ve ailesinin bir yıllık ihtiyaçlarını ayırdıktan sonra artanı devlet hazinesine aktarmıştır. O, sade yaşantısı içerisinde bu gelirlerden arttırdığı fazlalıklarla harp silah ve vasıtalarını temin etmiş ve ayrıca muhtemel masraflar için tahsisatlar ayırmıştır. Bazı kaynaklardan öğrendiğimize göre Resûlullah bu arazilerden Muhacirlere ve Ensar’dan da iki fakir adama, ekip biçmeleri ve faydalanmaları için yer vermiştir. Yahya b. Âdem (ö. 203) ise, yukarıda adı geçen yedi bahçe hariç Hz. Peygamber’in Nâdiroğulları arazisinin hepsini taksim ettiğini yazar. İşletip faydalanmaları için vermiş olsa bile bu yerlerin mülkiyeti Resûlullah’a ait bulunmaktadır.”¹⁴⁸

3.1.1.2. Hayber’deki Ketibe Kalesi

“Hayber’deki sekiz Kale’den, ganimet ve fey’ hukuku gereğince Rasulullah’a ve humus (1/5) hakkında faydalanacak olan diğer sınıflara kalmıştır. Bunlardan iki kaleye tamamıyla Rasulullah’ın kendisi sahip olurken O, Ketibe denilen kaleyi humus olarak, akrabaları, hanımları, diğer hak sahipleri ve uygun gördüğü kimseler arasında taksim etmiştir. Bu yerlerden O’nun hanımlarının, akrabalarının ve diğerlerinin alacakları mahsul miktarları da yazıyla tesbit edilmişti. Çünkü bu yerleri anlaşma gereğince eski sahipleri olan Yahudiler yarıcı olarak işleteceklerdi. Buna göre O’nun hanımlarının her biri, her yıl 80 vesk hurma, 20 vesk de arpa olmak üzere toplam 100 vesk mahsul alıyorlardı. 1 vesk yaklaşık olarak 240 kilo olduğuna göre, onlar bu yerlerinden 2,5 tona yakın bir miktarda mahsul elde etmiş oluyorlardı. Hayber, hicretin yedinci yılında Rasulullah’ın vefatından yaklaşık dört sene kadar önce ele geçirilmiş bulunuyordu.”¹⁴⁹

3.1.1.3. Vâdi’l Kurâ

“Rasulullah’ın özel yerlerinden biri de Vâdi’l Kurâ denilen bölgenin 1/3 idir.”¹⁵⁰
“Hz. Peygamber Hayber’in ardından savaşla fethettiği Vâdi’l Kurâ’da, dört gün kaldı,

¹⁴⁸ Celal Yeniçeri, “Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri, Geçimi Ve Bıraktığı Mirâs”, *Hz. Peygamber Ve Aile Hayatı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi* (İstanbul: İlmi Neşriyat İç Ve Dış Ticaret A.Ş., t.y.), 375-376.

¹⁴⁹ Yeniçeri, “Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri”, 376-377.

¹⁵⁰ Yeniçeri, “Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri”, 377.

ganimetleri savaşçılar arasında paylaştırdı; ganimet hukukuna göre taksim edilen toprak ve hurmalıkların işletilmesi Yahudi sakinlerine bırakıldı.”¹⁵¹

3.1.1.4. Mehruz

“Hz. Peygamber’in şahsına ait yerlerden biri de Medine içindeki Mehruz denilen bir pazar yeridir. Onun bu yerden ne gibi bir gelir temin ettiği hakkında kaynaklar bir malumat vermemektedir.”¹⁵²

3.1.1.5. Fedek Arazisi

“Hz. Peygamber, hicretin yedinci yılında gerçekleşen Hayber’in fethinden sonra Ensardan Muhayyesa b. Mes’ud’u Fedek halkını İslam’a davet için gönderdi. Fedek Yahudileri, İslam’ı kabul etmeyip topraklarının yarısı karşılığında Hz. Peygamber’e barış teklifinde bulundular. Hz. Peygamber, bu teklifi kabul etti ve Müslümanların eline geçen Fedek arazisinin yarısı Hz. Peygamber’e tahsis edildi.”¹⁵³ “Savaş yapılmaksızın ele geçirildiği için bu arazi fey’ kapsamında değerlendirildi ve mücahitler arasında taksim edilmeyip Hz. Peygamber’in tasarrufuna bırakıldı.”¹⁵⁴

“Hz. Peygamber, bu araziden elde edilen gelirle, bir yandan kendi ailesinin ve Hâşimoğulları’nın geçimini sağlayıp bekârlarını evlendirirken”¹⁵⁵ “diğer yandan da Müslüman fakirlerin, miskinlerin ve yolcuların ihtiyaçlarını gideriyordu.”¹⁵⁶

Fedek arazisi ile ilgili tartışmalar sonraki dönemlere de yansımış âlimler bu arazi hakkında farklı görüşleri savunmuşlardır. Biz konu ile ilgili olan farklı görüşleri sunulan delilleri ile birlikte ele alacağız.

3.1.3. Hz. Muhammed’in Çeşitli Hediyeler Vasıtası ile Elde Ettiği Gelirler

İslam’da yapılan ilk vakıf, Muhayrik’in Uhud’da öldürüldüğü zaman Resûlullah’ın (a.s) onun malını vakfetmesidir. Muhayrik, “kendisine bir şey olduğu

¹⁵¹ Elnure Azizova, “Vâdilkurâ”, *DİA* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), 42: 422.

¹⁵² Yeniçeri, “Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri”, 377.

¹⁵³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, nşr. M. Jones (Beyrut: Âlemül Kütüb, 1984), 2: 706-707.

¹⁵⁴ Ebû Muhammed Cemalüddin Abdullah b. Yusuf b. Ahmed b. Abdillâh İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, nşr. Muhammed Ali el-Kutub-Muhammed ed-Dali Balta (Beyrut, 1992), 3: 368.

¹⁵⁵ Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Fütûhu'l-Büldân*, nşr. Abdullah Enis et-Tabba' -Ömer Enis et-Tabba' (Beyrut: Müessesetü'l-Maarif, 1987), 41.

¹⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Lübnan: el-Mektebetü'l-İslamiyye, t.y.), 1:13.

takdirde mallarının Resûlullah'ın (a.s) olacağını” vasiyet etmişti. Resûlullah (a.s) da onun mallarını aldı ve vakfetti.¹⁵⁷

3.2. Fedek Arazisinin Mîrâs Olarak Hz. Fâtıma'ya Verilmemesi Meselesi

3.2.1. Konu ile İlgili Ehl-i Sünnet Âlimlerinin Görüşleri

Konu ile ilgili rivâyetler genel olarak aynı içeriği ifade edecek biçimde zikredilmiştir. Çalışmamız kapsamında kaynaklardan ulaştığımız rivâyetleri derleyerek konunun daha iyi anlaşılmasını amaçlamaktayız. İlgili rivâyetler şu şekildedir:

Hz. Peygamber (s.a.v)'in hanımları gibi kızı Hz. Fâtıma da bir seferinde babası Hz. Peygamber (s.a.v)'in mîrâsıyla ilgili istekte bulunmuştu. Hz. Fâtıma, halife Hz. Ebû Bekir'e haber yollayarak ondan Allah'ın, Medine ve Fedek'te Hz. Peygamber (s.a.v)'e vermiş olduğu feyden kendi payına düşecek mîrâsını talep etmişti. Hz. Ebû Bekir,

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ مِنْ هَذَا الْمَالِ » .

“Şüphesiz ki Resûlullah (sav), 'Bize mîrâsçı olunmaz, geriye bıraktığımız ise sadakadır. Muhammed'in aile fertleri ancak şu maldan yiyebilirler.' buyurdu.” şeklinde ifade etti ve sözlerini şu şekilde sürdürdü:

وَإِنِّي وَاللَّهِ لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رَسُولِ اللَّهِ عَنِ خَالِهَاتِ النَّبِيِّ كَانَتْ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا أَعْمَلَنَّ فِيهَا بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“Allah'a yemin olsun ki ben, Resûlullah (s.a.v)'in geriye bıraktığı sadakasından hiçbir şeyi Resûlullah (s.a.v) zamanındaki halinden farklı bir hâle çevirmem. Dolayısıyla bu mallar hakkında Resûlullah'ın (s.a.v) uyguladıklarını aynen uygulayacağım.”¹⁵⁸ demiştir.

Abdülaziz b. Abdullah'tan gelen bir rivâyette o; Urve b. Zübeyr bana dedi ki; “Müminlerin annesi Âişe bana haber verdi ki; Peygamber Efendimizin kızı Fâtıma Peygamber Efendimiz (s.a.v) vefat ettikten sonra halife Hz. Ebû Bekir'e geldi ve ona Peygamber'in mîrâsından ve Allah'ın ona humustan (yani devlet vergisi olarak nasip

¹⁵⁷ İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, 1:431.

¹⁵⁸ Ebû Davud, “*İmâre*”, 18, 19.

ettiği pay hakkında) sordu.”¹⁵⁹ Ebû Bekir de Peygamber’in kızı Fâtıma’ya dedi ki; Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: “Biz mîrâs bırakmayız bizim bıraktığımız şeyler sadakadır.” Peygamber’in kızı Fâtıma kızdı ve Ebû Bekir’in yanından ayrıldı. Vefat edene kadar da bir daha Hz. Ebû Bekir’in yanına gelmedi.¹⁶⁰

Aynî, hadisin şerhinde şunları aktarmaktadır:

Fâtıma Hz. Peygamber (s.a.v) vefat ettikten sonra altı ay yaşadı. Hz. Fâtıma Hz. Ebû Bekir’den payını istiyordu. Peygamber Efendimizin Hayber ve Fedek’te ona ganimet payı olarak düşen arazileri ve kendisine düşen payı istiyordu. Hz. Ebû Bekir, bunu ona vermekten kaçındı ve “Ben Hz. Peygamber’in yaptığı hiçbir şeyi terk edici değilim. Ben de Peygamber nasıl amel ediyorsa öyle amel ederim. Ben Resûlullah’ın yaptığı bir şeyi terk etmiş olmaktan korkarım, Onun emrinden bir şeyi zayi etmekten korkarım” dedi. Medine ile ilgili Onun zekât payları gelince Ömer Resûlullah’ın Medine’deki zekât paylarını Ali ve Abbas’a verdi. Hayber ve Fedek’e gelince Ömer onları elinde tuttu. Ali ve Abbas’a dedi ki: “Peygamber’in kendisinin haklarının takipçileri olmak üzere Peygamber’in sadakası sizin içindi dolayısıyla Ondan sonra Onun velâyetini alacak kişiler Onun yaptığı gibi yapacaklardır.” Onlar bugüne kadar da onu kullandılar.¹⁶¹

Sahihu’l-Buhârî’de geçen bir rivâyette “Fâtıma ve Abbas, Ebû Bekir’e gelerek Resûlullah’tan kendilerine kalan mîrâsı istediler. Ebû Bekir onlara şöyle dedi: Resûlullah’ın, ‘Biz mîrâs bırakmayız bıraktıklarımız sadakadır ancak Al-i Muhammed bu maldan (ihtiyacı kadarını) yer.’ dediğini işittim. Vallahi bana Resûlullah (s.a.s)’a akraba olmak kendi akrabalarım akraba olmaktan daha sevimli gelir.”¹⁶²

İbn Sad’ın naklettiği bir rivâyete göre; “Resûlullah (s.a.s)’ın kızı Fâtıma, Ebû Bekir’e haber göndererek Peygamber’e Allah’ın verdiğiinden kendisine kalan mîrâsı istedi. Fâtıma Resûlullah (s.a.s)’ın Medine’deki ve Fedek’teki sadakası olan mallarla Hayber’de kalan beşte biri istiyordu. Ebû Bekir şöyle dedi: Peygamber ‘Biz mîrâs bırakmayız bıraktığımız sadakadır. Muhammed silsilesi bu maldan yer’ dedi. Vallahi ben Resûlullah’ın (s.a.s) sadakalarını olduğu gibi bırakıp onun dönemindeki halini

¹⁵⁹ Aynî, Umdetü’l Kâri, *Kitâbu’l Humus*, 15, No:3092.

¹⁶⁰ Aynî, Umdetü’l Kâri, *Kitâbu’l Humus*, 15, No: 3093.

¹⁶¹ Aynî, *Umdetü’l Kari Şerhi Sahihi’l-Buhârî*, 15: 26.

¹⁶² Buhârî, Sahihu’l Buhârî, *Kitâbu’l Megazi*, 5:90, No: 4035-4036.

değiştirmeyeceğim. O malları Resûlullah'ın kullandığı gibi kullanacağım. Ebû Bekir bu mallardan herhangi bir şey vermeyi reddetti. Fâtıma (a.) Ebû Bekir'e küstü ve ölünceye dek onunla konuşmadı. Resûlullah'ın vefatından sonra altı ay yaşadı.”¹⁶³

Siracüttin Ebi Hafs Ömer Gaznevi (ö.773/1372) el-Gurretü'l-Münife isimli eserinde Ebû Hanife'nin eşlerin birbiri ile yapmış olduğu şahitliği kabul etmediğini söyler. Buna mukabil İmam Şafi'nin kabul ettiğinden bahseder. Bu konuda Ebû Hanife “itham altında bırakılacak kimsenin şahitliği yoktur” hadisi ile amel eder ve buradan eşlerin birbiri hakkında şahitliği konusunda “müttehem” olduğunu söyler ve Peygamber Efendimizin, “Babanın oğula, kocanın karısına şahitliği kabul olunmaz” hadisini ekler. İmam Şafi ise bu konuda Hz. Fâtıma'nın Fedek arazisi hakkında Hz. Ebû Bekir'le davalaşmasını şahit getirir. Hz. Fâtıma Fedek arazisinin Peygamber tarafından kendisine hibe edildiğini iddia ettiği zaman Hz. Ebû Bekir ondan şahit istediğinde kocası Hz. Ali'yi ve Ümmü Eymen'i şahit olarak getirmişti. Bu hadise bir grup sahabenin önünde gerçekleşmişti ve hiç kimse buna muhalefet etmemişti. Gaznevi Şafi'nin bu temellendirmesine şu şekilde karşı çıkar; Hz. Ebû Bekir, Hz. Fâtıma lehine olan bu şahitlikle hükmetmedi ve Peygamber'e mîrâsçı olunması davasını reddetti. Şöyle demişti; “Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız bizim bıraktığımız sadakadır” hadisini naklederek Hz. Fâtıma'nın Peygamber'e mîrâsçı olması davasını reddetmişti. Yoksa şahitlikle hükmetmiş değildi. Hz. Ali biliyordu ki bir kocanın eşine şahitliği kabul olmaz. Fakat böyle bir şahitlikten kaçınarak Hz. Fâtıma'yı yalnız bırakmaktan çekindi. Bunun delili de, Hz. Ali'nin halife olduktan sonra Hz. Ebû Bekir'in bu uygulamasını değiştirerek Fedek arazisini Hz. Fâtıma'nın mîrâsçılarına yönlendirmemiş olması aksine Hz. Ebû Bekir'in koymuş olduğu uygulamayı yürütmesidir.¹⁶⁴ Buradaki hadiseden de görüldüğü üzere eğer Hz. Fâtıma'ya bir haksızlık yapıldı ise Hz. Ali hilafeti döneminde neden bu uygulamayı değiştirmemiştir sorusu akla gelmektedir.

Fedek arazisinin Hz. Fâtıma'ya verilmemesi konusunda herhangi bir haksızlık yapılmadığının ifadeleri olarak Celal Yeniçeri Hz. Peygamber hakkında telif ettiği eserinde şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

---

¹⁶³ İbn Sa'd, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, 2:273-274.

¹⁶⁴ Siracüttin Ebi Hafs Ömer Gaznevi, *el-Gurratu'l-Münife Fi Tahkiki Ba'du Mesaili'l İmam Ebi Hanife (r.a)*, thk. Muhammed Zahid el-Kevseri (Mısır: Matbaatü's-Saade, 1950), 194-195.

“Mîrâs temel bir hukuk ve hak olduğundan Fâtıma (r.)’nin elbet hakkın, sahiplerine gitmesi için bir talep ve gayreti olacaktır. Aslında o, bir Peygamber olsa da babasına neden mîrâsçı olamadığına mukni bir delil arama peşindeydi. Eğer bu aile Hz. Peygamber’in malum duyurusundan sonuçta emin olmasalardı Hz. Ali kendi halifeliği döneminde daha önceki yaklaşım ve uygulamayı terk ederek Peygamber’in mîrâsını paylaşırma yoluna giderdi, oysa böyle bir yola gitmedi. Onun ilk başlangıçtaki ihtilaftan sonra bir daha bu konuya dönmemesi bu hususta ikna olduğuna bir delil sayılmalıdır.¹⁶⁵

Beyhakî Zeyd b. Ali’nin (Hz. Hüseyin’in torunu) Fedek konusunda şu sözünü nakleder; Zeyd b. Ali; “Allah’a yemin olsun ki, bu iş bana havale edilseydi (eğer ben Ebû Bekir’in yerinde olsaydım) kesinlikle Ebû Bekir’in Fedek hakkında verdiği hükmün aynısını verirdim”¹⁶⁶ der. Böylece Zeyd b. Ali Hz. Ebû Bekir’in doğru bir karar verdiğini ifade etmiştir. Bir de Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer’in hakları konusunda sınırı aşır aşımadığı Ebû Ca’fer Muhammed Bâkır’a (Zeyd b. Ali’nin kardeşi) sorulduğunda Ebû Ca’fer Muhammed Bâkır şu şekilde yorumda bulunmuştur: “Hayır! Âlemlere uyarıcı olsun diye Kur’an’ı kuluna indirene yemin olsun ki, onlar bizim hakkımıza zerre kadar zulmetmemişlerdir.”¹⁶⁷

Celal Yeniçeri, eserinde “Fâtıma ve Ali’nin Peygamber’in mallarına mîrâsçı olunamayacağına ilişkin sözlerinden haberdar olmamaları, onların hayatlarında kendileriyle iktidarlar arasında halledilmiş bir mesele olsa da gene de bu, günümüze kadar taşınmak istenen bir anlaşmazlık konusu olmaya devam etmiştir”¹⁶⁸ demektedir.

Hanefî âlimlerinden Serahsi’nin aktardığı rivâyet ve yorumu Hanefilerin bu konudaki değerlendirmeleri açısından önem arz etmektedir:

“Ebû Bekir (r.a.) Fâtıma (r.a.) ‘Fedek arazisinin kendisine kaldığı’ iddia edince ‘Peygamberler mîrâs bırakmaz’ hadisini delil getirmiştir. Bu olay şu şekilde gelişmiştir: Hz. Fâtıma (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)’in Fedek arazisini ona bağışladığını iddia etmiş ve bu iddiasını ispatlamak için biri erkek diğeri kadın iki tanık getirmişti. Ebû Bekir

¹⁶⁵ Celal Yeniçeri, *Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi Hz. Muhammed (s.a.v) Yaşadığı ve Yön Verdiği Hayat*, 3. Bs (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015), 2: 698.

¹⁶⁶ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (Beyrut: Dairetü'l-Maarif, t.y.), 4:302.

¹⁶⁷ İhsan İlahi Zahir, *eş-Şi'a ve Ehlü'l-Beyt* (Lahor, 1999), 89.

¹⁶⁸ Yeniçeri, *Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi Hz. Muhammed (s.a.v)*, 694.

ondan bu tanıklara ek olarak bir erkek veya bir kadın tanık daha getirmesini istedi. Fâtıma tanık bulamayınca Ebû Bekir (r.a) ile aralarında şu konuşma geçti: Fâtıma (r.a) sordu:

-Öldüğünde sana kim mîrâşçı olacak?

-Çocuklarım.

-Çocukların sana mîrâşçı olacak, ben ise Resûlullah (s.a.v)'a mîrâşçı olamayacağım. Ebû Bekir (r.a) şöyle dedi:

Ben Hz. Peygamber (s.a.v)'ın şu şekilde söylediğini duydum:

“Biz Peygamberler topluluğu mîrâş bırakmayız. Arkamızda kalan mallar sadakadır.”

Böylece, Resûlullah (s.a.v)'in bıraktığı malların sadaka olup mîrâsa konu olamayacağını anlarız. Bu yüzden insanlar arasında büyük kargaşalar meydana gelmiştir. Dolayısıyla konuyla ilgili tartışmalardan uzak durmak daha güvenilir bir yoldur.”¹⁶⁹

Serahsi, bu konunun üzerine yorum yapmamanın daha sağlıklı olduğunu söyleyerek konu etrafındaki tartışmalardan uzak durmanın daha faydalı olacağına işaret etmektedir.

3.2.2. Konu ile İlgili Şii Âlimlerin Görüşleri

Şii âlimler Fedek arazisinin Hz. Fâtıma'ya verilmemesi ile ilgili Ehl-i Sünnet âlimlerinden farklı görüştedirler. Onlara göre; Hz. Fâtıma ve Ehl-i Beyte yapılmış bir haksızlık söz konusudur. Biz bu bakımdan yaptığımız araştırmalardan konu ile ilgili Şii âlimlerin başlıca delillerini vermeye çalışacağız:

Küleyni (ö. 329/941) Kâfi isimli eserinde devlet başkanına ya da onun yerine geçen kimseye humus yani ganimet geliri olarak kalan malların veya gayrimenkullerin devlet başkanının izni olmaksızın kimse tarafından alınamayacağını eğer birileri devlet başkanından izinsiz olarak humus arazisi üzerinde iş yaparsa devlet başkanının onu tamamen elinden alabileceği görüşünü naklettikten sonra bu görüşünü temellendirmek için Hz. Ali'den şu sözü aktarır: Hz. Ali Haşr Sûresi 7. âyette geçen “ذِي الْقُرْبَىٰ” kısmının

¹⁶⁹ Serahsi, *Mebсут*, 12:50-51.

Hız. Peygamber'e ve akrabalarına has kılındığını söyler ve devamında da Allah'ın Peygamberine zekat olarak takdir ettiği şeylerden Ehl-i Beytin payının olmadığını fakat Allah'ın Ehl-i Beyti bu şekilde nasıplendirdiğini ifade eder. Küleyni Hz. Ali'den bu sözü naklettikten sonra Ebû Cafer'den de Enfâl Sûresi 41. âyette geçen “ذِي الْقُرْبَىٰ”nın tefsiri niteliğinde şu sözü nakleder: bu âyette geçen “ذِي الْقُرْبَىٰ” Resûlullah'ın akrabalarıdır. Dolayısıyla Cenâb-ı Hakk'ın Fey olarak (ganimet olarak) nasip ettiği humus (yani beşte biri) Allah içindir, Resul içindir ve bizim içindir demektedir. Küleyni bu rivâyetleri verdikten sonra Abdüssalih'in şöyle dediğini nakleder: Humus beş şeyden olur; ganimetlerden, hazinelerden, madenlerden, inciden, definelerden herbirinden beşte bir alınır ve Allahu Teâla altı paya bölmüştür. Bunlar arasında bir pay Allah için, bir pay Resûlullah için, bir pay akrabalar için, bir pay yetimler, bir pay miskinler bir pay da yolda kalmışlar için ayrılır diyor. Resûlullah'a ait pay olana gelince bu Resûlullah'ın vefatından sonra yetki sahibi kimselere devredilir. Ulu'l-Emr ile birlikte veraset sahibi kimselere kalacağını kaydeder ve bunun üç paya ayrıldığını iki payının veraset olarak mîrâsçılara bir payının da Allah hakkı olarak taksim edileceğini söyler. Bu durumda humusun yarısının Allah hakkı olarak taksim edileceğini geri kalan yarısının da Resûlullah'ın Ehl-i Beyti arasında pay edileceğini söyler. Kalan bir payının da yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara bölüneceğinden bahseder. Abdussalih görüşünün devamında aslında humusun özellikle Ehl-i Beyt'e ait olduğunu çünkü Cenâb-ı Hakk'ın Ehl-i Beyt'ten olan kimselere zekâtta pay takdir etmediğini vurgular. Cenâb-ı Hakk'ın Ehl-i Beyt'i humustan pay sahibi kılmasının gerekçesini de Peygamber'e akrabalık olarak izah eder.¹⁷⁰

Usulü'l Kâfi de görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in Ehl-i Beytine zekâtta pay olamayacağı için humustan Peygamber'in sahip olduğu payın veraset olarak mîrâsçılara nakledilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aşağıda da değineceğimiz üzere şii âlimlerin konu ile ilgili görüşlerini temellendirdikleri dayanakları inceleyeceğiz. Bu görüşlerin Ehl-i Sünnet âlimlerinin görüşlerine zaman zaman bir cevap niteliğinde olabileceği çalışmamız kapsamında görülmüştür.

Fedek arazisinin Hz. Peygamber'e ait olduğu ile ilgili Tabersi Haşr sûresini 6. ve 7. âyetlerinin tefsirinde iniş nedeni olarak İbn Abbas'tan rivayet edilen şu bilgiyi verir:

¹⁷⁰ Şeyh Muhammed b. Ya'küb el-Küleynî, *Usulü'l-Kâfi* (Beyrut: Menşuratu'l-Fecr, 2007), 539-540.

İbn Abbas bu âyetin Beni Kureyza, Beni Nâdir gibi Medine civarında yaşayan Yahudi Ehl-i Kitab kâfirlerinin malları hakkında ve Fedek hakkında nazil olduğunu söyler. Allah Fedek arazisini Peygamberine has kılmıştır ve Fedek'in tamamının Peygamber'e ait olduğunu ve ganimet taksiminde taksim edilmeyeceğini Haşr Sûresi yedinci âyeti indirerek insanlara bildirmiştir. Bazıları Haşr Sûresi altıncı âyetin Beni Nâdir'in mallarının özellikle Peygamber'e ait olduğu hususunu beyan ettiğini yedinci âyetin ise savaşmaksızın elde edilen malların taksimi ile ilgili olduğu yorumunu yapmışlardır.¹⁷¹

Şii âlimler'den Tabersi'nin Fedek arazisinin Peygamber'e has olduğunu belirtmesi üzerine Nisâ Sûresinde yer alan mîrâs âyetlerinin tefsirine de Şii âlimlerin yaklaşımları açısından bakmak konunun bütünlüğünü kavramak için yol göstericidir. Meclisî'nin mîrâs âyetlerinden sonra gelen âyetlerin tefsirine ilişkin yorumundan önce değineceğimiz ilgili âyetler şu şekildedir:

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْقَوْلُ الْعَظِيمُ

“Bunlar Allah'ın size bildirdiği sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar. İşte bu büyük bir başarıdır.” (Nisâ, 13)

وَمَنْ يُعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

“Kim de Allah'a ve Peygamber'ine karşı gelir ve onun bildirdiği bu hükümlerin dışına çıkarsa Allah onu cehenneme koyar orada ebedi kalır ve onun için alçaltıcı bir azap vardır.” (Nisâ, 14)

Meclisî Nisâ Sûresinin 11. ve 12. âyetleri olan mîrâs âyetlerinin devamında gelen on üç ve on dördüncü âyetlerin tefsirini zikrederken şu ifadeler yer verir:

Peygamber efendimizin mîrâs âyetlerinin hükmünün dışına çıktığına dair herhangi bir delil yoktur. Her kim Peygamber hususunda Allah'ın sınırlarını aşarsa Allah Teala o kişiyi cehenneme atar ve o kişi cehennemde sonsuza kadar kalır ve küçük düşürücü bir azaba düşer olur yorumunu yaptıktan sonra karşıt görüşte olanların Hz. Ebû Bekir

¹⁷¹ el-Küleynî, *Usulü'l-Kâfi*, 539-540.

tarafından rivâyet edilen “Biz peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız bizim bıraktığımız sadakadır” hadisinin bu âyeti tahsis ettiği iddialarını gündeme getirir.¹⁷²

Meclisî Fedek ile ilgili âyetlerin inişi ile alakalı şunları yazar; Hz. Ali Peygamber’in soyunun temiz olduğu konusunda çeşitli âyetleri delil getirir. Bu âyetlerden biri de İsrâ sûresi 26. âyettir. Bu âyette Cenâb-ı Hakk “Yakın akrabalarının hakkını ver” buyurmaktadır. Hz. Ali bu âyette zikredilenin ümmetin seçkini olan Peygamber Efendimizin aziz soyu olduğunu iddia eder. Bu âyet Peygamber Efendimize indiği zaman Peygamber Efendimiz; “Bana Fâtıma’yı çağırın” buyurdu. Ben de Fâtıma’yı çağırdım ve Peygamber Efendimiz; “Fedek, üzerindeki hurmalar ve bineklerle beraber Allah’ın Müslümanlara değil bana ait olarak nasip ettiği bir arazidir. Bundan sonra ben bu araziye sana verdim. Allah’ın emri benim üzerime gerçekleştiği zaman o araziye kendin ve çocukların için al” buyurdu. Meclisî bu hadisin Peygamber Efendimizin Fedek’i Hz. Fâtıma’ya hibe ettiğine dair çoğu müfessir tarafından rivâyet olunduğunu ve gerek özel gerekse umumi yollarla bu konudaki pek çok haberin varit olduğunu zikretmektedir.¹⁷³

Meclisî, Fedek arazisinin Resûlullah aracılığıyla Hz. Fâtıma’ya bağışlandığı konusunu izah ederken bilhassa Haşr sûresi 6. ve 7. âyetlerin sebebi nüzülü olarak Cebrâil ve Peygamber arasında geçen bir hadiseyi nakletmektedir. Hadise şu şekildedir:

Peygamber gazveye çıktığında Cebrâil Peygamber’e “kalk atına bin” der ve birlikte Fedek’e kadar giderler. Fedek halkı Peygamber’in savaşmak üzere geldiğinden endişe ederek şehrin kapılarını kilitler ve o kilidi de yaşlı bir kadına bırakarak dağlara çekilirler. Cebrâil gelir kadından anahtarını alır Peygamber’e verir ve Peygamber Efendimize; “Allah hiç kimseye değil sana mahsus olmak üzere Fedek’i fey olarak nasip etti” der ve ardından Haşr sûresi 6. ve 7. âyetleri Peygamber’e indirir. Peygamber Müslümanların yanına geri döndüğü zaman onlara durumu izah eder. Fedek’e kadar gittiğini ve Fedek’in kendisine Allah tarafından fey olarak nasip edildiğini insanlara duyurunca içlerinde bulunan münafıklar fitne çıkarırlar ve bunun üzerine Resûlullah cebindeki Fedek bölgesinin anahtarını göstererek ve kılıcını da kınından çıkararak bunun Allah’ın kendisine verdiği pay olduğunu aktarır. Medine’ye döner dönmez de Hz. Fâtıma’nın yanına uğrar ve “Ey kızım, Allah babana Fedek arazisini fey olarak

¹⁷² Muhammed Bâkır el Meclisî, *Bihâru'l-Envâr* (Tahran: Dâru'l-Kütübi'l-İslamiyye, 1983), 29: 358.

¹⁷³ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 30.

nasip etti başka hiçbir Müslümana değil sadece bana nasip etti. Bunu senin annen Hatice'nin mihri olmak üzere sana veriyorum. Bu sana hibe ettiğim maldır bunu kendine ve çocuklarına harca” diyerek Hz. Fâtıma'ya Fedek arazisini hibe ettiğini aktarır.¹⁷⁴

Meclisî Bihâru'l-Envar kitabında, Misbâhu'l-Envardan şöyle bir nakilde bulunur: Ebû Cafer (Muhammed Bakır) şöyle demiştir; Peygamber'in kızı Fâtıma Hz. Ebû Bekir'in yanına girdi ve ondan Fedek arazisini istedi. Ebû Bekir; “Peygamberler mîrâs bırakmaz” dedi. Bunun üzerine de Fâtıma, “Süleyman Davud'a mîrâsçı oldu” âyetini söyledi. Fâtıma Ebû Bekir'e bu âyeti delil getirdiği zaman Ebû Bekir bunun yazılmasını Ali ile Ümmü Eymen'in şahit tutulmasını emretti. Sonra Fâtıma Ebû Bekir'in yanından ayrıldı ve Ömer ile karşılaştı. Ömer ona, “Ey Peygamber'in kızı nereden geliyorsun” dedi. Fâtıma; “Fedek arazisinin durumu için Ebû Bekir ile görüşmekten geliyorum o bana bir yazı yazıp verdi” diye söyledi. Ömer de ‘Ebû Bekir'in veriği yazıyı bana ver’ dedi. Fâtıma'da Ömer'e o yazıyı verdi. Ömer o yazıya tükürdü ve onu imha etti. Sonra Ali Fâtıma'nın karşısına çıktı ve dedi ki, “Ey Peygamber'in kızı niye sinirlisin?” Fâtıma da Ömer'in yaptığını ona anlattı. Bunun üzerine Ali; “Bana ve babana dost olmak bundan daha önemli değil midir?” dedi. Fâtıma hastalandığı zaman Ebû Bekir ve Ömer ziyarete geldiler. Fâtıma onlara izin vermedi. Sonra bir daha geldiler. Bu sefer Ali'ye sordu. Ali de onlara izin vermesini söyledi. Fâtıma izin verdi. Fâtıma'nın yanına selam vererek girdiler. Fâtıma selamlarını sessizce aldı ve onlara dedi ki; “Size kendisinden başka ilah olmayan Allah adına soruyorum. Siz Peygamber Efendimizin benim hakkımda Fâtıma'yı üzen beni üzer, beni üzen Allah'ı üzer dediğini duymadınız mı?”, “Evet duyduk” dediler. Bunun üzerine Fâtıma; “Siz ikiniz beni üzdünüz” dedi.¹⁷⁵

Meclisî, insanlar Peygamber'in bu yaptığını Ömer bozdu zannediyorlar ancak Ebû Bekir onu yazmıştı haberini naklettikten sonra Atiyye el-Ufi'den şu haberi nakleder; Peygamber Efendimiz Hayber'i fethettiği zaman Allah ona fey olarak Fedek arazisini nasip etti ve akrabalarının hakkını ver âyetini indirdi. Peygamber efendimiz de Medine'ye gelir gelmez “Ey Fâtıma Fedek senindir” buyurdu.¹⁷⁶

Meclisî ayrıca konuyla ilgili şu hadisi aktarır:

¹⁷⁴ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 36-37.

¹⁷⁵ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 51.

¹⁷⁶ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 39.

Hiz. Fâtıma, Hiz. Ebû Bekir'in yanına geldi ve babası Resûlullah (s.a.v)'in mîrâsını talep etti. Hiz. Ebû Bekir Fâtıma'ya "Peygamberler mîrâs bırakmaz" deyince de Fâtıma; "Sen Allah'ın kitabını yalanlıyor musun?" dedikten sonra Nisâ Sûresi 11. âyeti okudu.¹⁷⁷

Meclisî kitabında şu ifadeye yer vermiştir; Rum Sûresi 38. âyet indikten sonra Peygamber Efendimiz Cebrâil'e "Miskinlerin kim olduğunu bildim de yakın akrabalar kimlerdir?" diye sorar. Cebrâil de "senin akrabalarıdır onlar" deyince Hiz. Peygamber, torunu Hasan, Hüseyin ve kızı Fâtıma'yı çağırır ve onlara; "Allah bana akrabalarımaya fey'i vermemi emretti ben de Fedek arazisini size Fey olarak veriyorum" der.¹⁷⁸

Meclisî Eban b. Tağleb'in Ebû Abdullah (İmam Cafer)'a; "Resûlullah Fedek'i Fâtıma'ya verdi mi?" diye sorduğunu nakleder. İmam Cafer'in cevabı şöyle olmuştur; "Resûlullah önce Fedek'i vakfetmişti fakat Allah'ı Teâla, "yakın akrabalarının hakkını ver" mealindeki İsra Sûresi 26. âyeti indirince Fedek'i Fâtıma'ya verdi.¹⁷⁹

Eban b. Tağleb İmam Cafer'e: "Peygamber Efendimiz Fedek'i Fâtıma'ya verdi mi?" diye sorar. Cafer'in bu seferki cevabı ise; "onu Allah Fâtıma'ya verdi" şeklinde olur.¹⁸⁰

Meclisî İmam Cafer'in şöyle dediğini nakleder; Hiz. Fâtıma Fedek arazisini talep etmek için Hiz. Ebû Bekir'e geldi. Hiz. Ebû Bekir de ona, "kırmızı veya esmer bu konuda bir şahit getir" dedi. Hiz. Fâtıma ise Ümmü Eymen'i şahitlik yapması için getirdi. Hiz. Ebû Bekir Ümmü Eymen'e "neye şahitlik ediyorsun" diye sordu. Ümmü Eymen de "Muhammed'e vahiy getiren Cebrâil'e ben şahitlik ederim ki Cebrâil Muhammed'e geldi ve akrabalarının hakkını ver (İsra 26) âyetini okudu ve Peygamber bunların kim olduğunu bilmiyordu. Cebrâil'e dedi ki; Cebrâil git Rabbine sor kimmiş bu akrabalar? Cebrâil de Fâtıma senin akrabandır dedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz Fedek arazisini Fâtıma'ya verdi."¹⁸¹

İbn Ebi Hadîd (ö. 656/1258) şöyle bir değerlendirmede bulunur: Fâtıma ve Abbas "Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız" rivâyetini yalanlama konusunda aynı

¹⁷⁷ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 38.

¹⁷⁸ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 39.

¹⁷⁹ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 38.

¹⁸⁰ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 38.

¹⁸¹ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, 29: 39.

görüşü savunuyorlar ve biz buna muhalifiz diyorlardı. Onlar şöyle soruyorlardı: “Peygamber Efendimiz böyle bir hükmü bizim dışımızda birilerine nasıl öğretir ve bizden gizler hâlbuki biz onun mîrâsçılarımız ve insanlar arasında bu hükmü bilmek konusunda en fazla önceliği olanlar biziz” demişlerdir.¹⁸²

Ravendi (ö. 573/1178) Fıkhu'l Kur'an isimli kitabında Haşr Sûresi 7. âyeti yazdıktan sonra, Cebrâil ile Peygamber Efendimiz arasında cereyan eden “bu yakın akrabalar kimdir?” mevzusunda Peygamber Cebrâil'e; “fey'in ne olduğunu biliyoruz. Bu fey kimin içindir?” diye sorar. Bunun üzerine Cenâb'ı Hakk “yakın akrabalarına haklarını ver” mealindeki İsra sûresinin 26. âyetini indirir. Peygamber efendimiz bu âyete dayanarak kendisine humustan pay olarak düşen Fedek arazisini Fâtıma'ya verir. Bu âyet indikten sonra Peygamber efendimizin hayatı boyunca her ikisi de Fedek arazisinin Fâtıma'ya ait olduğunu bilirler. Peygamber efendimiz vefat ettikten sonra yönetici olarak Hz. Ebû Bekir başa gelir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Fâtıma'nın Fedek arazisi konusundaki delillerini kabul etmez ve davasını dinlemez. Hz. Fâtıma Fedek arazisinin ve Peygamber'in geriye bıraktığı diğer malların mîrâs olarak kendi hakkı olduğunu iddia ettiği zaman ona; “Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız bizim bıraktığımız sadakadır” hadisini Peygamber'den duyduğunu söyler ve Fâtıma'yı mîrâstan men eder. Bu âyetin yorumunda Ravendi Hz. Ali'den şu sözleri nakleder; “Allah Peygamberine Fedek ve etrafındaki bölgeyi fethetmeyi nasip ettiği zaman ki oranın fethinde ne bir süvari ne de bir atlı vardı. Allah orayı Peygamber'e nasip etti ve bunun peşinden de “akrabalarının hakkını ver” âyetini indirdi. Peygamber Efendimiz kimdir bu akrabalar bilemedi ve Cebrâil'e “bu akrabalar kimdir?” diye sordu. Cenâb-ı Hakk kendisine Fedek arazisini Fâtıma'ya vermesini içeren bir vahiy gönderdi. Resûlullah Fâtıma'yı yanına çağırdı ve Fâtıma'ya: “Ey Fâtıma Allah bana, Fedek arazisini sana vermemi emrediyor” diye söyledi. Fâtıma da “Kabul ettim ey Allah'ın Resülü” dedi. Peygamber'in hayatı boyunca her ikisi de bu arazinin Fâtıma'ya ait olduğunu biliyorlardı. Ebû Bekir halifeliğe geldiği zaman Fâtıma'nın elinden o araziye aldı. Fâtıma da Fedek arazisini talep etmek için Ebû Bekir'e geldi. Ebû Bekir onu reddetti ve “Bana kırmızı veya siyah bu konuda şahitlik edecek birilerini getir” dedi. Fâtıma Hz. Ali'yi ve Ümmü Eymen'i getirdi. Onlarda Fâtıma'nın lehinde şahitlik

---

¹⁸² Abdülhamîd İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehcü'l-belâğa* (Kum: Mektebetu Âyetullah Mer'âşi, 1984), 20: 21.

yaptılar. Bunun üzerine Ebû Bekir bu arazinin Fâtıma'ya ait olduğuna dair bir yazı yazıp Fâtıma'ya verdi. Fâtıma elinde yazıyla beraber Ebû Bekir'in yanından ayrıldı ve Ömer'le karşılaştı. Ömer de ona “yanındaki nedir ey Peygamber'in kızı?” diye sordu. Fâtıma da ona, “Ebû Bekir'in bana yazmış olduğu yazıdır” dedi. Ömer, “onu bana verir misin?” dedi. Fâtıma vermek istemedi Ömer onun elinden aldı ve baktı sonra o kâğıdı yırttı ve yaktı. Sonra da “Senin baban burayı at üzerinden veya atsız binekli olarak fethetmedi. Onu geriye bıraktı ve öldü gitti” dedi.¹⁸³

Mübârekfûrî (ö. 1935) Tuhfetü'l Ahvezi isimli Tirmizi şerhinde Peygamber Efendimizin terikesi başlıklı bir bab açmış ve orada Ebû Hûreyre (ö. 58/678)'den: Hz. Fâtıma'nın Hz. Ebû Bekir'e geldiğini ve “Senin mîrâsçılarının kimler?” diye sorduğunu o da; “Benim ailem ve çocuklarımdır” cevabını verince Hz. Fâtıma'nın “Ben niye babama mîrâsçı olamıyorum?” diye sorduğunu nakleder. Hz. Ebû Bekir de bunun üzerine ben Peygamberden, “Biz mîrâs bırakmayız dediğini işittim” diye cevap verir. Fakat Peygamber ailesine ne infak etmişse ben de onu onlara infak edeceğim diye söylediğini nakleder. Bu hadisin yorumunda Mübârekfûrî ayrıca şunu da ekler; Hz. Fâtıma ile Ebû Bekir konuşurken Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Sad b. Ebi Vakkas ve Hz. Âişe'nin de onların bu konuşmalarına şahit olduklarını ekler. Mübârekfûrî hadisin yorumunda bu hadisin isnad açısından hasen olduğunu fakat garib olduğunu söyler. Çünkü bunu Ebû Seleme'den başka Ebû Hûreyre'den rivâyet eden kimse olmadığını bildirir.¹⁸⁴

İbn Tâvûs (ö. 664/1266) eserinde Buhârî de geçen ve Hz. Fâtıma'nın Peygamberden kendisine kalan Medine'deki, Fedek'teki ve ganimet olarak kalmış olan mallarını mîrâs olarak istemesi ve humustan payını istemesi haberini Hz. Ebû Bekir'in de “Biz Peygamberler topluluğu mîrâs bırakmayız bizim bıraktığımız sadakadır” hadisi ile bu malları mîrâs olarak vermemesini zikreder. Ardından Müslim'de geçen bir hadiste; Hz. Fâtıma'nın Hz. Ebû Bekir'e mîrâsını ve humus'u talep etmek üzere bazı insanları gönderdiğinin ve Hz. Ebû Bekir'in yine aynı hadisi gerekçe göstererek Hz. Fâtıma'ya payını vermediğini zikreder. İbn Tâvûs bu hadisin yorumunda Abdul Mahmut isimli bir şahsa nisbetle burada iki gariplik tespitinde bulunur; Abdul Mahmut

¹⁸³ Kutbüddin Saîd b. Hibetillâh Râvendî, *Fıkhu'l Kur'an*, thk. Seyyid Abbas Beni Hâşimi Beydinli, 2. Bs (Kum: Matbaatu İşrak, 1392), 390-391.

¹⁸⁴ Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l Ahvezi bi Şerhi Cami'i't-Tirmizi*, thk. Abdulvahhab Abdullatif (Beyrut: Dâru'l Fikir, t.y), 5: 232.

şunları söylemektedir: Bu iki hadisin gariplik olan kısmı, her iki hadiste Allah'ın Peygamberi Hz. Muhammed'e nisbet edilmekte ve onun kendi Ehl-i Beyt'ini ihmal ettiğine ki Cenâb'ı Hakk'ın Kur'an'ı Kerimde Şuara Sûresi 214. âyette “Birinci derecede yakın akrabalarını uyar” âyetini ve yine aynı şekilde Tahrim Sûresi 6. âyette “Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemden koruyun” âyetine rağmen Peygamber'in kendi Ehl-i Beyt'inin ihmal ettiğini Peygamber'e nisbet ettikleri bir gariplik olduğuna işaret eder. Buna göre Peygamber Efendimiz, aşiretinden olan ve ehlinden olan insanları uyarmamış, ailesini korumamış ve onlara mîrâsçı olmadıklarını söylememiş demektir. Ne Hz. Ali ne Abbas ne Hâşimoğulları ne de Peygamber'in hanımlarından hiç kimse Peygamber'in hayatı boyunca ve vefatından sonra taki Hz. Ebû Bekir böyle bir hadisi nakledinceye kadar kendilerinin mîrâsçı olmadıklarından haberleri yok demektir. Bu haberi bilmedikleri için bazıları da kalkmış halifeden Peygamber'in mîrâsını talep etmişler.¹⁸⁵

İbn Tâvûs yine Müslim'den nakledilen iki hadisi zikrettikten sonra (ki bu hadisler Hz. Fâtıma ve Hz. Abbas'ın Hz. Ebû Bekir'den mîrâslarını istemek üzere gitmeleri ve Fedek ve Hayber arazilerini taleplerini ifade eden hadislerdir.) bu hadislerin yorumunda şöyle demektedir: Akıl sahibi bir kimse kendi akrabaları olan ve Peygamber Efendimizin mîrâs bırakmadığını başkalarına öğretip de kendi mîrâsçılarından, hanımlarından özellikle de kızından böyle bir haberi gizlemiş olmasını nasıl kabul eder. Böyle bir hadisenin bir başka garip yönü de ne Hâşimoğullarından ne Peygamber'in hanımlarından ne de kızının Peygamber'in mîrâsı konusundaki durumlarını bilmemeleri ve Peygamber'in bunu onlardan gizlemiş olduğunun iddiasıdır. Böyle bir haberi kabul etmek onların Peygamberden müstahak oldukları mîrâs paylarını onlara vermediğini gizlemesini kabul etmek demektir. Peygamber, kendisinde olan hiçbir bilgiyi gizleyemez. Cenâb-ı Hakk'ın Tevbe sûresi 128. âyette “Sizin içinizden size çok düşkün olan ve çok merhametli olan bir Resul gönderdik” âyetine rağmen Peygamber efendimizin bu şefkat ve merhameti kendi ailesine göstermediğini iddia etmek gibi bir garipliktir bu.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ Ebû'l Kasım Alî b. Mûsâ İbn Tâvûs, *eş-Şarâ'if fi ma'rifeti mezâhibi't-tavâ'if* (Kum: Matbaatu'l Hayyam, 1400), 258-259.

¹⁸⁶ İbn Tâvûs, *eş-Şarâ'if fi ma'rifeti mezâhibi't-tavâ'if*, 259-260.

Görüldüğü üzere, Şii âlimler Hz. Peygamber'in geriye mal bıraktığını ve Fedek arazisinin Hz. Fâtıma'ya verilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu konuda bir takım gerekçeler de sunmuşlardır.

3.2.3. Konu ile İlgili Günümüzde Bazı İlahiyatçıların Görüşleri

Günümüz İlahiyatçıları da konu ile ilgili incelemelerde bulunmuşlar ve görüş belirtmişlerdir. Burada herhangi bir mezhebi savunma gayesi güdülmemiştir. Tıpkı bir Ehl-i Sünnet âlimi olan Serahsi'nin de değindiği gibi günümüz İlahiyatçıları da kendi düşüncelerini ifade etmişlerdir.

İsrafil Balcı, Hz. Peygamber'in de bir insan olduğunu ve bu yönüyle diğer insanlardan bir farkı olmadığını belirttikten sonra diğer insanlardan farkının Allah ile olan vahiy münasebeti olduğunu söylemiş bu münasebetin haricinde onun beşer yönüyle diğer insanlar arasında ayırım olmadığını belirtmiştir. Bu durumda Peygamber çocuğu olmanın bir üstünlük ve bir ayrıcalığı olmayacağını dillendirmiştir. Dolayısıyla Hz. Fâtıma haklı olarak babasının mîrâsını istemiş fakat bu durum halife tarafından Fâtıma'nın düşündüğü gibi yorumlanmamıştır. Balcı, Hz. Fâtıma'nın bu hakkının devlet başkanı tarafından engellenmiş gibi gözüke de aslında burada Hz. Ebû Bekir'in bu tavrının onun herkese eşit davrandığı ve Peygamber çocuğu bile olsa farklı muamelede bulunmadığı şeklinde yorumlanabileceğini anlatmıştır. Daha sonra halifenin bu kararını eleştirmekten ziyade dönemin şartları içerisinde değerlendirmek gerektiğini Hz. Ebû Bekir'in devlet başkanlığının kendisine verdiği yetkiye dayanarak böyle bir karar aldığını söylemiştir.¹⁸⁷

İsmail Altun da nakledilen rivâyetleri aktarmış Fedek arazisi ile ilgili Hz. Ebû Bekir ile Hz. Fâtıma arasında yaşanan olaylar hakkında Sünni ve Şii rivâyetlerin, kendi içlerinde birbirine mutabık ve muhalif unsurlar bulunduğunu söylemiştir. Aynı durumun Sünni ve Şii rivâyetler arasında da söz konusu olduğunu aktarmıştır. Ayrıca nakledilen rivâyetlerden anlaşılan tartışmasız ve doğruluğu kesin olan hususları, tartışmalı olup doğruluğu kesin olmayan hususları, doğru olmayıp sadece birer iddiadan ibaret olan

---

¹⁸⁷ İsrafil Balcı, "Hz. Ebû Bekr Döneminde İç Siyaset Ve İdare", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/11 (1999): 205-206.

hususları da başlıkları altında sıralamıştır. Ancak konuyla ilgili kendi görüşünü tam olarak açıklamamıştır.¹⁸⁸

Yüksel Macit, meseleye doğal hukuk açısından bakmaktadır. Bir kızın babasının mîrâsını istemesinin onun tabii hakkı olduğunu söylemektedir. Konuyla ilgili hadisin ve Fedek arazisinin devlet arazisi olarak görülüp Fâtıma'ya verilmemesinin siyasi bir bahane olarak ileri sürüldüğünü düşünmektedir. Fâtıma Ebû Bekir'e biat etmediği için Ebû Bekir'in Fedek arazisini ona vermemiş olabileceğini belirtmektedir.¹⁸⁹ Ayrıca başka bir çalışmada, Hz. Ebû Bekir'in "Peygamberler mîrâs bırakmaz" hadisini söylemesinin sebebine şu şekilde değinmiştir; Hz. Ebû Bekir, Hz. Fâtıma'nın Hz. Ali'yi hilafete vâris görmesinin boşa çıkarılmasını hedeflemiş olabileceği için bu hadisi söylemiş ve böyle bir durumun olmasının önüne geçmiştir.¹⁹⁰

Görüldüğü üzere günümüz ilahiyatçıları da bu konuda hemfikir değillerdir. Fedek meselesi tarihten günümüze gelen bir tartışma konusu olmuştur.

---

¹⁸⁸ İsmail Altun, "Hz. Ebû Bekir İle Hz.Fâtıma Arasında Yaşanan Fedek Meselesine Sünni Ve Şii Yaklaşımların Analizi", *İslam Araştırmaları Dergisi*, 27 (2012): 24-26.

¹⁸⁹ Yüksel Macit, *İslam Hukuku Alanında Nâdir Fikirler*, 1. Bs (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017), 82-85.

¹⁹⁰ Yüksel Macit, "İslam Dünyasının Hukuki Meselelerine Bağımsız Bakabilmek", 3. *Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, ed. Ali Meydan (Nevşehir: Asos Yayınevi, 2019), 810.

SONUÇ

İslam hukuku açısından peygamberlerin mirası meselesi başlıklı tezimiz konusunda yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde çıkardığımız sonuçlar özetle şunlardır:

1. İlk olarak İslam mirâs hukukunda ölen kişinin geride bıraktığı mal ve haklarının kimlere hangi oranda taksim edileceği gibi konular nas ile tayin edilmiştir. Diğer hukuklara nazaran (bkz. Yahudi mirâs hukuku, Roma mirâs hukuku, Cahiliye devri Arap mirâs hukuku) İslam mirâs hukukunun geliştirmiş olduğu sistem adalet prensiplerine daha uygun bir yaklaşım içerisindedir. Burada mirâs hakkını elde etme özgürlüğüne erişen kadınlar ve çocuklar için açtığımız başlıklar özellikle Peygamberlerin mirâsı meselesi hakkında önem teşkil etmektedir. Zira Hz. Peygamber'in vefatından sonra kızı Hz. Fâtıma ve eşlerinin onun mirâsını talep edebilmeleri İslam'ın kadınların ve çocukların mirâs hakkını ne denli gözettiğine örnek oluşturmaktadır.
2. İkinci bölümde ele almış olduğumuz Peygamberlerin mîrâs bırakıp bırakamayacağı meselesi üzerine tartışılan naslar üzerine çıkarımda bulunduğumuz hususlar şu şekildedir: Peygamberler mîrâs olarak “ilim” bırakabilirler. Dolayısı ile Şii âlimlerin ifade ettikleri gibi mîrâs ancak “mal” ile olur görüşünü doğru bulmamaktayız. Zaten bu konuda Ehl-i Sünnet âlimleri tamamen şu görüşü benimsemekte veya Şii âlimler tamamen şu görüşü benimsemekte gibi bir yaklaşım içerisine girmek yanlış olacaktır. Peygamberler mîrâs olarak “mal” da bırakabilirler. İlgili âyetler (Meryem, 5-6; Neml, 16) üzerine âlimlerin değerlendirmelerine baktığımızda (İbn Abbas, Hasan-ı Basri gibi) bunu açıkça görmekteyiz. Ancak bazı âlimler bu âyetleri (Taberi gibi) “Peygamberler mîrâs bırakmaz” hadisi ile değerlendirmişler ve âyette söz konusu ibarelerden yalnızca “ilim” ve “nübüvvet” in anlaşılabilmesine işaret etmişlerdir. Şii âlimler “nübüvvet” in mîrâs olarak bırakılamayacağını ifade etmişlerse de biz bu görüşe

katılmamaktayız. Çünkü Peygamberler insanların yanlış yollara saptıklarını görünce endişelenmiş ve Allah Teâladan kendilerine bir evlat bahşetmesini dilemişlerdir ki ilmine ve peygamberliğine mîrâsçı olsun. Bu şekilde insanları doğru yola sevk edebilmeleri için çocuklarını eğitip peygamberliklerini “mîrâs” olarak bırakabilsinler. Peygamberler tarihine baktığımızda bunun pek çok örneğini görmekteyiz. İbrahim (a.s) ve oğlu İsmail (a.s) ile diğer oğlu İshak (a.s), İshak (a.s) ve oğlu Yakub (a.s), Yakub (a.s) ve oğlu Yusuf (a.s), Davud (a.s) ve oğlu Süleyman (a.s), Zekeriya (a.s) ve oğlu Yahya (a.s)’ın peygamberlikleri buna en güzel örneklerdir. Mîrâs terimi dar anlamda ele alınmamalı farklı boyutları üzerinde de durulmalıdır. Günümüz modern araştırmaları anne ve babadan aktarılan genlerin, atalardan gelen hislerin, duygu ve düşüncelerin dahi kişiye mîrâs olarak kalacağını aktarmışlardır. Tüm bu yaklaşımlar ele alındığında “peygamberlik” ve “ilim” neden mîrâs olarak kalmasın ki?

3. Son olarak üçüncü bölümde Hz. Peygamber’in mirası ve Fedek arazisinin Hz. Fâtıma’ya verilmemesi ile ilgili açmış olduğumuz başlık üzerine yaptığımız araştırmalar neticesinde görüşlerimiz şu şekilde oluşmuştur: Hz. Peygamber’in mirâsı hakkında Şia ve Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında farklı görüşler oluşmuştur. Şii âlimler ayetlerde geçen ifadelerin zahir anlamına binaen Hz. Peygamber’in mirâs bırakacağına kanaat getirmişlerdir. Ehl-i Sünnet âlimleri ise âyetleri hadisler ile birlikte değerlendirip Hz. Peygamber’in mirâs bırakmayacağını ifade etmişlerdir. Ancak Hz. Fâtıma halife Hz. Ebû Bekir’den Fedek arazisini istediğinde Hz. Ebû Bekir; “Peygamberler mîrâs bırakmaz” hadisini söylemiş olmasına rağmen Hz. Fâtıma bu isteğinden vazgeçmemiştir. Burada Hz. Fâtıma babasının mirâsını talep etmekte kendince birtakım gerekçeler öne sürmüştür. Aynı şekilde Hz. Ebû Bekir de Hz. Peygamberden işitmiş olduğu hadis üzerinden hareket etmekle kendince birtakım gerekçeler öne sürmüştür. Bu konuda âlimler arasında büyük tartışmalar meydana gelmiştir. Biz her iki tarafında kendilerince haklı gerekçeleri olduğunu çalışmamız kapsamında incelemiş bulunmaktayız. Hz. Peygamberin vefatından sonra insanların üzerinde mutabık olmadıkları bu konuda

benimsenmiş çözümleri eleştiriye tabi tutmaktansa orta yol izlemeyi uygun bulmaktayız. Zira Hz. Peygamber'in rahlesinden yetişmiş olan taraflar (Hz. Ebû Bekir ve Hz. Fâtıma) burada söz konusudur.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. Lübnan: el-Mektebetü'l-İslamiyye, t.y.
- Aktan, Hamza. *Mukayeseli İslam Mîrâs Hukuku*. İstanbul: İşaret Yayınları, t.y.
- Altun, İsmail. "Hz. Ebû Bekir İle Hz.Fâtıma Arasında Yaşanan Fedek Meselesine Sünni ve Şii Yaklaşımların Analizi". *İslam Araştırmaları Dergisi*. 27 (2012): 1-27.
- Aydın, Mehmet Akif. "Evlat Edinme". İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1995.
- Aynî, Bedrüddin Ebi Muhammed Mahmud b. Ahmed. *Umdetü'l Kari Şerhi Sahihi'l-Buhârî*. Thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- Azizova, Elnure. "Vâdilkurâ". *DİA*. 42: 421-423. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.
- Balcı, İsrâfil. "Hz. Ebû Bekr Döneminde İç Siyaset Ve İdare". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/11 (1999): 175-216.
- Begavi, Muhyissünne Ebi Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ud el-. *Tefsirü'l-Begavi (Me'âlimü't-Tenzil)*. Thk. Muhammed Abdunnemir - Osman Cuma Dumayriyye - ve Süleyman Müslim el-Harş. Riyad: Daru't-Taybe, 1997.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-. *Fütûhu'l-Büldân*. Nşr. Abdullah Enis et-Tabba' -Ömer Enis et-Tabba'. Beyrut: Müessesetü'l-Maarif, 1987.
- Besalel, Yusuf. *Yahudilik Ansiklopedisi*. 1. Bs. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş, 2001.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. Beyrut: Dairetü'l-Maarif, t.y.
- Cessas, Ebû Bekir Ahmed b. Ali er-Razi el-. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. Thk. Muhammed es-Sadık Kamhavi. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1992.
- Cürcânî, Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-. *Kitâbü't-Ta'rîfât*. Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.

- Çağatay, Neşet. *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Döndüren, Hamdi. “Ashâbu’l-Ferâiz”. *DİA*. 3: 467-468. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Nesep”. *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2006.
- Ebû Hafs Necmüddîn en-Nesefî, Ömer b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail. *Tilbetü’l-talebe*. Matbaatu’l-Âmire, Mektebetü’l-Müsenna bi Bağdat, 1311.
- Ebû Ubeyd, Kâsım b. Sellâm. *Kitâbü’l-Emvâl*. 1. Bs. Mısır: Darü’l-Hedyi en-Nebevi, t.y.
- Ebû Yûsuf. *Kitâbü’l-Harâç*. Trc. ALİ Özek. 1. Bs. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2019.
- Ebü’l-Fazl, Muhammed b. Mükerrerem b. Alî Cemâlü’d-din ibn Manzur el-Ensârî er-Rüveyfî el-İfrigî. *Lisânü’l-Arab*. Beyrut: Dâru Sadr, 1414.
- Gaznevi, Siracuttin Ebi Hafs Ömer. *el-Gurratu’l-Münife Fi Tahkiki Ba’du Mesaili’l İmam Ebi Hanife (r.a)*. Thk. Muhammed Zahid el-Kevseri. Mısır: Matbaatü’s-Saade, 1950.
- Günal, A.Nadi. “Roma Mîrâs Huku’na Genel Bir Bakış ve Vasiyet Yolu ile Mîrâs”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/1-4 (1995): 425-442.
- Hamevî, Ebü’l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Alî el-Feyyûmî el-. *el-Mişbâhu’l-münîr fi ğarîbi’s-şerhi’l-kebîr*. Beyrut: el-Mektebetü’l-İlmiyye, t.y.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi*. Trc. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Hiçyılmaz, Muhammed İsmail - Eşmeli, İsmet. “Yahudiliğin Erkek Egemen Anlayışı”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020): 72-87.
- İbn Ebi Hatim, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Razi. *Tefsîrü’l-Kur’ani’l-Azîm*. Thk. Esad Muhammed et-Tayyib. Mekke: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, 1997.
- İbn Ebü’l-Hadîd, Abdülhamîd. *Şerhu Nehcü’l-belâğa*. Kum: Mektebetu Âyetullah Mer’âşi, 1984.

- İbn Haldun. *Mukaddime*. Trc. Süleyman Uludağ. 13. Bs. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemalüddin Abdullah b. Yusuf b. Ahmed b. Abdillâh. *es-Siretü'n-nebeviyye*. Nşr. Muhammed Ali el-Kutub-Muhammed ed-Dali Balta. Beyrut, 1992.
- İbn Kesir, İmadüddin Ebü'l-Fida' İsmail. *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*. Thk. Mustafa Seyyid Muhammed - Muhammed Fadlül-'acaviyy - Muhammed Seyyid Reşad - ve Ali Ahmed Abdülbaki. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri. *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*. Thk. Muhammed Ömer. Kahire: Nşr Hancı, 2000.
- İbn Tâvûs, Ebû'l Kasım Alî b. Mûsâ. *et-Tarâ'if fi ma'rifeti mezâhibi't-tavâ'if*. Kum: Matbaatu'l Hayyam, 1400.
- İsfehâni, er-Râgıp el-. *el-Müfredât elfâzı'l-Kur'an*. Thk. Safvan Adnan Dâvudî. Dâru Kalem-Dâru Şamiyye, 2009.
- Karagöz, İsmail. *Kur'an ve Mîrâs*. 1. Bs. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2015.
- Karaman, Hayrettin. *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*. 18. Bs. İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.
- Kavakçı, Yusuf Ziya. *Suriye-Roma Hukuk Kodu ve İslam Hukuku*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1975.
- Koçak, Muhsin - Dalgın, Nihat - Şahin, Osman. *İslam Hukuku*. 3. Bs. İstanbul: Ensar Yayınları, 2016.
- Koschaker, Paul - Ayiter, Kudret. *Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferh el-. *El-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Kur'an ve'l-Mübeyyin Limâ Tezammenehû Mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân (Tefsîrül-Kur'ubî)*. Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. Beyrut: Müessesetü'r-risale, 2006.

- Kusufi, Ebû Hamid Abdulmelik b. Zafir el-Macuni. “el-Miyâhu'l-Gadkâtu fi Ahkâmi 'La Nurisu; Mâ Tereknâ Sadaka'”. *Makaletü 'ş-Şer'iyye Ulumu'l Hadis*. 2012. https://www.alukah.net/sharia/0/38531#_ftnref2.
- Küleynî, Şeyh Muhammed b. Ya'kûb el-. *Usulü'l-Kâfi*. Beyrut: Menşuratu'l-Fecr, 2007.
- Macit, Yüksel. “İslam Dünyasının Hukuki Meselelerine Bağımsız Bakabilmek”. 3. *Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*. Ed. Ali Meydan. Nevşehir: Asos Yayınevi, 2019.
- Macit, Yüksel. *İslam Hukuku Alanında Nâdir Fikirler*. 1. Bs. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017.
- Makdisî, Abdullâh b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâîlî el-. *el-Muğnî*. Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turki - ve Abdulfettah el-Hulv. Riyad: Daru Alemi'l-Kütüb, 1997.
- Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Asbahî el-Himyeri. *el-Muvatta'*. Thk. Muhammed Fuad Abdalbaki. Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1985.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-. *Te'vilâtü'l-Kur'an*. Thk. İbrahim Kaçar - ve Bekir Topaloğlu. İstanbul: Daru'l-Mizan, 2007.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-. *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*. Thk. Ahmed Cad. Kahire: Daru'l-Hadis, 2006.
- Maverdi, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib el-Basri el-. *Tefsirü'l Maverdi (en-Nüket ve'l-uyun)*. Beyrut-Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- Meclisî, Muhammed Bâkır el. *Bihâru'l-Envâr*. Tahran: Dâru'l-Kütübi'l-İslamiyye, 1983.
- Mukatıl b. Süleyman. *Tefsiru Mukatıl b. Süleyman*. Beyrut-Lübnan: Müessesetü't-tarihi'l-arabi, 2002.
- Mübârekfûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm. *Tuhfetü'l Ahvezi bi Şerhi Cami'i't-Tirmizi*. Thk. Abdulvahhab Abdullatif. Beyrut: Daru'l Fikir, t.y.
- Özay, Hilal. “İslam Mîrâs Hukukunun Özellikleri”. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3/2 (2018): 203-224.
- Özkuyumcu, Nâdir. “Hilf”. *DİA*. 18: 29-30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.

- Râvendî, Kutbüddin Saîd b. Hibetillâh. *Fıkhu'l Kur'an*. Thk. Seyyid Abbas Beni Hâşimi Beydinli. 2. Bs. Kum: Matbaatu İşrak, 1392.
- Râzî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ el-Kazvînî er-. *Mu'cemü Mekâyisi'l-Luğa*. Thk. Abdu's-Selâm Muhammed Harun. Dâru'l Fikir, 1979.
- Râzî, Muhammed b. Ömer Fahrüddîn er-. *et-Tefsîrü'l-kebir (Mefâtîhu'l-ğayb)*. Beyrut: Daru'l Fikr, 1978.
- Said b. Mansur, Ebû Osman. *es-Sünen*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- Semani, Ebü'l-Muzaffer es-. *Tefsirü'l-Kur'an*. Thk. Ebü Bilal Ganim b. Abbas Ganim. Riyad: Daru'l-Vatan, 1997.
- Semâveru, Abdullah b. İshak. *Erâü İbn Hazm ez-Zahiri fi't-Tefsir*. Vezarâtü't-tâlimi'l-âli Câmîatü Ümmü'l-kurâ, 2004.
- Semerkandi, Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim es-. *Tefsiru Ebi'l-Leys es-Semerkandi (Bahrü'l-Ulum)*. Thk. Ali Muhammed Muavved - Adil Ahmed Abdulmevcud - ve Zekeriya Abdulmecid en-Nuti. Beyrut-Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Serahsi, Ebû Sehl Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed. *Mebhut*. Ed. Mustafa Cevat Akşit. Trc. Komisyon. İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2018.
- Süyûtî, Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâlüddîn es-. *ed-Dürri'l-Mensûr*. Beyrut: Dâru'l Fikir, t.y.
- Şener, Mehmet. "İslam Mîrâs Hukuku İle İlgili Terimler". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 8 (1994): 25-42.
- Şeyh Müfid. "Risaletün Havle Hadisi 'Nahnu Meaşiri'l-Enbiyai La Nurisu', Mu'temeru'l-Alemi bi Münasebeti ez-Zikri el-Elfiyeti li-Vefati Şeyh Müfid". Malik el-Mahmudi. Tahran: Müessesetü'l-Bi'se, 1413.
- Tabâtabâî, es-Seyyid Muhammed Hüseyin. *el-Mizân fi tefsiri'l-Kur'an*. Kum: Cemaatü'l Müderrisin Fi'l Havzati'l İlmiyye, t.y.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Câmiu'l-Beyân An Te'vili Âyi'l-Kur'an (Tefsîrü't-Taberî)*. Beyrut, 1999.

- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Câmiu'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân (Tefsîrû't-Taberî)*. Thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. Kahire: Daru Hicr, 2001.
- Tabersî, Ebû Alî el-Fazl b. el-Hasen et-. *Mecma'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l Ulm, 2005.
- Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. el-Hasen et-. *et-Tibyan Fi Tefsiru'l Kur'an*. Thk. Ahmed Habib Kusayr el-Amili. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, t.y.
- Umur, Ziya. "Roma Mîrâs Hukuku'nun Ana Hatları". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 31/1-4 (1965): 159-195.
- Vâkıdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-. *Kitâbü'l-Megâzî*. Nşr. M. Jones. Beyrut: Âlemül Kütüb, 1984.
- Yeniçeri, Celal. "Hz. Peygamber Ailesinin Gelirleri, Geçimi Ve Bıraktığı Mîrâs". *Hz. Peygamber Ve Aile Hayatı. Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi*. İstanbul: İlmi Neşriyat İç Ve Dış Ticaret A.Ş., t.y.
- Yeniçeri, Celal. *Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi Hz. Muhammed (s.a.v) Yaşadığı ve Yön Verdiği Hayat*. 3. Bs. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.
- Zahir, İhsan İlahî. *eş-Şi'a ve Ehlü'l-Beyt*. Lahor, 1999.
- Zayid, Semire. *El-Cami Fi's-Sireti'n-Nebeviyye*. 1. Bs. y.y: Matbaatü'l-İlmiyye, t.y.
- Zemahşeri, Ebü'l-Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harizmi ez-. *Tefsiru'l-Keşşaf (El Keşşaf an Hakaiki't Tenzil ve Uyunu'l Ekavil fi Vucuhi't Te'vil)*. Beyrut-Lübnan: Daru'l-Ma'refah, 2009.